

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

**SİĞİNMACILAR VE DÜZENSİZ GÖÇMENLERE
YÖNELİK GERİ İTME EYLEMLERİNİN
İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU**

TIHEK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

SIĞINMACILAR VE DÜZENSİZ GÖÇMENLERE
YÖNELİK GERİ İTME EYLEMLERİNİN
İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

HAZİRAN 2022

SIĞINMACILAR VE DÜZENSİZ GÖÇMENLERE YÖNELİK GERİ İTME EYLEMLERİNİN İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Adres: Yüksel Cad. No: 23 | 06650 Kızılay/ANKARA

Tel.: +90 312 422 78 00 | Faks: +90 312 422 78 99

www.tihek.gov.tr | tihek@tihek.gov.tr

Rapor kapsamında gerçekleştirilen saha ziyaretlerine, rapor yazım sürecine, yapılan ulusal ve uluslararası toplantılara Heyet Başkanlığı'nı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurul Üyesi Dilek ERTÜRK'ün yaptığı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Uzmanı Dr. Ertuğrul YAZAR ve İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcıları Sueda İMAN ve Ayşe Nazlı MERCİMEK'ten oluşan Heyet ile Kurumumuz bünyesinde oluşturulan Geri İtme Gözlem Grubu Üyeleri Doç. Dr. Aysel'in YILDIZ, Dr. Nihal EMİNOĞLU, Av. Tuğçe Duygu KÖKSAL, Binbaşı Mevlüt MERCAN, Av. Gamze GÜL ÇAKIR KILIÇ ve Göç Uzmanı Mustafa ÇELİK katkı sunmuştur.

ISBN: 978-605-71680-2-3

Yapım

TAYFUN MEDYA

ORGANİZASYON TANITIM REK. MAT. YAY. BİLG. LTD. ŞTİ.

Adres: Yukarı Öveçler Mah. 1238 Cad. No: 9/5 Çankaya / ANKARA

Tel: +90 312 285 14 10 | Faks: +90 312 285 14 12

web: www.tayfunmedya.com.tr

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2022

Baskı

EPA-MAT BASIM YAYIN PROMOSYON SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: İvedik Organize Sanayi Bölgesi Ağaç İşleri Sanayi Sitesi

1357. Sk. No: 41 Yenimahalle / ANKARA

Tel: +90 312 394 48 63 | Faks: +90 312 394 48 65

web: www.epamat.com.tr

Sertifika No: 46796

© Raporla yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

SIĞINMACILAR VE DÜZENSİZ GÖÇMENLERE
YÖNELİK GERİ İTME EYLEMLERİNİN
İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

HAZİRAN 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
KISALTMALAR	8
YÖNETİCİ SUNUŞU	11
YÖNETİCİ ÖZETİ	12
I. BAŞLANGIÇ	16
A. Hukuki Dayanak	20
B. Yöntem ve Kısıtlar	21
C. Ulusal ve Uluslararası Kurum ve Kuruluşlardan Talep Edilen Bilgi ve Belgeler	24
II. SAHA ZİYARETLERİ	26
A. TİHEK Heyetinin Uluslararası Temasları ile Online Görüşmeleri	28
1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Türkiye Ofisine Ziyaret	28
2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Ofisine Ziyaret	28
3. Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezine (ICMPD) Ziyaret.....	28
4. AK Göç ve Mülteciler Özel Temsilcisi ile Görüşme	28
5. A21 Yunanistan Direktörlüğü ile Görüşme	29
6. Göç Araştırmaları Vakfı'yla Çevrimiçi Toplantı.....	29
B. TİHEK Heyetinin Ulusal Düzeydeki Temasları	29
1. TİHEK Heyetinin Aydın Temasları.....	29
1.1. Aydın Valiliği Ziyareti.....	29
1.2. Aydın Geri Gönderme Merkezi (GGM) Ziyareti	29
1.3. Aydın Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı Ziyareti	30
2. TİHEK Heyetinin İzmir Temasları.....	30
2.1. Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı Ziyareti	30
2.2. İzmir Harmandalı GGM Ziyareti.....	30
2.3. İzmir Valiliği Ziyareti.....	30
2.4. İzmir Çeşme Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı Ziyareti.....	30
2.5. İzmir Barosu Ziyareti	31
2.6. Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD/ASAM) Ziyareti....	31
2.7. İzmir-Aydın Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı	31

3.	TİHEK Heyetinin Edirne Temasları	31
3.1.	Edirne GGM Ziyareti.....	31
3.2.	Edirne İl Jandarma Komutanlığı Ziyareti	32
3.3.	Edirne Pazarkule Sınır Kapısı Ziyareti.....	32
3.4.	Edirne Valiliği Ziyareti	32
3.5.	Edirne Barosu Ziyareti	32
3.6.	Edirne Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı	33
4.	TİHEK Heyetinin Ankara Temasları	33
C.	Saha Ziyaretlerinden Edinilen Veriler	33
1.	TİHEK Heyetinin Aydın İlinde Edindiği Kurumsal Veriler ve Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri	34
1.1.	Aydın İlinde Edinilen Kurumsal Veriler.....	34
1.2.	Aydın İlinde Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri	37
1.2.1.	Aydın GGM'de Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri	37
1.2.2.	Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığında Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri	38
2.	TİHEK Heyetinin İzmir İlinde Edindiği Kurumsal Veriler ve Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri	40
2.1.	İzmir İlinde Edinilen Kurumsal Veriler.....	40
2.2.	İzmir İlinde Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri	46
3.	TİHEK Heyetinin Edirne İlinde Edindiği Kurumsal Veriler ve Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri	48
3.1.	Edirne İlinde Edinilen Kurumsal Veriler	48
3.2.	Edirne İlinde Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri.....	52
III.	GERİ İTME EYLEMLERİNİN ARKA PLANI.....	54
A.	Hızla Artan Göç Hareketliliği	56
B.	Türkiye ve Yunanistan'ın Göç Rotasındaki Konumları	56
C.	18 Mart Mutabakatı Sonrası Süreç	59
D.	Ülkelerin Güvenlik Yaklaşımları.....	61
E.	Yunanistan'ın Geri İtme Yöntemleri	64
F.	Türkiye'nin İnsan Hakları Merkezli Politikası.....	69

IV. İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN GERİ İTME EYLEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	72
A. Yaşam Hakkı	78
1. Yaşam Hakkının Kavramsal ve Normatif Çerçevesi	78
2. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yunanistan'ın Yaşam Hakkını Koruma Yükümlülüğü.....	80
3. Yunanistan'ın Yaşam Hakkı İhlallerinin Değerlendirilmesi.....	83
B. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı	87
1. İşkence ve Kötü Muamele Yasağının Kapsamı ve Normatif Çerçevesi	87
2. Geri Gönderme Yasağı.....	88
3. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yunanistan'ın İşkence ve Kötü Muamele ve Geri Gönderme Yasağından Kaynaklanan Koruma Yükümlülüğü.....	89
4. Yunanistan'ın İşkence ve Kötü Muamele Yasağı İhlallerinin Değerlendirilmesi.....	92
C. Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkı	98
1. Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkının Kapsamı ve Normatif Çerçevesi	98
2. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yunanistan'ın Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkını Koruma Yükümlülüğü.....	99
3. Yunanistan'ın Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkı İhlallerinin Değerlendirilmesi.....	100
D. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı	102
1. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının Kapsamı ve Normatif Çerçevesi.....	102
2. Yunanistan'ın Özgürlük ve Güvenlik Hakkına Yönelik İhlalleri	104
E. Diğer Temel Hak ve Özgürlükler	105
1. Etkili Başvuru Hakkı.....	105
2. Özel Hayat ve Aile Hayatına Saygı Hakkı.....	106
3. İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü ve Eşitlik İlkesi.....	107
V. DEĞERLENDİRME ve TAVSİYELER	110
A. Yunanistan Devlet Makamlarına Yönelik Tavsiyeler	112
B. AB Kurumları, Frontex ve Avrupa Konseyi Üye Devletlere Yönelik Tavsiyeler	114
VI. KAYNAKÇA	116
VII. EKLER	130

KISALTMALAR

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABR	Aegean Boat Report
age	Adı Geçen Eser
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
AP	Avrupa Parlamentosu
ARSIS	Association for the Social Support of Youth
AYM	Anayasa Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
BVMN	Border Violence Monitoring Network
COE	Council of Europe
CPT	Council of Europe Anti-torture Committee
ECCHR	European Center for Constitutional and Human Rights
ECRE	European Council on Refugees and Exiles
EDRi	European Digital Rights
ENNHRI	European Network of National Human Rights Institutions
EU	European Union
Frontex	Avrupa Birliği Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı
GCR	The Greek Council for Refugees

GGM	Geri Gönderme Merkezi
GLAN	Global Legal Action Network
GNCHR	Yunanistan Ulusal İnsan Hakları Komisyonu
HIAS	Hebrew Immigrant Aid Society
HRW	Human Rights Watch
ICMPD	Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
LCL	Lesvos Hukuk Merkezi
MSHS	Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
NTA	Ulusal Şeffaflık Otoritesi
OHCHR	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
OLAF	AB Dolandırıcılıkla Mücadele Kurumu
OXFAM	Oxford Committee for Famine Relief
Para	Paragraf
RVRC	Irkçı Şiddet Kayıt Ağı
SGDD	Siğınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜGAM	Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi
UNHCR	UN Refugee Agency
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

YÖNETİCİ SUNUŞU

"Sığınmacı ve düzensiz göçmenleri uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uymaksızın sınırı geçtikten hemen sonra veya kısa bir süre sonra uluslararası bir sınırın ötesine, seri, sistematik, hukuka aykırı, zorla ve çoğu zaman şiddet içerecek biçimde transfer etme, püskürtme ve zorla geri gönderme eylemleri" olarak tanımlanabilecek geri itme eylemleri başta yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı ve sığınma prosedürüne erişim hakkı olmak üzere sözleşmesel ve yasal düzeyde tanımlanan çok sayıda hak kategorileri açısından ihlale yol açmaktadır.

Geri itme uygulamalarının diğer coğrafyaların yanı sıra özellikle Ege Denizi sınırlarında ve karasularımızda yoğunlaşması 6701 sayılı Kanun'da tanımlandığı üzere *"insan haklarını korumak ve geliştirmek; kişilerin eşit muamele görme hakkını güvence altına almak; hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığı önlemek; işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek"* görev ve yetkileri çerçevesinde faaliyetler yürüten Kurumumuz Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nu (TİHEK) da harekete geçirmiştir. Bu kapsamda Kurul Kararı sonrasında karadan ve denizden geri itmeleri yerinde incelemek üzere Kurumumuz tarafından saha ziyaretleri ile ulusal ve uluslararası ölçekte çok sayıda kurum/kuruluşla toplantı gerçekleştirilmiştir. Böylelikle ilgili paydaşlardan resmi veri ve istatistikler toplanmış; bu veriler analiz edilerek nihayetinde uluslararası referans niteliği taşıyacak bir rapor hazırlanmıştır.

Geri itilen sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin insan hakları ihlallerini ele alan bu rapor, 6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun 'Kurumun görevleri' başlıklı 9'uncu maddesinde düzenlenen *"insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak"* ile *"Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak"* hükümleri uyarınca hazırlanmıştır.

Küresel ölçekte sığınmacıların ve düzensiz göçmenlerin temel insan haklarından yoksun bırakılarak geri itilmelerinin yaygınlaşarak resmi bir politika haline dönüşmesi endişe verici boyutlara ulaşmaktadır. Bu geri itme eylemlerinin insan hakları perspektifinden analiz edilerek değerlendirilmesi icap etmektedir. Ege Denizi ve Batı sınırlarımızda komşu ülkelerimiz özellikle de Yunanistan tarafından gerçekleştirilen sistematik geri itme eylemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla yapılan yerinde inceleme, belgelenen ihlaller, tüm gözlem ve sonuçları ele alan işbu rapor alana katkı sağlamak amacıyla kamuoyuna sunulmaktadır.

Raporlama sürecine çoğulcu bir metodolojik yaklaşım ve katılımcı paydaşlık temelinde görüş ve değerlendirmeleriyle katkı sunan ve destek olan tüm kamu kurumlarının değerli mensuplarına, sivil toplum kuruluşlarının (STK) temsilcilerine, akademisyenlere, barolara ve ziyaret ve raporlama sürecine katkı sunan Kurumumuzun değerli personeline şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

İnsanlık tarihi boyunca doğal afetler, savaş, sürgün, açlık, kıtlık veya insani krizler sonucunda büyük 'göç dalgaları' yaşanmıştır. Öyle ki içinde bulunduğumuz modern çağ 'göç çağı' olarak nitelendirilmektedir. Hızla artan göç hareketliliği, uluslararası bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Konunun toplumsal, ekonomik ve sosyo-psikolojik boyutları dikkate alındığında 'göç yönetiminin', konunun tarafı olan tüm aktörlerin ve paydaşların aktif katılımıyla yürütülmesi gereken bir alan olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Ege Denizi ve Batı sınırlarımızda özellikle Yunanistan tarafından gerçekleştirilen sistematik geri itme eylemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla bir ulusal insan hakları kurumu olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) tarafından yaşanan gelişmeler rapor haline getirilmiştir.

Raporda yer verilen ve değerlendirmeye esas teşkil eden veriler TİHEK'in denizden ve karadan geri itmeleri incelemek üzere gerçekleştirdiği saha ziyaretleri esnasında edindiği bilgi ve belgelere dayanmaktadır. Bu kapsamda gerek saha ziyaretlerinde gerekse de online olarak gerçekleştirilen toplantılardan ve kamu kurum ve kuruluşlarından resmi yazıyla edinilen bilgi ve belgelerden yararlanılmıştır. Ayrıca uluslararası kuruluşların, baroların ve STK'ların çalışmalarından edinilen çıktı ve yayınlar; konuya ilişkin yayınlanan ulusal ve uluslararası raporlar; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) insan hakları ve göç hukukuna ilişkin içtihatları; Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Konseyi (AK) gibi kuruluşların insan haklarıyla ilgili temsilci veya raportörlerinin beyan, açıklama ve yayınları ile medyadan alınan güvenilir veriler referans alınan kaynaklar olmuştur.

Saha Ziyaretleri

'İzleme', insan hakları sorunlarını ele almak amacıyla bilgilerin etkin olarak toplanması, doğrulanması ve anında kullanılmasını tanımlayan geniş bir kavramsal çerçeveye sahiptir. İnsan hakları bağlamında izleme terimi ise olaylar hakkında bilgi toplama ve gözlemlemeyi; gözaltı mekanları ve mülteci kampları gibi yerleri ziyaret etmeyi; bilgi almak, çözüm yolları aramak ve diğer acil takipleri yapmak için Hükümet yetkilileriyle görüşmeleri içermektedir. Bu kapsamda TİHEK, geri itmeler sonucu yaşanan insan hakları ihlallerini yerinde izlemek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde birçok kurum/kuruluşla temasa geçmiş, karadan ve denizden geri itmeleri incelemek üzere saha ziyaretleri gerçekleştirmiştir.

Rapor hazırlık aşamasında yapılacak değerlendirmelere esas teşkil etmek üzere 6701 sayılı Kanun'un ilgili maddesi uyarınca Dışişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı gibi ilgili kamu kurumları, İzmir, Aydın, Edirne, Muğla ve Çanakkale Valilikleri aracılığı ile bu illerin İl Göç İdaresi Müdürlükleri, İl Jandarma Komutanlıkları, İl Emniyet Müdürlükleri ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bağlılarından ve saha ziyaretleri kapsamında görüşme gerçekleştirilen STK'lardan ve barolardan konuyla ilgili gerekli bilgi, belge, istatistik ve bilimsel verilere dayalı çözüm önerileri talep edilmiştir. Her ne kadar veriler saha ziyaretleri gerçekleştirilen iller özelinde nihai aşamada Valilik üzerinden TİHEK'e ulaşsa da verilerin hazırlanması sürecinde İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı, İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığı gibi çok sayıda kurum ve kuruluş yer almıştır.

Yerinde gözlem yapmak üzere sırasıyla Aydın, İzmir ve Edirne'de saha ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Edirne, karadan geri itmelerin gerçekleştiği tek il olmasından ötürü saha ziyaretlerine dâhil edilmiştir.

Denizden geri itmelerin gerçekleştiği illerin ise, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, İzmir ve Muğla olduğu görülmektedir. Tüm illerin saha ziyaretlerine dâhil edilmesi mümkün olmayacağından Göç İdaresi Başkanlığı ve Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı ile yürütülen istişareler sonucunda hem Ege Denizi'nde yoğunluğun yaşandığı hem de çok kısa ve tehlikeli rotaların bir arada bulunduğu iller olan Aydın ve İzmir seçilmiştir. Bununla birlikte Ege Denizi'nin tümüne ilişkin sayısal veriler, Sahil Güvenlik Komutanlığı aracılığıyla edinilmiştir.

Geri İtme Eylemlerinin Arka Planı

Son yıllarda özellikle artış gösterdiği gözlemlenen geri itme eylemlerinin arka planı; "Hızla Artan Göç Hareketliliği, Türkiye ve Yunanistan'ın Göç Rotasındaki Konumu, 18 Mart Mutabakatı Sonrası Süreç, Ülkelerin Güvenlik Yaklaşımları, Yunanistan'ın Geri İtme Yöntemleri ve Türkiye'nin İnsan Hakları Merkezli Politikası" başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Maruz kaldıkları iç savaş ve yoksunluklar nedeniyle göçe zorlananların yüzleştikleri engeller karşımıza yeni inşa edilen duvarlar/sınır hatları, örülen tel örgüler ve insan hakları standartlarına aykırı biçimde gerçekleştirilen "geri itmeler" olarak çıkmaktadır. Kurumumuzun gerçekleştirdiği saha ziyaretleri, edindiği bilgi ve belgeler ile geri itme mağdurlarıyla yapılan görüşmeler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Son yıllarda Yunanistan başta olmak üzere bazı AK üye devletlerinin kara ve deniz sınırlarında yaşanan geri itmeleri yaygınlaştırması ve geri itmelerin ölçeği, devletlerin bağlı oldukları uluslararası insan hakları yükümlülüklerini hiçe saydığı bir göstergesi olarak okunabilir. TİHEK, sığınmacıları ve düzensiz göçmenleri geri itmenin artık resmi bir politika haline gelmesinden derin bir endişe duymaktadır.

İnsan Hakları Perspektifinden Geri İtme Eylemlerinin Değerlendirilmesi

Sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin sınırı geçtikten hemen veya kısa bir süre sonra diğer bir uluslararası sınırın ötesine seri, sistematik, hukuka aykırı, zorla ve çoğu zaman şiddet yoluyla gönderilmesi olarak tanımlanabilecek geri itme eylemlerinin çok sayıda hak kategorisi açısından ihlallere yol açtığı görülmektedir. Geri itme sürecinde özellikle bu eylemlerin aktif süjesi olarak Yunanistan'ın taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan güvencelere ve bağlılığını ilan ettiği standartlara aykırı bir tutum izlediği gözlemlenmektedir.

Geri itme eylemleri başta kişinin yaşam, maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirme hakkı ile işkence ve kötü muamele yasağı olmak üzere yasalarda tanımlanan çok sayıda hak kategorisi açısından hukuka aykırılık teşkil etmektedir. Kişilere, haklarında *de facto* alınan geri gönderme kararına itiraz etme hakkı açısından bir kısıt yaratmasından ötürü sığınma prosedürüne erişim hakkının yanı sıra etkili başvuru hakkı da ihlale konu olabilmektedir. Ayrıca geri itme eylemlerinin çoğu zaman bir gruba yönelik gerçekleştirilmesinden ötürü aynı zamanda AB hukuku ve uluslararası hukuk uyarınca yasaklanmış olan toplu sınır dışı etme yasağı bağlamında da değerlendirilebilmektedir. Her ne kadar Yunanistan toplu sınır dışı edilme yasağının düzenleme altına alındığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) Ek 4 No'lu Protokol'e taraf olmasa da bu durum Yunanistan'ın eylemlerinin insan hakları açısından değerlendirilmesine engel teşkil etmeyecektir.

Değerlendirme ve Tavsiyeler

TİHEK; artan sayıdaki şiddet olaylarından ve ciddi insan hakları ihlallerinden derin endişe duymakta hem karada hem de denizde hayat kurtarmanın "birinci öncelik" olması gerektiğini kamuoyuna bir kez daha hatırlatarak geri itme eylemlerine son verilmesi çağrısında bulunmaktadır. Gerek saha ziyaretlerinde edinilen gözlem ve tespitler gerek kamu kurumlarından alınan bilgiler ve gerekse de ihlalleri belgeleyen çok sayıda kuruluşun raporlarından edinilen bilgiler çerçevesinde TİHEK, aşağıdaki tavsiyelerin yerine getirilmesi noktasında kamuoyuna ve sorumlu paydaş kurum ve kuruluşlara çağrı yapmaktadır.

Yunanistan Devlet Makamlarına Yönelik Tavsiyeler

- Geri göndermeme ilkesinin, toplu sınır dışı etme yasağının ve/ya etkili hukuk yollarına başvurma hakkı ihlallerinin önüne geçmek adına kişiselleştirilmiş bir prosedür olmaksızın kara ve deniz sınırlarından gerçekleştirilen tüm geri itmelerin derhal durdurulması,
- Hukuka aykırı olarak zorla geri itme, keyfi gözaltı, sığınma prosedürlerine uymama, aşırı güç kullanımı, şiddet ve diğer suiistimallerle ilgili tüm iddia ve soruşturmaların bağımsız, tarafsız ve ivedi biçimde yürütülmesi,
- Geri itme mağdurlarının ve diğer tüm aktörlerin güvenli biçimde ihlal bildirimini yapabilmesinin ve iddialarının usulüne uygun olarak takip edilebilmesinin sağlanması,
- Kişiselleştirilmiş bir prosedür olmaksızın kişilerin geri itilmesine izin veren yasa ve politikaları benimsemekten kaçınılması,
- Yunanistan'da özgürlüğünden yoksun bırakılan sığınmacı ve göçmenlerin kayıtlarının tutulması,
- Yunanistan başta olmak üzere Avrupa'da toplumsal sağduyunun artırılması amacıyla ulusal ve uluslararası kamuoyunun bilinçlendirilmesi, geri itme vakalarının şeffaf bir biçimde ulusal ve uluslararası basında yer almasının sağlanması,
- Yunanistan'da keyfi biçimde gözaltında tutulan mülteciler ve göçmenlerin serbest bırakılması,
- Mülteci, sığınmacı ve göçmenlerle çalışan kişi ve grupların suçlu haline getirilmesine son verilmesi ve STK'lar, gazeteciler ve aktivistler için işlerini özgürce ve engellenmeden yapabilmelerini ve karşılaşılan ihlalleri bildirebilmelerini sağlayan elverişli bir ortam oluşturulması.

AB Kurumları, Frontex ve Avrupa Konseyi Üye Devletlere Yönelik Tavsiyeler

- Avrupa iltica ve temel haklar hukukuna uygun koşulların yeniden tesis edilmesini sağlamak adına Yunanistan'a yönelik acil tedbirler alınması,
- Türk-Yunan kara ve deniz sınırlarında Yunanistan kaynaklı yaşanan insani krize acil durum desteği sağlanması,
- Her ne kadar yaşanan geri itme vakaları özellikle T.C. Sahil Güvenlik Komutanlığı ve çok sayıda STK tarafından belgelerle kayıt altına alınmaya çalışılsa da Frontex gibi kuruluşların da dahil olduğu insan hakları ihlallerinin izlenmesi, belgelenmesi ve raporlanması sürecinde geri itme rotalarının belirlenmesi ve kişisel verilerin korunmasına riayet edilmek suretiyle bu rotalarda kameralı görüntü yapan gemi ve drone gibi araçlarla sıklıkla takip ve gözlem yapılması,
- Geri itmelerin etkin ve sistematik biçimde izlenebilmesi ve raporlanabilmesi adına 'Geri İtme Vakaları İzleme ve Raporlama Sisteminin' oluşturulması,
- Geri itmelerin devam ettiğini gösteren ciddi ve tutarlı kanıtlar çerçevesinde AB Sığınma ve Temel Haklar Yasası'nın ihlalden ötürü AB Komisyonu'nun Yunanistan'a karşı ihlal davası açması.

I. BAŞLANGIÇ

I. BAŞLANGIÇ

Küresel ölçekte yaygın biçimde gerçekleşen "geri itme" (*pushback*) eylemleri, sığınmacıları ve düzensiz göçmenleri insan haklarının temel güvencelerine aykırı biçimde '*püskürtmek, durdurmak ve zorla geri göndermek amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar*' olarak tanımlanmaktadır.¹ Geri itmeler genellikle sığınma talebinin reddedilmesini, geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesiyle çelişen zorla geri göndermeleri, sınır dışı işlemlerinde bireysel güvencelere uyulmamasının yanı sıra şok edici şiddet ve aşağılayıcı muameleyi ve yaşam hakkına yönelik riskleri içermektedir.²

European Center For Constitutional and Human Rights'ın (ECCHR) raporunda,³ devletler tarafından gerçekleştirilen sistematik geri itme eylemleriyle iltica başvurusunda bulunma hakkına erişimin engellemesi ile herhangi bir prosedür olmaksızın sığınmacıların yasaların ve kolluk kuvvetlerinin gözetiminin dışında tutularak göçün caydırılmasının amaçlandığı ifade etmektedir.⁴ Savaşta kaçan sığınmacılar ve/ya ekonomik saiklerle bir başka yere gitmeye çalışan göçmenleri durdurmak ve caydırmak amacıyla geri itme eylemlerine başvurulması uluslararası insan hakları hukukuyla bağdaşık değildir. Çok sayıda STK geri itmeleri 'hukuksuz' olarak nitelendirirken; Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) bu hukuksuzluğa ek olarak söz konusu eylemleri, Yunan Sınır Kontrolü'nün "*de facto bir politika aracı*" olarak değerlendirmektedir.⁵

İnsan haklarının evrensellik ilkesi bir yerden başka bir yere hareket etmek zorunda kalan kişilerin de bir hak süjesi olarak 'insan haklarının' korunması ve geliştirilmesini, insan onurunun korunması ile hukukun üstünlüğü ilkesine riayet edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda "*Sığınmacılar ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Geri İtme Eylemlerinin İnsan Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi Raporu*"; varoluşsal anlamda insan olmanın "*metafiziksel istinatgâhi*⁶ olan insan onurunu" temel almaktadır. Nitekim Kurumumuz da görev alanları itibarıyla "*insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi*" ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek üzere çalışmalarını yürütmektedir.

Raporda geçen "sığınmacı" teriminden; "*zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi*"; "düzensiz göçmen" teriminden ise; "*yasa dışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi*" anlaşılmaktadır.⁷ Raporda özellikle geri itme mağduru olan ve görüşme gerçekleştirilen kişiler, düzensiz göçmen olmakla birlikte savaş veya zulümden kaçarak

- 1 Amnesty International, Greece: Violence, Lies, and Pushbacks: Refugees and Migrants Still Denied Safety and Asylum at Europe's Borders, 2021, s. 11.
- 2 COE, Pushed Beyond the Limits Four Areas for Urgent Action to End Human Rights Violations at Europe's Borders, Recommendation by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 2022, s. 7.
- 3 ECCHR, Analyzing Greek Pushbacks: Over 20 Years of Concealed State Policy Without Accountability, 2021, s. 2, https://www.ecchr.eu/fileadmin/Publikationen/ecchr_analysis_greek_pushback_practice.pdf, (E.T. 12.06.2022)
- 4 OHCHR, Contribution by the Greek National Commission for Human Rights (GNCHR) to the UN Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants in Reply to the Questionnaire on Pushback Practices and Their Impact on the Human Rights of Migrants, 2021. s. 6-7.
- 5 Amnesty International, Greece: Violence, Lies, and Pushbacks: Refugees and Migrants Still Denied Safety and Asylum at Europe's Borders, s. 11.
- 6 Kılıç, Muharrem, *Pandemi Döneminde Sosyal Haklar: Sosyal Hakların Sosyo-Legal Dinamiği, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.*
- 7 IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, (eds. Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath), İkinci Baskı, s. 27, 74.

siğınma prosedüründen yararlanma arzusunda olan siğınmacılar da olabilmektedir. Bu yüzden raporda siğınmacı ve/ya düzensiz göçmen, özellikle geri itme eylemleri sonucu söz konusu ayrımın yapılması ve statünün belirlenmesindeki zorluk nedeniyle bir arada kullanılacaktır.

Geri itme mağduru kişilerin iltica talebinde bulunma hakları, geri itilmelerinden dolayı pratiğe yansımadağı için siğınmadan bir sonraki aşama olan mülteci statüsüne geçmeleri geri itmeleri uygulayan devletler özelinde mümkün gözükmemektedir. Buna bağılı olarak "mülteci" terimi her ne kadar raporda tercih edilmese de, başvuru kaynaklarının büyük bir kısmında mülteci, siğınmacı ve düzensiz göçmen kavramlarının bir arada kullanıldığı görülmüştür. Bu yüzden raporda mülteci terimine ya geniş anlamda tüm göç hareketlerinden etkilenen kişiler bağlamında ya da kaynak olarak başvuru kurumların yaklaşımı korunmak suretiyle atıfta bulunulacaktır. Raporun temel vurgusunun, salt bu tanımlara bağılı kalmaksızın insan hakları temelinde yaklaşım olduğunun ve tüm göçmenleri konu edindiğı vurgulanmalıdır.

Diğer taraftan bu raporda *"siğınmacıları ve düzensiz göçmenleri bireysel durumları dikkate alınmadan ve gerekli insan hakları güvencelerine uyulmadan, yalnızca bunlarla sınırlı olmamak üzere, sınırı geçtikten hemen sonra veya kısa bir süre sonra uluslararası bir sınırın ötesine, sistematik, seri, hukuka aykırı, zorla ve bazen şiddet yoluyla transferini"* tanımlamak üzere *"geri itme"* kavramı kullanılmaktadır. Geri itme eylemlerinin başta kişinin yaşam, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı ve siğınma prosedürüne erişim hakkı olmak üzere çok sayıda hak kategorisi açısından doğrudan müdahale niteliğinde olduğu görülmektedir. Ayrıca geri itme eylemleri, kişileri ilgili yasal düzenlemelerde tanımlanan geri gönderme kararına itiraz etme ve etkili başvuru hakkından yoksun bırakmaktadır. Hukuk dışı olan geri itme eylemlerinin çoğunlukla bir grupla ilgili olmasından ötürü AB hukuku ve uluslararası hukuk uyarınca yasaklanan 'toplu sınır dışı etme yasağı' bağlamında da değerlendirebilmektedir.

Hızla artan göç hareketliliğı, uluslararası bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Konunun tarafı olan tüm aktörlerin "göç yönetimi" noktasında inisiyatif alarak çözüm üretmesinin gereğı ortadadır. Zygmunt Bauman'ın deyişle modern çağda kitlesel göçlerin *"ihtiyaç dışı insanlar"* üreten fabrikalar gibi etki gösterdiği kabul edilerek mülteci krizinin 'insanlığın krizi' olarak ele alınması gerekmektedir. Bu *"ihtiyaç dışı insanlar"*ın ya yurtlarında işsiz kalarak ya da siyasi nedenlerle kabul görmeyerek evlerinden uzakta siğınacak bir yer ve/ya daha umut vadeden bir yaşam için yola çıkmak zorunda kaldıklarının bilincinde olarak politikaların geliştirilmesi insan haklarının temel paradigmatik ilkeleriyle bağdaşacaktır.⁸

Maruz kaldıkları iç savaş ve yoksunluklar nedeniyle göçe zorlananların yüzleştikleri engeller karşımıza yeni inşa edilen duvarlar/sınır hatları, örülen tel örgüler ve insan hakları standartlarına aykırı biçimde gerçekleştirilen "geri itmeler" olarak çıkmaktadır. Kurumumuzun gerçekleştirdiğı saha ziyaretleri, edindiğı bilgi ve belgeler ile geri itme mağdurlarıyla yapılan görüşmeler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Son yıllarda Yunanistan başta olmak üzere bazı AK üye devletlerinin kara ve deniz sınırlarında yaşanan geri itmelerin yaygınlığı ve ölçeğı, devletlerin bağılı oldukları uluslararası insan hakları yükümlülüklerini dikkate almadığı yönünde okunabilir.

8 The New York Times, The Refugee Crisis Is Humanity's Crisis, 2016. <https://www.nytimes.com/2016/05/02/opinion/the-refugee-crisis-is-humanitys-crisis.html>, (E.T. 10.05.2022).

Hızla artan göç hareketliliğinden daha çok gelişmekte olan komşu ülkelerin etkilendiği görülmektedir. Üçüncü güvenli ülkeye yerleştirilmesi gerçekleşen mültecilerin % 73'ü menşe ülkelerine komşu ülkelerde yaşamaktadır. Bu durum Türkiye ve Yunanistan gibi hem çatışma bölgelerine komşu hem de transit göç güzergâhı olarak kullanılan ülkelerde siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bu kapsamda Amerikalı siyaset bilimci Hannah Arendt mülteciliğin kitlesel bir görünüm almasıyla birlikte ulus devletlerin durumu tek sorunsallaştırma biçiminin göç eden insanların sınır dışı edilebilmesine yönelik olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki ona göre; *"hiçbir devletin kabul etmediği ve zaten hiçbir yerde de asimile olmayan bu gruplar, anayurtlarından ayrıldıklarında artık yurtsuzdular; devletlerini bıraktıklarında artık devletsizdiler; insan haklarından yoksun bırakıldıklarında artık haksızdılar, yeryüzünün posasıydılar."*⁹

Türkiye'nin ulusal insan hakları kurumu olarak TİHEK, sığınmacıları ve düzensiz göçmenleri geri itmenin artık resmi bir politika haline dönüşmesinden derin endişe duymaktadır. İnsan hakları açısından yaşanan bu krizlerin Avrupa'nın yeni bir utanç duvarına dönüşmemesi, Arendt'in deyimiyle göçmenlerin "yeryüzünün posası" ve Bauman'ın ifadesiyle "ihtiyaç dışı insanlar" olmaması için TİHEK'in karar organı olan Kurul tarafından alınan karar sonrası *"Sığınmacılar ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Geri İtme Eylemlerinin İnsan Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi Raporu"* başlıklı tematik bir rapor hazırlanmıştır.

A. Hukuki Dayanak

BM Genel Kurulu'nda kabul edilen İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması İçin Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkelerinin (Paris Prensipleri) 3'üncü maddesinde *"Hükümete, parlamentoya ve diğer ilgili bütün organlara, bunların talebi üzerine veya kendi inisiyatifleriyle, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirir, tavsiyelerde bulunur, öneriler ve raporlar sunar."* hükmü yer almaktadır.¹⁰

Ulusal insan hakları kurumları, ülke sınırları da dâhil olmak üzere göçmenlerin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlama noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu kritik rol, Avrupa Parlamentosu (AP) ve AK Bakanlar Komitesi gibi çeşitlenen kurumsal aktörler tarafından kabul edilmektedir. Raporlamanın yanı sıra izleme yükümlülüğü de ulusal insan hakları kurumlarının temel misyonlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. AP; *"Komisyon ve Üye Devletlerini, ulusal ve uluslararası örgütler ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları gibi mevcut bağımsız izleme organlarını, iş birliği yaparak veya onları zorunlu geri gönderme izleme sistemleri olarak belirleyerek kullanma"* çağrısında bulunarak göçmenlerin zorla geri gönderilmesi sürecinin insan hakları açısından izlenmesinde ulusal insan hakları kurumlarının kritik rolünü kabul etmektedir.¹¹

AK Bakanlar Komitesi de İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşmenin BM İhtiyari Protokolü (OPCAT) kapsamında Ulusal Önleme Mekanizmaları ve

9 Arendt, Hannah, Totalitarizmin Kaynakları-2 Emperyalizm, (çev. Bahadır Sina Şener), İletişim Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul 1998, s. 256.

10 UN General Assembly, Principles Relating to the Status of National Institution, Resolution A/RES/48/134, 1993, m. 3.

11 European Parliament Resolution of 17 December 2020 on the implementation of the Return Directive (2019/2208 (INI)), m. 35.

Paris Prensipleri çerçevesinde Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının geri itmelerin önlenmesinde önemli rol oynadığının altını çizmektedir.¹²

Ulusal İnsan Hakları Kurumları Avrupa Ağı (ENNHRI); Avrupa sınırlarındaki göçmenlerin insan haklarını koruma ve geliştirme noktasında ulusal insan hakları kurumlarının 'sınırlarda izleme ve raporlama; şikâyet mekanizmalarının varlığı; bağımsız soruşturmalar; adalete erişim; uygulamaların, politikaların ve mevzuatın gözden geçirilmesi ile insan haklarına saygı kültürü rolleri' üzerinden benzersiz konumu ve statüsünü vurgulamaktadır.¹³

TİHEK'in kurucu yasası 6701 sayılı Kanun uyarınca; uluslararası metin, dayanak ve kuruluşların beklentileri çerçevesinde ve onlarla uyumlu olarak kapsamlı görev ve yetkileri söz konusudur. Kanunun "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının "a" bendi "*İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak*", "l" bendi, "*Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak*", "m" bendi "*İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele alanındaki uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek*" hükümlerini ihtiva etmektedir.

TİHEK tarafından 1 Şubat 2022 tarih ve 169 sayılı Kararla, "**Sığınmacılar ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Geri İtme Eylemlerinin İnsan Hakları Perspektifinden Değerlendirilmesi Raporu**" başlıklı tematik bir rapor hazırlanması kararlaştırılmıştır. Bu rapor, TİHEK tarafından ilgili Kanun'da tanımlanan görevler kapsamında kaleme alınmıştır.

B. Yöntem ve Kısıtlar

Raporda yer verilen ve değerlendirmeye esas teşkil eden veriler TİHEK'in denizden ve karadan geri itmeleri incelemek üzere gerçekleştirdiği saha ziyaretleri esnasında edindiği bilgi ve belgelere dayanmaktadır. Bu kapsamda gerek saha ziyaretlerinde gerekse de online olarak gerçekleştirilen toplantılardan ve kamu kurum ve kuruluşlarından resmi yazıyla edinilen bilgi ve belgelerden yararlanılmıştır. Ayrıca uluslararası kuruluşların, baroların ve STK'ların çalışmalarından edinilen çıktı ve yayınlar; konuya ilişkin yayınlanan ulusal ve uluslararası raporlar; AİHM insan hakları ve göç hukukuna ilişkin içtihatları; BM ve AK gibi kuruluşların insan haklarıyla ilgili temsilci veya raportörlerinin beyan, açıklama ve yayınları ile medyadan alınan güvenilir veriler referans alınan kaynaklar olmuştur.

Tüm bu resmi bilgi ve belgelerin yanı sıra görüşme gerçekleştirilen geri itme mağdurlarının ve/ya yakınlarının beyanları da rapor yazımında referans alınmıştır. Özellikle geri gönderme merkezlerinde yapılan görüşmelerde geri itme mağdurlarının rızalarının alınması hususuna hassasiyet gösterilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen kişilere söz konusu saha ziyaretlerinin ve hazırlanması planlanan raporun amacı, alınan beyanların nerede ve ne şekilde kullanılacağı ve verilerin gizliliği gibi konularda kapsamlı bir bilgilendirme

12 COE Committee of Ministers, Pushback Policies and Practice in Council of Europe Member States, Adopted at the 1367th meeting of the Ministers Deputies (12 February 2020), Second part-session Reply to Recommendation: Recommendation 2161 (2019)", 2020, m. 4.

13 ENNHRI, Report on Gaps in Human Rights Accountability at Borders, 2021, s. 6.

yapılmış, rızaları alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlgili kişilerin rızaları alınarak fotoğraf çekilmiş ve yüzleri görünmeyecek biçimde rapora yansıtılacağı bilgisi verilmiştir. Geri itme mağdurlarına sorulan sorular büyük bir titizlikle hazırlanmış ve sorulara TİHEK bünyesinde oluşturulan Gözlem Grubu tarafından son hali verilmiştir.

Sorulan sorular arasında *“uyruk, yaş, cinsiyet bilgileri, konuştukları dil-lehçe bilgisi, varsa göç yolculuğunu birlikte yaptığı eş ve çocuklarının sayısı, yaşı, hangi ülkeden geldikleri ve ayrılma nedenleri, Avrupa’daki hedef ülkeleri ve bu ülkelerde yakınlarının olup olmadığı, geri itilirken aile üyelerinden ayrılanların olup olmadığı, Türkiye’ye giriş ve çıkış rotasında tercih ettiği şehirlerin bilgisi, göçmen kaçakçısına ilişkin anlaşma yöntemi, verilen ücret, uyruk bilgisi, Yunan makamları tarafından gerçekleştirilen geri itme vakaları ile ilgili yaşadıkları tecrübeler, kırılğan grupların geri itilen gruplarda olması halinde gerçekleştirilen muamelede değişiklik olup olmadığı, bu süreçte hukuki yardım, sivil toplum desteği, tercüman desteği alıp almadıkları ya da bir barodan avukat ataması talep edip etmedikleri, ne tür bir geri itme yönteminin uygulandığı, telefon, pasaport ve paralarına el konulup konulmadığı, bu süreçte hak ihlallerine ilişkin hangi şikâyetlerinin olduğu, Yunanistan’da geçirdikleri süreç, bir yere götürülüp götürülmedikleri, götürüldülerse ne şekilde gerçekleştiği, herhangi bir kampta kaldırsa hangi kamp olduğu ve Yunanistan’da bulunan geçici mülteci kamplarındaki durum, Yunanistan ve Türkiye resmi makamlarının muamele farklılıkları, Türkiye’de devlet makamları tarafından sağlık kontrolüne götürülüp götürülmedikleri, mülakata alınıp alınmadıkları, haklarında alınan idari kararlara ilişkin bilgiler, yeniden sınırı geçmek isteyip istemeyecekleri, varsa yargı yoluna özellikle AİHM’e başvuru süreçlerindeki mevcut durum”* gibi hususlar yer almıştır.

Bu raporun hazırlık sürecine paydaşlık temelinde ulusal ve uluslararası insan hakları kurumları, sivil toplum kuruluşları, medya ve uluslararası örgütler de dâhil olmak üzere çok sayıda aktör önemli katkılar sunmuştur. Bu raporun odak noktasını Yunanistan tarafından gerçekleştirilen geri itme eylemleri oluşturmaktadır. İlgili konu bağlamında AK üye devletlerindeki hükümetler, seçilmiş yetkililer ve AB Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı (Frontex) olmak üzere AB kurumları da muhatap olarak belirlenmiştir.

Raporun hazırlık sürecinde yapılacak değerlendirmelere esas teşkil etmek üzere Dışişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı gibi ilgili kamu kurumları, İzmir, Aydın, Edirne, Muğla ve Çanakkale Valilikleri aracılığıyla bu illerin İl Göç İdaresi Müdürlükleri, İl Jandarma Komutanlıkları, İl Emniyet Müdürlükleri ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bağlı kuruluşlarından ve saha ziyaretleri kapsamında görüşme gerçekleştirilen STK ve barolardan 6701 sayılı Kanun’un ilgili maddesi¹⁴ uyarınca konuyla ilgili gerekli bilgi, belge, istatistik ve bilimsel verilere dayalı çözüm önerileri talep edilmiştir. Her ne kadar veriler saha ziyaretleri gerçekleştirilen iller özelinde nihai aşamada Valilikler üzerinden TİHEK’e ulaşsa da verilerin hazırlık aşamasında İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı, İl Emniyet Müdürlüğü ve İl Jandarma Komutanlığı gibi çok sayıda kurum ve kuruluş yer almıştır.

Yerinde gözlem yapmak üzere sırasıyla Aydın, İzmir ve Edirne’de saha ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Edirne, karadan geri itmelerin gerçekleştiği tek il olmasından ötürü saha ziyaretlerine dâhil edilmiştir. Denizden geri itmelerin gerçekleştiği illerin ise, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, İzmir ve Muğla olduğu görülmektedir. Tüm

14 6701 sayılı Kanun, m. 19/4: “Kurumun inceleme ve araştırma konusuyla ilgili olarak gerekçesini belirterek istediği bilgi ve belgelerin, bu talebin tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde verilmesi zorunludur.”

illerin saha ziyaretlerine dâhil edilmesi mümkün olmayacağından Göç İdaresi Başkanlığı ve Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı ile yürütülen istişareler sonucunda hem Ege Denizi'nde yoğunluğun yaşandığı hem de çok kısa ve tehlikeli rotaların bir arada bulunduğu iller olan Aydın ve İzmir seçilmiştir. Bununla birlikte Ege Denizi'nin tümüne ilişkin sayısal veriler, Sahil Güvenlik Komutanlığı aracılığıyla edinilmiştir.

İşbu raporun temel katkısı, bu raporda yer verilen ve temasa geçilen kurumlar tarafından 2020, 2021 ve 2022 yılının ilk çeyreğinde (ilk üç ay) yaşanan geri itme vakalarına ilişkin sayısal verileri kamuoyuyla paylaşmak, bu verileri analiz etmek ve bunları raporlayarak sorun alanlarına işaret etmek ve bunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirmektir.

Talep edilen bilgi ve belgeler anonimleştirilerek kişisel verilerin korunmasına hassasiyet gösterilmiştir. Söz konusu verilerin 2020, 2021 yılı ile 2022 yılının ilk çeyreğini kapsayacak biçimde toparlanmış ve rapora yansıtılmış olması, ilgili raporun güncelliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca birçok kurumun ayrı ayrı çalışmaları ve verilerinin ilk kez bir raporda insan hakları perspektifiyle analiz edilmesi önem arz etmektedir.

Kurum Başkanımız Prof. Dr. Muharrem Kılıç 'benzer içerikli bilgi ve belgeleri edinmek, Yunan adaları dâhil saha ziyaretleri gerçekleştirmek ve karada ve denizde yaşanan insan hakları ihlallerine ilişkin deneyim paylaşımında bulunmak üzere toplantılar düzenlemek' gibi amaçlarla Yunanistan Ulusal İnsan Hakları Komisyonu (GNCHR) Başkanı Maria Gavouneli'ye konuya ilişkin resmi bir mektup göndermiştir. Geri itme eylemlerinin ve göçün Ege Denizi'nde her iki taraf açısından da ortak bir endişe kaynağı olduğu vurgulanan mektuba cevap gelmemesi ve bu nedenle Yunan yetkililerin görüşlerinin rapora yansıtılmamış olması raporun kısıtlarından birisini oluşturmaktadır.

Rapor, Kurumumuzun karar organı olan Kurulun geri itme eylemlerinin insan hakları açısından değerlendirilmesi konulu bir tematik rapor hazırlanmasını karara bağladığı 1 Şubat 2022 tarihinden sonra Mart ayında gerçekleştirilen saha ziyaretlerini kapsamaktadır. Ziyaretler sırasında Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Göç İdaresi Başkanlığı yetkilileri düzensiz göçün özellikle ilkbahardan sonra artmaya başladığını belirtmiş, bu nedenle yılın ilk üç ayındaki verilerin ve geri itme vakalarının görece az olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda mart ayında gerçekleştirilen gözlemlerimizin ve tespit edilen insan hakları ihlallerinin artış eğilimi gösterme olasılığının bulunması raporun kısıtlarından birisini oluşturmaktadır.

Geri gönderme merkezlerinin saha ziyaretlerine eklenmesinin temel nedeni ise hem geri itme mağdurlarıyla görüşmeler yapılmak istenmesi hem de geri itmeler sonucunda başta kapasite sorunu olmak üzere geri gönderme merkezlerinde yaşanan sorunları tespit etme gereksinimidir. Bununla birlikte ülkemizin geri gönderme merkezlerindeki kapasitenin tüm Avrupa ülkelerinde bulunan geri gönderme merkezlerindeki kapasiteye yakın olması, sürecin sürdürülebilir kılınmasındaki başat gerekçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Saha ziyaretleri kapsamında geri gönderme merkezlerinde görüşme gerçekleştirilen geri itme mağdurları 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) uyarınca en fazla 1 yıllık geçmiş tarihi içerecek biçimde merkezlerde tutulmakta olan kişileri kapsamaktadır. Özellikle Pazarkule Olayları sonrası yaşanan dramlar sonucu merkeze kabulü gerçekleştirilen sığınmacı ve düzensiz göçmenlerle görüşme gerçekleştirilememiş olması rapora şerh düşülmelidir. Bununla birlikte Pazarkule Sınır Kapısında yaşanan dramlar ve insan hakları ihlalleri rapora derç edilmeye çalışılmıştır.

Sahil Güvenlik Komutanlığı verilerine göre, meydana gelen geri itme vakalarının önemli bir çoğunluğu Ege Denizi'nde yaşanmaktadır. 2020 yılında meydana gelen 312 olayın 305'i, 2021 yılında meydana gelen 628 olayın 625'i, 2022 yılında ise (04 Mart 2022 tarihi itibarıyla) meydana gelen 109 olayın tamamı Ege Denizinde gerçekleşmiştir. Rapor kapsamında tercih edilen saha ziyaretlerinin Ege Denizi'nde yoğunlaşmasının temel gerekçesi, geri itme vakalarına yönelik söz konusu istatistiksel verilerdir.

C. Ulusal ve Uluslararası Kurum ve Kuruluşlardan Talep Edilen Bilgi ve Belgeler

Kamu kurumlarından talep edilen bilgi ve belgeler şu şekildedir:

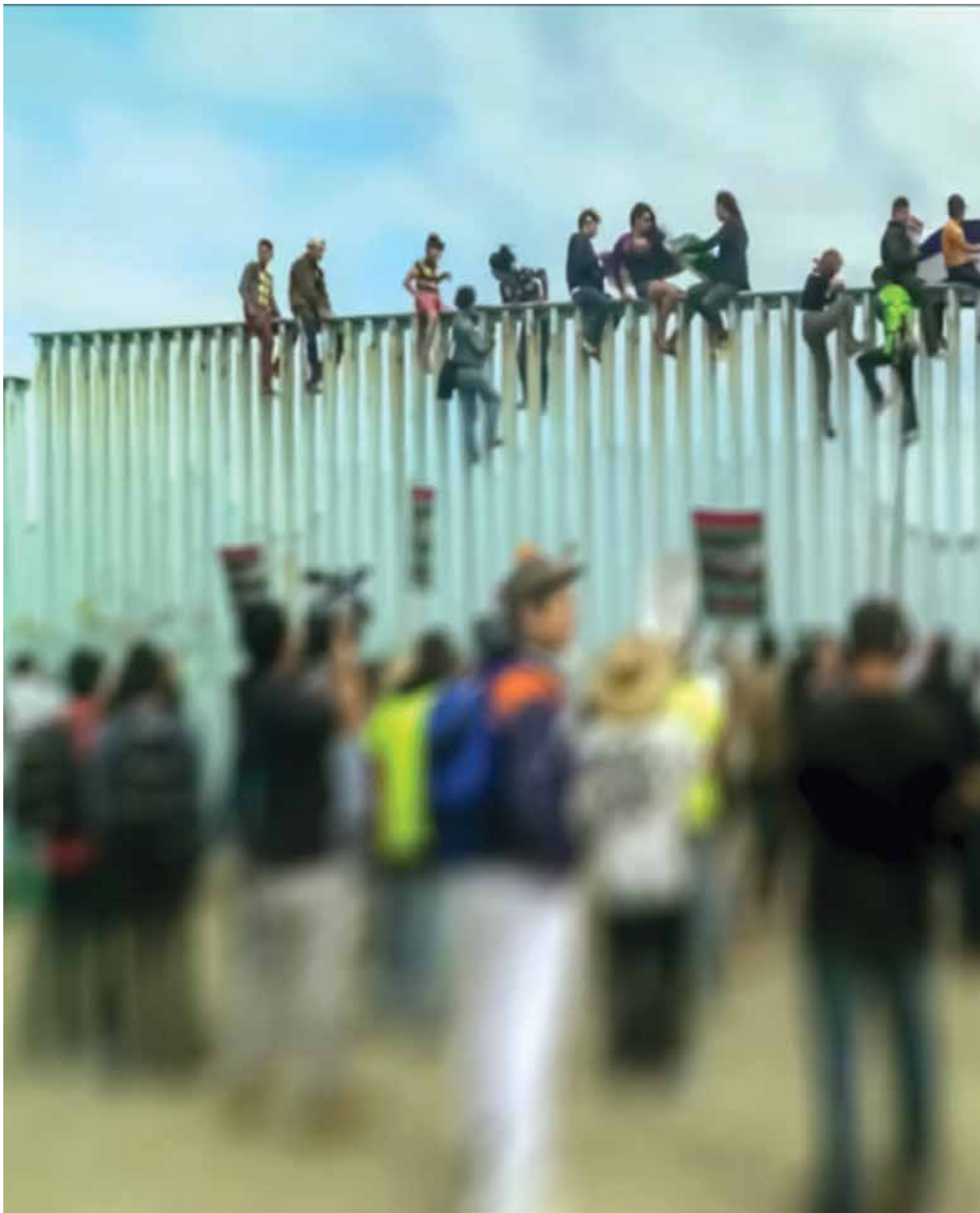
- Sınır illerimizde özellikle Yunanistan tarafından gerçekleştirilen geri itme eylemleri neticesinde kurtarılan sığınmacı ve göçmenlerin yaş, cinsiyet, uyruk ve engel durumlarına yönelik istatistiksel veriler,
- Sınır illerimizde özellikle Yunanistan tarafından gerçekleştirilen geri itme eylemleri neticesinde yaşamını kaybeden sığınmacı ve göçmenlerin yaş, cinsiyet, uyruk ve engel durumları bazlı istatistiksel verileri ve ölüm ile sonuçlanan bu vakaların nasıl vuku bulunduğunu da içerir bilgi ve belgeler,
- Ege Denizi sınırlarında ve karasularımızda komşu ülkelerimizin gerçekleştirdiği geri itme vakalarının yöntemlerine (denizde ve karada ayrı ayrı olmak üzere) dair bilgi ve belgeler ile copla, silahla, su sıkarak ve dalga oluşturarak yapılan geri itme vakalarına ilişkin istatistiksel bilgiler ile varsa fotoğraf ve video gibi kanıtlar,
- Geri itmeler sonucu kurtarılan çocuk, kadın, hamile, engelli ve yaşlı sığınmacılar için Kurumlar tarafından alınan ilave tedbirlere ilişkin bilgi ve belgeler,
- Geri itmeler neticesinde kurtarılan sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin göç yolları ile geçişi tercih etmelerinin arkasındaki motivasyonu tespit eden mülakatları ve bu mülakatlarda edinilen bilgiler çerçevesinde göçmenlerin motivasyon nedenlerini gösteren istatistiksel veriler ile bilgi ve belgeleri,
- Yaşanan geri itme vakalarının kayıt altına alınma prosedürüne ilişkin bilgiler ile kurtarılan sığınmacı ve düzensiz göçmenler hakkında verilen idari gözetim, sınır dışı ve sığınma kararlarını gösteren istatistiksel veriler ile bu kişilerin ülkelerine güvenli dönüşlerinin sağlanabilmesi için uygulanan usule dair bilgi ve belgeler,
- Yaşanan geri itme vakalarına yönelik kapsamlı bir raporlama çalışması yapıp yapılmadığına yönelik bilgiler ile konu üzerine uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde gerçekleştirilen araştırma ve bilimsel toplantıların mevcudiyetine ilişkin bilgiler,
- Yakalanan, soruşturma ve kovuşturma aşamasında bulunan göçmen kaçakçılarına yönelik istatistiksel veriler ve bu kişilerin devam etmekte olan cezai süreçlerine Göç İdaresi Başkanlığı'nın müdahil olma prosedürüne ilişkin bilgi ve belgeler,
- Ülkemizin geri itmeler ile mücadele etme sürecinde yaşadığı maddi ve diğer alanlara ilişkin sorunlar ile Kurumlarımız tarafından bu sorunlara getirilebilecek çözüm önerileri.

Söz konusu verilerin TİHEK'e sunulması noktasında ilgili kamu kurumları birtakım zorluk ve sorunlarla karşılaştıklarını bildirmiştir. Bu kapsamda özellikle şu hususlar ifade edilmiştir:

- Yunanistan tarafından yapılan geri itmelere yönelik yasal olarak edinilebilecek bir olay yeri kamera görüntüsü elde etmenin zorlukları,
- Geri itme mağduru yabancıların ilgili yasal mevzuatta düzenlenmemiş olması, bu nedenle normal usulün izlenerek sınır dışı etme ve/ya idari gözetim kararı alınmasının gerekmesi,
- Bu kararların alınması halinde adli yardım kapsamında görevlendirilen avukatlar tarafından önce sınır dışı etme ve idari gözetim kararlarının mahkemeye itiraz olarak götürülmesi sorunu,
- Buna bağlı sınır dışı etme kararlarının kaldırılıp kaldırılmayacağı ya da hangi statü verileceği noktasında belirsizlik,
- Yabancıların amaçlarının Türkiye'de kalmak veya yasal statü almak değil, Avrupa'ya geçme arzusundan ötürü kimlik bilgilerine yönelik doğru bilgi paylaşılmaması,
- AİHM'e Avrupa ülkelerini şikâyet etmenin yeniden geçiş yapmayı veya geçişten sonra Avrupa'da kabulü engelleyeceği yönünde yabancılarda var olan bilgi eksikliği,
- AİHM'e dava açılrsa da sürenin uzaması dâhil zorluklar, ilgili yabancıların herhangi bir adres/iletişim bilgisi olmaması ve zaten amaçlarının Avrupa'ya yerleşmek olması nedeniyle AİHM'den gelecek cevap ve takiplerde yabancılara ulaşılamaması sorunu.

Kamu kurumlarından talep edilen bu bilgiler raporun bir yönünü oluşturmaktadır. Raporun daha zengin bir içeriğe kavuşmasına katkı sunan bir diğer husus, yüz yüze veya çevrimiçi olarak görüşülen kişi, kurum ve kuruluşlardan alınan bilgi ve belgelerin rapora derç edilmesi olmuştur. Bu kapsamda görüşme gerçekleştirilen BM Mülteci Örgütü ile Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) Türkiye Ofisleri, Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD), AK Göç ve Mülteciler Özel Temsilciliği, A21 Yunanistan Direktörlüğü ve Göç Araştırmaları Vakfı, saha ziyaretleri kapsamında temasta bulunulan İzmir ve Edirne Baroları ile Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Mülteci Hakları Merkezi sunmuş oldukları verilerle rapora kapsamlı bir referans sağlamıştır. Bu kurumlardan talep edilen veriler şu şekildedir:

- Geri itmeler konusunda Kuruluşunuz bünyesinde yürütülen çalışmalar nelerdir?
- Kamu kurum ve kuruluşları ile yürütülen iş birliği çalışmaları nelerdir?
- Konuya ilişkin rapor ve analiz gibi yayınlarınız mevcut mudur?
- Konuya ilişkin çalışma grubunuz var mıdır?
- Rapor yazımı konusunda iletişime geçilmesinde yarar gördüğünüz kuruluşlar nelerdir?
- Konuya ilişkin hangi uluslararası kurum/kuruluşlardan bilgi ve belge talebinde bulunulabilir?
- Geçmiş dönemlerde Yunanistan temsilciliğinizle geri itmelere yönelik bir çalışmanız oldu mu?
- Yunanistan'da yayım yapan ve çalışmalarını takip etmemizi önerebileceğiniz bir kuruluş var mıdır?

II. SAHA ZİYARETLERİ

II. SAHA ZİYARETLERİ

'izleme', insan hakları sorunlarını ele almak amacıyla bilgilerin etkin olarak toplanması, doğrulanması ve anında kullanılmasını tanımlayan geniş bir kavramsal çerçeveye sahiptir. İnsan hakları bağlamında izleme terimi ise olaylar hakkında bilgi toplama ve gözlemlemeyi; gözaltı mekanları ve mülteci kampları gibi yerleri ziyaret etmeyi; bilgi almak, çözüm yolları aramak ve diğer acil takipleri yapmak için Hükümet yetkilileriyle görüşmeleri içermektedir.¹⁵ Bu kapsamda TIHEK, geri itmeler sonucu yaşanan insan hakları ihlallerini yerinde izlemek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde birçok kurum/kuruluşla temasa geçmiş, karadan ve denizden geri itmeleri incelemek üzere saha ziyaretleri gerçekleştirmiştir.

A. TIHEK Heyetinin Uluslararası Temasları ile Online Görüşmeleri

1. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Türkiye Ofisine Ziyaret

Heyetimiz 04.03.2022 tarihinde UNHCR Türkiye Ofisine bir ziyaret gerçekleştirmiştir. UNHCR Türkiye adına Temsilci Yardımcısı Daniela CICCHELLA ile Kıdemli Koruma Müdürü Neşe KILINÇOĞLU'yla yapılan görüşmede, Ege ve Akdeniz sınırında yaşanan geri itmeler ve bunların neden olduğu insan hakları ihlalleri ele alınmıştır.

2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Ofisine Ziyaret

Heyetimiz 10.03.2022 tarihinde IOM Türkiye Ofisi'ne bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. IOM Türkiye Acil Durum Koordinatörü David SAVARD, IOM Türkiye Kıdemli Program Sorumlusu ve Kamu İrtibat Sorumlusu Yelda DEVLET KARAPINAR'la yapılan görüşmede Ege ve Akdeniz sınırında yaşanan geri itmeler ve bunların yol açtığı insan hakları ihlalleri ele alınmıştır.

3. Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezine (ICMPD) Ziyaret

Heyetimiz tarafından 08.04.2022 tarihinde ICMPD'ye bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. ICMPD Batı Balkanlar ve Türkiye Bölge Koordinatörü Tamer KILIÇ ile bir araya gelinerek Yunanistan'ın insan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik olası çözüm önerileri ele alınmıştır.

4. AK Göç ve Mülteciler Özel Temsilcisi ile Görüşme

Heyetimiz 13.04.2022 tarihinde AK Göç ve Mülteciler Özel Temsilcisi Leyla KAYACIK ile heyetler arası çevrimiçi bir toplantı gerçekleştirmiştir. İlgili toplantı kapsamında sınırda yaşanan insan hakları ihlalleri ile bu ihlallerin önlenmesine yönelik izlenebilecek stratejiler, Kurumumuz ve Özel Temsilci Ofisi'nin birlikte gerçekleştirebileceği faaliyet alanlarının tespiti ve karşılıklı deneyim ve önerilerin paylaşılmasına ilişkin görüş alışverişinde bulunulmuştur.

15 OHCHR, Training Manual on Human Rights Monitoring, 2001, s. 9.

5. A21 Yunanistan Direktörlüğü ile Görüşme

Heyetimiz 21.04.2022 tarihinde A21 Yunanistan Direktörü Marina NTONOPOULOU ile çevrimiçi bir toplantı düzenlemiştir. İlgili toplantı kapsamında sınırda yaşanan insan hakları ihlalleri ile bu ihlallerin önlenmesine yönelik izlenebilecek stratejiler, TİHEK ve Direktörlüğün birlikte yürütebileceği faaliyet alanlarının tespiti ve karşılıklı deneyim ve önerilerin paylaşılmasına ilişkin görüş alışverişinde bulunulmuştur.

6. Göç Araştırmaları Vakfı'yla Çevrimiçi Toplantı

Heyetimiz 25.04.2022 tarihinde Göç Araştırmaları Vakfı'ndan Hakan ÜNAY ile çevrimiçi bir görüşme gerçekleştirmiştir. Söz konusu görüşmede sınırda yaşanan insan hakları ihlalleri ile bu ihlallerin önlenmesine yönelik izlenebilecek stratejiler, Kurumumuz ve Vakfın birlikte gerçekleştirebileceği faaliyet alanlarının tespiti ve karşılıklı deneyim ve önerilerin paylaşılmasına ilişkin görüş alışverişinde bulunulmuştur.

B. TİHEK Heyetinin Ulusal Düzeydeki Temasları

1. TİHEK Heyetinin Aydın Temasları

Yürütülen geri itmeler konulu tematik rapor çalışması çerçevesinde TİHEK Heyeti saha ziyaretlerine 14.03.2022 tarihinde Aydın ilinde başlamıştır. Aydın temaslarının ardından İzmir'e geçilmiş, 2 gün süren İzmir temasları 15-16 Mart 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve üst düzey koordinasyon toplantısının ardından ziyaret sonlandırılmıştır.

1.1. Aydın Valiliği Ziyareti

Heyetimiz Aydın ilindeki temaslarına Aydın Valisi Hüseyin AKSOY ile bir görüşme gerçekleştirerek başlamıştır. Aydın Vali Yardımcısı Armağan ÖNAL ile Aydın İl Göç İdaresi Müdürü Soner KOÇ'un da hazır bulunduğu görüşmede Ege Denizi ve Batı sınırlarımızda komşu ülkelerimiz özellikle Yunanistan tarafından gerçekleştirilen sistematik geri itme eylemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi noktasında Aydın ilinde yürütülen çalışmalar ele alınmıştır.

1.2. Aydın Geri Gönderme Merkezi (GGM) Ziyareti

Aydın Valisi ile görüşmenin ardından saha ziyaretlerine başlayan Heyet, ilk olarak Aydın GGM'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Heyete, Aydın ve civar illerde yaşanan geri itme vakaları ile ilgili ayrıntılı bir sunum yapılmıştır. Sunumda, TİHEK Heyetinin Aydın Valiliğinden talep ettiği bilgi ve belgelere ilişkin detaylı veriler yer almıştır.

Sunumun akabinde Merkezde geri itme mağduru olan sığınmacı ve düzensiz göçmenlerle görüşülmüş, Gözlem Grubu Üyeleriyle birlikte hazırlanan sorular rızaları alınarak ve kişisel verilerin korunması hususuna hassasiyet gösterilerek mağdurlara yöneltmiştir.

1.3. Aydın Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı Ziyareti

Görüşmenin ardından Aydın Kuşadası Sahil Güvenlik Komutanlığı'na bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Yunanistan tarafından sabah saatlerinde geri itilen ve Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından kurtarılan biri bebek 35 sığınmacı ve/ya düzensiz göçmenle görüşülerek Yunanistan'ın gerçekleştirdiği geri itme vakasıyla ilgili kapsamlı bilgiler edinilmiştir.

Görüşmenin ardından Aydın Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı ziyaret edilerek geri itmelerin gerçekleştiği rota ve mevkiiler Türk Sahil Güvenlik botuyla yerinde gözlemlenmiştir. TİHEK Heyetine Aydın Vali Yardımcısı Dr. Mehmet GÖDEKMERDAN, Kuşadası Kaymakamı Sadettin YÜCEL, Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanı Binbaşı Cihan SEYMEN ve Göç İdaresi İl Müdürü Soner KOÇ eşlik etmiştir.

2. TİHEK Heyetinin İzmir Temasları

Heyetimiz ziyaretlerine 15-16 Mart 2022 tarihleri arasında İzmir ilinde devam etmiştir.

2.1. Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı Ziyareti

Heyetimiz İzmir temasları kapsamında ilk ziyaretini, Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı'na gerçekleştirmiştir. Görüşmede Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanı Tuğamiral Serkan TEZEL, Sahil Güvenlik İzmir Grup Komutanı Binbaşı Mutlu ÇELİK ve Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı KOM Kısım Amiri Binbaşı Turgut Çağatay ER yer almıştır.

2.2. İzmir Harmandalı GGM Ziyareti

Heyetimiz İzmir temasları kapsamında ikinci ziyaretini, İzmir Harmandalı GGM'ye gerçekleştirmiştir. İzmir İl Göç İdaresi Müdürü Ela ŞENÇOLAKLAR ve İzmir Harmandalı GGM Müdürü Özlem ALTUNDAĞ ziyarette hazır bulunmuştur.

Merkezde bulunan geri itme mağdurları ile Yunanistan'ın hak ihlalleri tespitine ilişkin birebir görüşmelerde bulunularak mağdurların beyanları kayıt altına alınmıştır.

2.3. İzmir Valiliği Ziyareti

İzmir Harmandalı GGM ziyaretinin ardından Heyet İzmir Valiliği'ni ziyaret etmiştir. İzmir Valisi Yavuz Selim KÖŞGER ile gerçekleştirilen görüşmede İzmir'de yaşanan geri itmeler hakkında bilgi alınmıştır.

2.4. İzmir Çeşme Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı Ziyareti

Valilik görüşmesinin ardından İzmir Çeşme Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı ziyaret edilmiş, geri itmelerin gerçekleştiği rota ve mevkiiler Türk Sahil Güvenlik botuyla yerinde gözlemlenmiştir.

Sahil Güvenlik Komutanlığı botuyla gerçekleştirilen rota ve mevkiilerin ziyareti sürecinde Karaabdullah Burnu, Altinkum, Domuz Çukuru ve Uçburunlar gibi çıkış noktaları görülmüştür. Ayrıca daha

uzak mevkilerdeki Mersin Koyu, Boğaz Adası, Süngükaya gibi noktalar hakkında da bilgi alınmıştır. Bazı mevkilerin Yunan adalarına çok yakın olduğu ve ihbar gelmesi veya farkına varılması durumunda bile Sahil Güvenlik Komutanlığı botuyla yetişmenin zor olduğu izah edilmiştir. Denizlerdeki çok sayıda ölüm ve kayıp vakalarına rağmen sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin ısrarla daha iyi bir gelecek için bu tehlikeli yolculuğu göze aldığı Heyetimize aktarılmıştır. Denizlerin içerdiği tehlikeler şu şekilde belirtilebilir:

- Sığınmacı ve düzensiz göçmenler, denizi ve hava şartlarını bilmeden ve doğru hesap edemeden yolculuklarına çıkmaktadır.
- Denize uygun olmayan deniz taşıtları tercih edilmektedir.
- Taşıma kapasitesinden fazla yolcu taşınmaktadır.

2.5. İzmir Barosu Ziyareti

TİHEK Heyeti İzmir temaslarının ikinci gününe İzmir Barosunu ziyaret ederek başlamıştır. Baronun adli yardım kapsamında sığınmacılarla ilgili tecrübeleri ve AİHM'e taşınan dosyalar hakkında bilgi edinilmiştir. Baro Başkanı Av. Özkan YÜCEL ile Göç ve İltica Komisyonu'ndan Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi Av. Ayşe KAYMAK'ın katıldığı toplantıda geri itme vakaları, hukuki süreç, mağdurlarının yaşadıkları hak ihlallerine yönelik gerçekleştirilmesi gereken ortak çalışmalar ve genel olarak mültecilerin yaşadığı hak ihlalleri üzerine görüş ve öneriler paylaşılmış, mültecilerin yaşadığı hak ihlallerine yönelik TİHEK ve İzmir Barosu arasında iş birliğinin geliştirilmesine vurgu yapılmıştır.

2.6. Sığınmacılarla ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD/ASAM) Ziyareti

İzmir Barosunun ardından SGDD/ASAM İzmir İli Temsilciliği ziyaret edilmiştir. ASAM Ege Bölge Koordinatörü Esra ŞİMŞİR ile görüşülerek Derneğin sınırda edindiği tecrübeler Heyetimize aktarılmıştır.

2.7. İzmir-Aydın Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı

Kurumumuzun İzmir temasları; İzmir ve Aydın Vali Yardımcıları, İl Emniyet Müdürleri, İl Jandarma Komutanları, İl Göç İdaresi Müdürleri, Aydın ve Harmandalı GGM Müdürleri, Sahil Güvenlik Komutanlığı temsilcilerinin de katılımıyla düzenlenen üst düzey koordinasyon toplantısında Heyetimize sunumlar yapılması ve Heyetimizin de İzmir ve Aydın temasları kapsamında gözlemlerini haziruna aktarması ile sona ermiştir.

3. TİHEK Heyetinin Edirne Temasları

Heyetin son saha ziyareti 28-30 Mart 2022 tarihleri arasında Edirne'de gerçekleştirilmiştir.

3.1. Edirne GGM Ziyareti

Heyetimiz Edirne ilindeki temaslarına 29.03.2022 tarihinde Edirne İl Göç İdaresi Müdürü Musa AŞILIOĞLU ile Edirne GGM Müdürü Enver TUTEL'in de hazır bulunduğu Edirne GGM'ye bir ziyaret düzenleyerek başlamıştır.

Merkez idaresiyle kısa bir ön görüşmenin ardından Merkezde bulunan karadan itilen mağdurlarla birebir görüşme gerçekleştirilmiş ve mağdurların beyanları Heyetimizce kaydedilmiştir.

3.2. Edirne İl Jandarma Komutanlığı Ziyareti

GGM ziyaretinin ardından sınırlarımız boyunca kullanılan karadan geri itme rota ve mevkiileri ile Meriç Nehri üzerindeki muhtelif adacıklar yerinde gözlemlenmiş, sınır köyleri ve sınır piyade birlikleri ziyaret edilerek görüş alışverişinde bulunulmuştur. Sınırdan geçmeye çalışan sığınmacıların ve düzensiz göçmenlerin Edirne ilinde yoğunlaştığı bölgeler; Meriç, Uzunköprü ve İpsala olarak saptanmıştır.

Fotoğraf 1: Sığınmacıların ve Düzensiz Göçmenlerin Edirne İlinde Yoğunlaştığı Bölgeler

Kaynak: <https://www.uyduharita.org/edirne-haritasi-resimleri/edirne-haritasi-5/>

3.3. Edirne Pazarkule Sınır Kapısı Ziyareti

Edirne'nin Merkez ilçesine bağlı Karaağaç Mahallesinde yer alan Türkiye-Yunanistan arasındaki kara yolu gümrük kapısı olan Pazarkule Sınır Kapısı Heyetimiz tarafından ziyaret edilmiştir.

3.4. Edirne Valiliği Ziyareti

Heyetimiz Edirne ilindeki temaslarının ikinci gününe Edirne Valisi Hüseyin Ekrem CANALP ile bir görüşme gerçekleştirerek başlamıştır. Görüşmede Yunanistan tarafından gerçekleştirilen karadan geri itme eylemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi bağlamında Edirne'de yürütülen çalışmalar ele alınmıştır.

3.5. Edirne Barosu Ziyareti

Valilik ziyaretinin ardından Heyetimiz 30.03.2022 tarihinde Edirne Barosunu ziyaret etmiştir. Baronun adli yardım kapsamında sığınmacı ve düzensiz göçmenlerle ilgili tecrübeleri ve AİHM'e taşınan

dosyalar hakkında bilgi edinilmiştir. Baro Başkanı Av. Tacettin SİVRİKAYA ile Göç ve İltica Komisyonu'ndan Sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi Av. Anıl YAŞAGÖR'ün katıldığı toplantıda geri itme vakaları, hukuki süreç, mağdurların yaşadıkları hak ihlallerine yönelik yapılması gereken ortak çalışmalar ve genel olarak mültecilerin yaşadığı hak ihlalleri üzerine görüş ve öneri paylaşımında bulunulmuştur. Baro ziyaretinin ardından Mülteci Hakları Merkezi ile yapılan görüşmede Derneğin geri itme eylemlerinin izlenmesi konusundaki tecrübeleri hakkında bilgi edinilmiştir.

3.6. Edirne Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı

Kurumumuzun Edirne temasları; Edirne Vali Yardımcısı, İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı, İl Göç İdaresi Müdürü, Edirne GGM Müdürü ve Sınır Piyade Komutanlığı temsilcilerinin de katılımıyla düzenlenen üst düzey koordinasyon toplantısında Heyetimize sunumlar yapılması ve Heyetimizin de Edirne temasları kapsamında gözlemlerini haziruna aktarması ile sona ermiştir.

4. TİHEK Heyetinin Ankara Temasları

Rapor çalışmamız kapsamında Prof. Dr. Muharrem KILIÇ Başkanlığında ilgili kurum, kuruluş ve akademisyenlerin katılımıyla bir değerlendirme toplantısı düzenlenmiş, ilgili paydaşlarla geri itmelere yönelik ayrıntılı bilgi paylaşımında bulunulmuştur.

C. Saha Ziyaretlerinden Edinilen Veriler

TİHEK Heyeti, saha ziyaretleri ve resmi yazışmalar yoluyla geri itmelere ilişkin çok sayıda bilgi, belge ve kayıt gibi verilere ulaşmıştır. Ayrıca sığınmacı ve düzensiz göçmenlerle gerçekleştirilen görüşmeler de Heyetin görüş ve kanaatlerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu kapsamda ilk olarak saha ziyaretlerinde bulunulan Aydın, İzmir ve Edirne ilindeki kurumsal verilere, akabinde de bu yerlerdeki GGM'ler ile Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı'nda işlemleri devam eden sığınmacı ve düzensiz göçmenlerle yapılan görüşmelere yer verilecektir.

1. TIHEK Heyetinin Aydın İlinde Edindiği Kurumsal Veriler ve Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

1.1.Aydın İlinde Edinilen Kurumsal Veriler

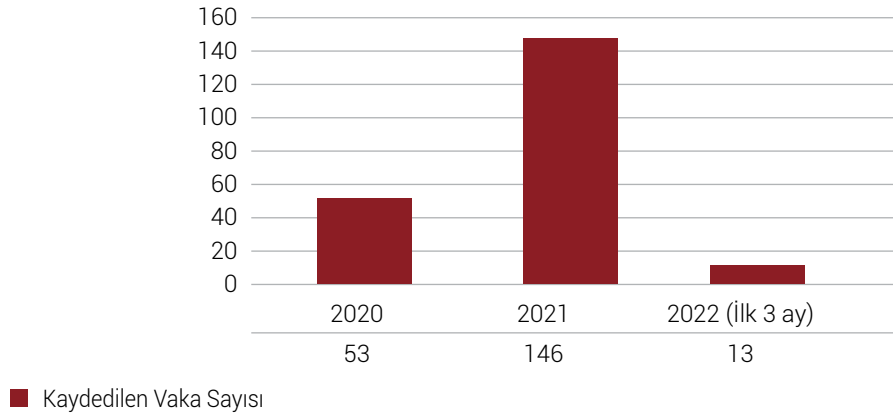
Yunanistan kaynaklı geri itme vakalarında Aydın'da 2020 yılında **1** ve 2021 yılında **4** kişi olmak üzere **toplamda 5** sığınmacı ve/ya düzensiz göçmen yaşamını yitirmiştir. Yaşamını yitirenlerin **1'i** kadın **4'ü** erkek olup, tümü **18-30** yaş aralığındadır.

UYRUK	ADI	SOYADI	CİNSİYETİ	YAŞI	ÖZEL DURUMU
Kongo	F.	G.M.	Erkek	23	
Kamerun	S.S.	Y.	Erkek	18-30 Arası	
Kamerun	A.	Y.	Erkek	18-30 Arası	
Somali	S.A.	A.	Erkek	18-30 Arası	
Somali	A.A.	J.	Kadın	18-30 Arası	Tek Kadın

Tablo 1: Yunanistan Kaynaklı Geri İtme Vakaları Sonucu Aydın'da Yaşamını Yitirenlerin Uyruk Dağılımı ile Cinsiyet, Yaş ve Engellilik Gibi Özel Durumlarına İlişkin İstatistiksel Veriler

Kaynak: Aydın Valiliği

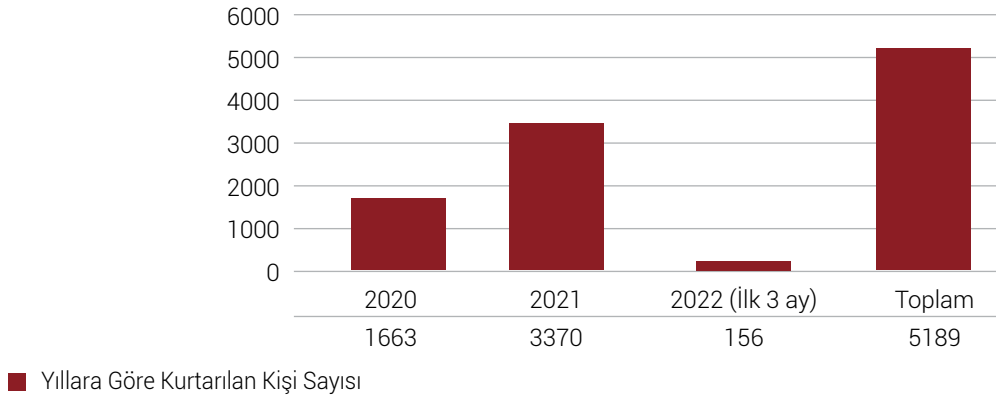
Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından geri itme vakaları kapsamında alınan önleyici tedbirlerin başında "**kurtarma faaliyetleri**" gelmektedir. Bu kapsamda Aydın ilinde 2020 yılından itibaren **toplam 212 geri itme vakasının** kayıt altına alındığı görülmektedir. Kayıt altına alınan vakaların yıllara göre dağılımı aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Grafik 1: Son 3 yıl içerisinde Aydın'daki Yunanistan Kaynaklı Geri İtme Vakalarına Yönelik İstatistiksel Bilgiler

Kaynak: Aydın Valiliği

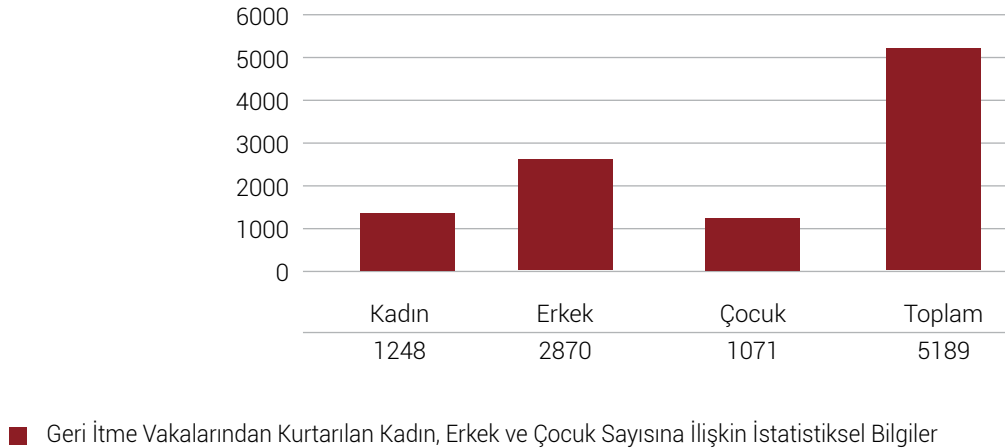
Son 3 yıl içerisinde yaşanan bu geri itme vakaları neticesinde Aydın'da gerçekleştirilen kurtarma faaliyetleri sonucu toplam **5.189 sığınmacı ve/ya düzensiz göçmenin** kurtarıldığı görülmektedir. Yıllara göre kurtarılan kişi sayısına ilişkin istatistiksel bilgiler aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Grafik 2: Son 3 yıl içerisinde Aydın'da Yunanistan Kaynaklı Geri İtme Vakalarından Kurtarılan Kişi Sayısına İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Kaynak: Aydın Valiliği

Kurtarılan 5.189 sığınmacı ve/ya düzensiz göçmenin **2.870'sinin erkek, 1.248'inin kadın ve 1.071'inin çocuk** olduğu bilgisi paylaşılmıştır. Kurtarılan toplam yabancı sayısının yaklaşık % 45'inin kadın ve çocuklardan oluşması yaşanan geri itme eylemlerinin vahametini ortaya koymaktadır.¹⁶ Son 3 yıl içerisinde Aydın'da Yunanistan kaynaklı geri itme vakalarından kurtarılan kişilerin cinsiyet ve çocuk bilgisine ilişkin istatistiksel bilgiler aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

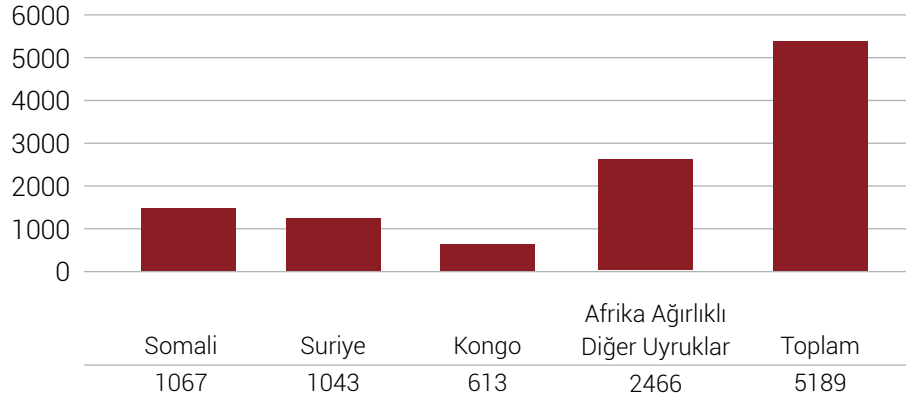

Grafik 3: Son 3 yıl içerisinde Aydın'da Yunanistan Kaynaklı Geri İtme Vakalarından Kurtarılan Kadın, Erkek ve Çocuk Sayısına İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Kaynak: Aydın Valiliği

¹⁶ İlgili sayısal veriler Aydın Valiliğinden edinilmiştir. Her ne kadar veriler raporlama sürecinin nihai aşamasında Valilik tarafından TİHEK'e ulaşırsa da verilerin hazırlanması sürecinde İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı, İl Emniyet Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı gibi çok sayıda kurum ve kuruluş yer almıştır.

Son 3 yıl içerisinde Aydın'da Yunanistan kaynaklı geri itme vakalarından kurtarılan kişilerin uyruk dağılımı Akdeniz-Avrupa özelindeki "göç rotasına" katkı sunması açısından temel bir veri kaynağı olacaktır. Bu kapsamda kurtarılan **5.189** sığınmacı ve/ya düzensiz göçmenin **1.067'si Somali, 1.043'ü Suriye, 613'ü Kongo ve 2.466'sı Afrika ağırlıklı** diğer uyruklu kişilerden oluşmaktadır. Son 3 yıl içerisinde Aydın'da Yunanistan kaynaklı geri itme vakalarından kurtarılan kişilerin uyruk bilgisine ilişkin istatistiksel bilgiler aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

■ Geri İtme Vakalarından Kurtarılan Kişilerin Uyruklarına İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Grafik 4: Son 3 yıl içerisinde Aydın'da Yunanistan Kaynaklı Geri İtme Vakalarından Kurtarılan Kişilerin Uyruk Bilgisine İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Kaynak: Aydın Valiliği

T.C. İçişleri Bakanlığı'nın geri itme vakalarından kurtarılan ve özellikle darp/cebiri gördüğü tespit edilen yabancılar açısından AİHM'e bireysel başvuru yapmak isteyenlere her türlü kolaylığın sağlanmasına önem verdiği görülmektedir. Bu kapsamda; Yunanistan tarafından geri itmeye maruz kalan yabancıardan özellikle darp/cebiri gören, eşyası çalınan, insanlık dışı muameleye tabi tutulan yabancılar başta olmak üzere AİHM'e bireysel başvuruda bulunmak isteyenler için adli yardım kapsamında avukat görevlendirme ve diğer işlemler tesis edilerek uluslararası alanda şikâyet mekanizması oluşturulmuştur.¹⁷

Bu prosedür kapsamında değerlendirilebilecek 2020 yılındaki 9 vakada kurtarılan **271** yabancıdan **34**'ünün, 2021 yılında 4 vakada kurtarılan **51** yabancıdan **4**'ünün, 2022 yılında 3 vakada kurtarılan **12** yabancıdan **10**'unun AİHM'e Aydın İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün hukuki yardıma erişim açısından sağladığı bilgilendirme çerçevesinde bireysel başvuruda bulunduğu görülmektedir. Söz konusu hak ihlallerine yönelik böyle bir imkanın tesis edilmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte Aydın İl Göç İdaresi Müdürlüğüne 4 sığınmacı ve/ya düzensiz göçmen için yapılan başvuruda AİHM verdiği ara kararlar

17 İçişleri Bakanlığınının 04/06/2020 tarihli talimat yazısı.

avukatlardan bireysel başvuru sahiplerine ulaşarak şikâyetlerinin devam edip etmediğine yönelik teyit alması gerektiğini aksi takdirde **"davanın açılmamış"** sayılacağını ifade etmektedir. Bu durum sığınmacı ve/ya düzensiz göçmenlerin GGM'lerde uzun süre tutulamayacağı ve yaşanan geri itme vakalarındaki insan hakları ihlallerine rağmen Avrupa'ya geçmiş olabileceği, denizlerde yaşamını yitirmiş olabileceği, menşe ülkesine dönmüş olabileceği ve/ya telefon numarası gibi iletişim bilgilerini değiştirmiş olabileceği olasılıklarıyla daha da karmaşıklaşmaktadır.¹⁸

Türkiye'den Avrupa ülkelerine geçmek amacıyla Ege Denizinde yakalanan yabancıların uyruk dağılımı Aydın ili özelinde paylaşılacak bir diğer veri olup göç rotasını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Aydın ili sınırları içerisinde 2021 yılındaki yasa dışı çıkış kapsamında yakalanan **3318** yabancıların **2204**'ünün **Afrika uyruklu** yabancılar olduğu, bu sayının yasa dışı çıkış kapsamında yakalanan kişi sayısının yaklaşık **% 66,4**'üne tekabül ettiği görülmektedir. Ayrıca bu ülkelerin genellikle vizeye tabi oldukları, yabancıların yasal yollardan vize alarak ülkemize geldikleri ve Türkiye'yi transit geçiş olarak kullanarak kaçak yollardan ülkemizden çıkış yapmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.¹⁹

1.2. Aydın İlinde Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

1.2.1. Aydın GGM'de Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

Aydın GGM'de bulunan ve geri itme mağduru olduğu öğrenilen 4 göçmen ile Heyetimizce bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Net bir bilgi alınamamakta birlikte doğum tarihlerinin 1977 ile 1999 tarihleri arasında olduğu beyan edilen 4 göçmenin herhangi bir engel durumlarının olmadığı öğrenilmiştir. Bu kapsamda 4 göçmenin yalnız olarak Türkiye'ye geldiği, yurt dışında akrabalarının bulunduğu, çalışmak ve diğer ideallerini gerçekleştirmek üzere Avrupa'ya geçmek istedikleri Heyetimize aktarılmıştır. Daha önce GGM idaresinde yapılan görüşmede de ifade edildiği üzere, kendileriyle görüşülen 4 kişinin de ülkemize yasal yollarla giriş yaptığı, turistik vizelerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ailelerinin Afrika'da olduğu ve Avrupa'ya geçmeleri durumunda onları da yanlarına almayı arzuladıkları öğrenilmiştir.

Görüşülen sığınmacı ve düzensiz göçmenlere Yunanistan'a geçiş yapma girişimleri sorulduğunda *"geri itme vakasının yaşandığı akşam saat 22.00'da yola çıktıkları; karşıya geçilen botun büyük olduğu; aralarında kadınların, çocukların ve engelli birinin de bulunduğu çoğunlukla Kongo uyrukluların 5 saat süren bir yolculukla Yunanistan'ın Samos adasına (tahminen) ulaştıkları; burada 24 saat kaldıkları; kampa ulaşmadan sivil olmayan giyimli kişilerce şehirde durduruldukları; köprü altı bir yerde kimsenin göremeyeceği biçimde silahlı kişiler tarafından darp edildikleri; savunmaya geçilmesi üzerine bu kişilerin onlara silah çektiği; şarj aleti, pasaport, ilaç, kimlik ve para gibi yanlarında bulunan her şeyi aldıklarını; fotoğraf çekip Yunanistan'a ayak basıldığını kanıtlamanın önüne geçmek amacıyla ilk olarak telefonlarına el konulduğu"* bilgisi Heyetimize aktarılmıştır. Bu sırada kendilerini limana götürmek üzere harekete geçildiği, iltica taleplerinin bu kişilerce dinlenmediği, saat 10.00'da bota bindirilip Türk karasuları sınırına bırakıldıkları, Türk sahil güvenlik botunun onlara ulaşarak kurtardığı ifade edilmiştir. Görüşülen göçmenler sığınma taleplerinin olmadığını, AİHM'e bireysel başvuru yapmayı düşünmediklerini tarafımıza aktarmıştır.

18 Aydın Valiliğinden alınan resmi veriler.

19 Aydın Valiliğinden alınan resmi veriler.

Yanı sıra kimin göçmen kaçakçısı olarak kendilerini karşıya geçirdiğini bilmediklerini, bu kişilerin gizlendiğini ya da sürekli değiştiğini ifade etmişlerdir.

TİHEK Heyetinin görüşme gerçekleştirdiği geri itme mağduru Kongo uyruklu bir göçmenin hikâyesi şu şekildedir:

“Siyasi nedenlerle ülkemi terk etmek zorunda kaldım. Anne ve babamı öldürdüler, geride kız kardeşlerim öksüz ve yetim kaldı. Babamın bize miras bıraktığı koyunlar öldürüldü. Hasımlarımızca bize silah sıkıldı. İşimi bırakmak zorunda kaldım. Sahip olduğum her şeyi satıp ülkeden ayrılmak durumunda kaldım. Ailemle Senegal'e geçmek istedim ve buna eşimin ailesi itiraz etti, kızımız burada kalsın dediler. Uçakla kardeşim ve ben Türkiye'ye geldik. Bir gün Avrupa'ya geçebilirim ailemi; eşimi ve çocuklarımı yanıma alacağım.”

1.2.2. Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığında Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

Aydın GGM'deki ziyaretlerin akabinde önceki gece yarısı Yunanistan tarafından denizde geri itilen, aralarında bir bebeğin ve engellinin de bulunduğu 35 sığınmacı ve düzensiz göçmenle görüşme gerçekleştirilmiştir. Daha önce de defalarca Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan görüşme gerçekleştirilen bu kişilerden tecrübeleri hakkında bilgi alınmıştır. Görüşme gerçekleştirilen tüm sığınmacı ve düzensiz göçmenin yasa dışı yollar ile Türkiye'ye geldikleri öğrenilmiştir. Görüşülen sığınmacı ve düzensiz göçmenlere ülkemize nereden geldikleri sorulmuştur. İlgili kişiler Orta Afrika, Mali ve Senegal gibi Afrika ülkelerinden ülkemize geçiş yaptıklarını Heyetimize aktarmıştır. Görüşme gerçekleştirilen grupta aralarında bir bebek ve engelli sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin bulunduğu bilgisi tarafımıza ifade edilmiştir. Bir kısmının Avrupa ülkelerinde akrabası olduğu iletilmekle birlikte çoğunun göç etmek istediği ülkelerde tanıdığı bir kişinin olmadığı aktarılmıştır. Sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin savaş ve/ya ekonomik saiklerle ülkesinden ayrılarak Avrupa'da yeni bir yaşam kurmak istedikleri, çoğunun ülkelerinde yeterince para kazanamadığı ve ailesini geçindiremediği için göç etmek durumunda kaldığı öğrenilmiştir.

Sığınmacı ve düzensiz göçmenlere gece vaktinde geçiş girişimleri sorulduğunda, Yunanistan'a geçmeden üç Yunan gemisi tarafından durduruldukları; gemide bulunan siyah maskeli kişiler tarafından cop kullanılarak dövüldükleri; para, pasaport, elbise ve diğer kişisel eşyalarına el konulduğu; kadın-erkek-çocuk-engelli-yaşlı ayırt etmeksizin herkese aynı muamelenin yapıldığı; kişilerin maskeli olmalarından ötürü yüzlerinin seçilemediği; konuşmalarına asla izin verilmediği ve bu nedenle sığınma prosedüründen yararlanma haklarını karşı tarafa iletmedikleri bilgisi Heyetimize aktarılmıştır. Söz konusu kötü muamele sonrasında ise büyük bir dalga oluşturmak suretiyle sığınmacı ve düzensiz göçmenleri taşıyan botların Türk karasuları sınırına itildiği ifade edilmiştir.

Görüşme gerçekleştirilen sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin daha önce birçok kez geçiş yapmayı denemelerinden ötürü Yunanistan'ın gerçekleştirdiği muamelelerle ilgili öne sürülen farklı durumlar da söz konusudur. Daha önce Yunanistan'a ulaşmış düzensiz göçmenler, kadınların tacize uğradığı ve paralarını almak amacıyla kadınlara "vajinal muayene" gerçekleştirildiği yönünde insan onurunu zedeleyici davranışları öne sürmüştür. Öne sürülen durumlar arasında; "ninja maskesi" giyimli kişilerin geri itme eylemlerinde rol aldığı iddiası yer almaktadır. Bundan ötürü göçmenler bahsedilen maskeli kişilerin sivil olup olmadığını anlayamadıklarını belirtmiştir.

Öyle ki ulusötesi soruşturmalara öncülük eden Hollanda merkezli kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan Lighthouse Reports "*Avrupa'nın göç politikasının en sert tarafının karada ve denizde maskeli kişiler*" olduğunu ifade etmektedir. Balkanlar ve Ege'deki sığınmacıların yasa dışı geri itilmelerinde herhangi bir yasal sorumluluk almamak adına kişilerin taktığı maskeler, failerin belirlenmesini imkansız kılmaktadır.²⁰

Resim 1: Sığınmacı ve Düzensiz Göçmenler tarafından Tarif Edilen İnce Bir Siyah Örtü İle Yüzleri Kapalı Maskeli Kişiler

Kaynak: Lighthouse Reports

20 Lighthouse Reports, Unmasking Europe's Shadow Armies, 2021, <https://www.lighthousereports.nl/investigation/unmasking-europes-shadow-armies/>, (E.T. 20.05.2022)

TİHEK Heyetinin görüşme gerçekleştirdiği geri itme mağduru "H.D.I":

"22 yaşında Kamerunluyum. Ülkemde savaş var. 2021 Ocak'ta Türkiye'ye Turist vizesi ile geldim. 3 ay İstanbul'da; 8 ay İzmir'de kaldım. Hayalim kız kardeşimle birlikte Norveç veya Almanya'ya geçmek. Eylül 2021'de ilk kez Samos'a gitmek niyetiyle gece 2'de denize açıldık. 27 kişi küçük bir bot; herkes Kongolu. 5 gibi Yunan kıyılarına vardık. Cesur olanlar indi, yürümeye başladı. Kadınlar ve yaşlılar bottan inmeye korktular. Askerler geldiler inmeleri için havaya ateş ettiler. Direndim. Astım krizine girdim, yanımda ventilon yoktu ve askerler doktora götüreceklerini söylediler. Cinsel organlarım dahil üzerimi aradılar.

Plastik poşet içinde her şeyime el koydular. 50 euro'm ve 20 dolarım vardı. 10 km kadar askerlerle başka bir kıyıya yürüdük. Bizi iri yapılı 2 maskeli adama teslim ettiler. Yumruklarla dövdüler, 27 kişi motorsuz bir bota bindirdiler. Suyun içine bıraktılar, 2 tekne geldi biri turuncu beyaz ve Yunan bayrağı vardı. Çok güçlü bir ışık tuttular. "Go back Turkey" şeklinde bağırıyorlardı. Ellerimizi kürek olarak kullanmaya çalıştık ancak bot su aldığı için beklemekten başka çaremiz yoktu. Hava aydınlanmaya başladığında 158'i aradık. Türk Sahil Güvenliği bizi buldu."

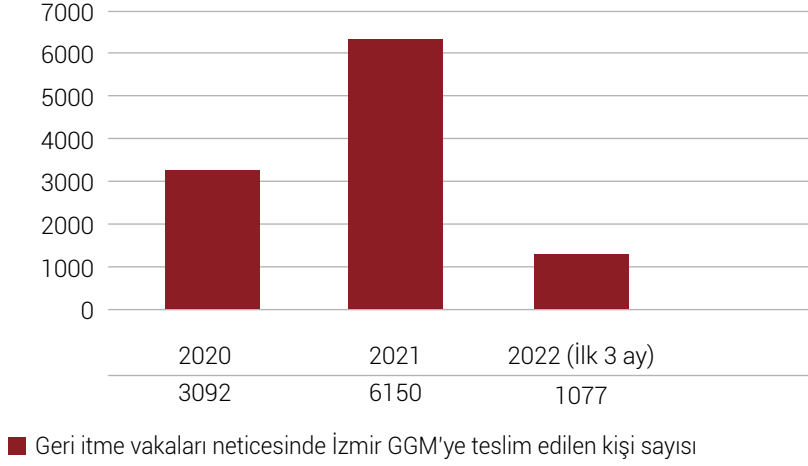
2. TİHEK Heyetinin İzmir İlinde Edindiği Kurumsal Veriler ve Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

2.1. İzmir İlinde Edinilen Kurumsal Veriler

Yunanistan kaynaklı geri itme vakalarında İzmir'de 2020 yılında **2**, 2021 yılında **8**, 2022 yılının ilk üç ayında ise **2** kişi olmak üzere toplamda **12** yabancı yaşamını yitirmiştir. Ayrıca, geri itmeler nedeniyle en az 3 kayıp vaka bildirimi bulunmaktadır. Uyruk ve cinsiyet gibi dağılımlar da göz önünde bulundurularak 2020 yılında yaşanan geri itme vakalarında; 22 Mayıs 2020 tarihinde Kongo uyruklu 1 erkek şahsın, 29 Haziran 2020 tarihinde Afganistan uyruklu 1 kız çocuğunun yaşamını yitirdiği; 2021 yılında yaşanan geri itme vakalarında; 14 Ocak 2021 tarihinde 1992 doğumlu Filistin uyruklu M.S.'nin (1 erkek), 19 Mart 2021 tarihinde 1999 doğumlu Sierra Leone uyruklu S.K.'nin (1 erkek), 1997 doğumlu Sierra Leone uyruklu A.K.'nin (1 erkek) ve 25 yaşında olduğu beyan edilen Sierra Leone uyruklu M.M.'nin (1 erkek), 17 Eylül 2021 tarihinde kimlik bilgileri tespit edilemeyen 2 Kamerun uyruklu (erkek) şahsın, 24 Eylül 2021 tarihinde kimlik ve uyruk bilgileri tespit edilemeyen 1 kadın ve 1 erkek şahsın yaşamını yitirdiği; 2022 yılında yaşanan geri itme vakalarında; 31 Ocak 2022 tarihinde²¹ kimlik ve uyruk bilgisi tespit edilemeyen 1 erkek şahsın geri

21 31 Ocak 2022 tarihinde İzmir ili Çeşme ilçesi Karaada açıklarında gerçekleşen ölümlü geri itme vakasıyla ilgili İzmir-Aydın üst düzey koordinasyon toplantısında Heyetimize şu bilgiler aktarılmıştır: "Yabancılarla gerçekleştirilen mülakat neticesinde Yunan polislerinin kendilerini başka bir bota bindirip çocuk can yeleği giydirerek denize attığını, 2 kişinin kurtulduğunu 1 kişinin öldüğünü ifade etmişlerdir. Geri itmeye maruz kalan yabancılarla mülakat gerçekleştirildikten sonra adli yardım kapsamında barodan avukat talep edilerek hukuksal süreç başlatılmıştır. UNHCR yetkilileri de bakanlık izniyle görüşme yaparak durumu rapor etmiştir. Ayrıca Olay haberleştirilerek basında yer alması sağlanmıştır."

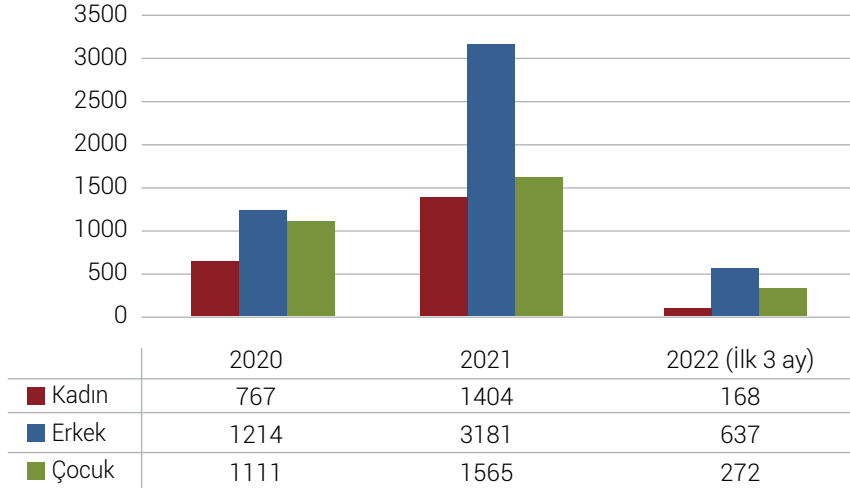
itme nedeniyle doğrudan denize atılmak suretiyle, 10 Şubat 2022 tarihinde ise kimlik ve uyruk bilgisi tespit edilemeyen 1 erkek şahsın yaşamını yitirdiği öğrenilmiştir.²²

Grafik 5: Geri itme vakaları neticesinde İzmir GGM'ye teslim edilen kişi sayısı

Yukarıda grafikte yer alan sayısal veriler, geri itme vakalarının başladığı 2020 yılından itibaren vakalarda bir azalma olmadığını, aksine artış eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Geri itme vakaları neticesinde İzmir GGM'ye teslim edilen kişilerin dağılımı

Grafik 6: Geri itme vakaları neticesinde İzmir GGM'ye teslim edilen kişilerin dağılımı

22 Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan veriler.

İzmir’de yaşanan geri itme vakalarının cinsiyet dağılımına yönelik sayısal veriler, düzensiz göçmen yoğunluğunun erkeklerde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca geri itme mağduru kadın sayısının da erkeklerle kıyaslandığında azımsanmayacak bir boyutta olduğu görülmektedir. Tabloda dikkat çeken diğer bir önemli istatistiksel veri, düzensiz çocuk göçmenlerin denizden itilen mağdurlar arasında yer alması olarak karşımıza çıkmaktadır.²³

Geri itme mağduru yabancılar tarafından hâlihazırda açılan ve İzmir Barosu ve Midilli Hukuk Kliniği ile ortak yürütülerek takibi sağlanan “39” dosya bulunmaktadır.

		Emniyet Yakalamaları	Sahil Güvenlik Yakalamaları	TOPLAM
Olay Sayısı	2021	65	95	160
	2022	11	18	29
	Mukayese	% 83 azalma	% 81 azalma	% 82 azalma
Yakalanan Göçmen Sayısı	2021	1.009	2.997	4.006
	2022	229	717	946
	Mukayese	% 77 azalma	% 76 azalma	% 76 azalma
Şüpheli Sayısı	2021	83	19	102
	2022	22	1	23
	Mukayese	% 73 azalma	% 95 azalma	% 77 azalma
Tutuklu Sayısı	2021	39	4	43
	2022	5	0	5
	Mukayese	% 87 azalma	% 100 azalma	% 86 azalma

Tablo 2: İl Emniyet Müdürlüğü, Göçmen Kaçakçılığıyla Mücadele ve Hudut Kapıları Şube Müdürlüğünden alınan istatistiksel veriler

Kuşkusuz göçmen kaçakçılığı, insan hakkı ihlallerine yol açan zincirin önemli halkalarından birisini oluşturmaktadır. Bu kapsamda ülkemiz önleme faaliyetleri çerçevesinde göçmen kaçakçılığı ile mücadelesini etkin bir biçimde sürdürmektedir.²⁴ İzmir ilinde yakalanan göçmen kaçakçılarında ilişkin istatistikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

23 İzmir Valiliğinden alınan resmi veriler.

24 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu, Yayın No: 61 Haziran 2020, s. 2.

		GİM Şube Müdürlüğü	Grup Amirliği	İlçeler	TOPLAM
Olay Sayısı	2021	34	15	111	160
	2022	5	3	21	29
	Mukayese	% 85 azalma	% 80 azalma	% 81 azalma	% 82 azalma
Yakalanan Göçmen Sayısı	2021	474	339	3.193	4.006
	2022	59	117	770	946
	Mukayese	% 88 azalma	% 65 azalma	% 76 azalma	% 76 azalma
Şüpheli Sayısı	2021	56	11	35	102
	2022	10	7	6	23
	Mukayese	% 82 azalma	% 36 azalma	% 83 azalma	% 77 azalma
Tutuklu Sayısı	2021	39	2	2	43
	2022	5	0	0	5
	Mukayese	% 87 azalma	% 100 azalma	% 100 azalma	% 86 azalma

Tablo 3: Olay, Yakalanan Göçmen, Şüpheli ve Tutuklu Sayılarına İlişkin İstatistiksel Veriler (GİM&Grup&İlçeler)

YILLAR	Kurtarılan Yabancı Uyruklu Kişi Sayısı				TOPLAM
	Kadın	Kız Çocuk	Erkek	Erkek Çocuk	
2020	47	16	69	22	154
2021	348	106	741	110	1305
TOPLAM	395	122	810	132	1459

Tablo 4: Sahil Güvenlik Komutanlığınca Müdahale Edilip İşlemleri Yapılmak Üzere İzmir İl Jandarma Komutanlığı'na Aktarılan Geri İtme Olaylarına İlişkin İstatistiksel Veriler

Geri itme mağduru sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin uyruk aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu kapsamda göçe neden olan savaş, iç savaş, siyaset ve yoksulluk gibi etkenlerin gözlemlendiği Afrika ve Kuzey Afrika ülkeleri ile Ortadoğu ve Batı Asya ülkelerinde yoğun göç dalgasının yaşandığı, bunun neticesinde de bu ülkelerden gelen düzensiz göçmenlerin geri itme vakalarına maruz kaldığı görülmektedir.

Uyruk	2020	2021	2022
Afganistan	2.234	2.803	301
Angola	24	56	2
Azerbaycan	1	3	0
Bangladeş	13	204	41
Benin	1	8	0

SIĞINMACILAR VE DÜZENSİZ GÖÇMENLERE YÖNELİK GERİ İTME EYLEMLERİNİN İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN
DEĞERLENDİRİLMESİ RAPORU

Bermuda	0	1	0
Biafra	0	3	0
Birleşik Arap Emirlikleri	0	1	0
Burkina Faso	2	18	2
Brundi	1	16	0
Botsvana	0	10	0
Cezayir	4	1	16
Cibuti	0	362	0
Çad	1	4	2
Dominik Cumhuriyeti	2	0	0
Eritre	120	654	130
Etiyopya	5	21	18
Fas	1	5	0
Fildişi Sahili	7	30	3
Filistin	284	1.585	647
Gabon	6	14	1
Gambiya	46	50	9
Gana	23	47	6
Gine	52	105	31
Güney Afrika	139	169	5
Haiti	10	68	17
Hindistan	2	1	0
Irak	204	381	8
İran	98	202	2
Kamboçya	1	0	0
Kamerun	35	126	28
Kazakistan	0	0	2
Kenya	1	8	13
Kırgızistan	0	4	0
Komor Adaları	2	43	6
Kongo	1.306	1.627	238
Küba	2	0	0
Liberya	23	136	128
Libya	1	13	0

Lübnan	40	71	2
Malezya	0	1	0
Mali	21	82	41
Mısır	34	139	0
Moritanya	1	17	0
Mozambik	1	0	0
Nepal	6	1	0
Nijer	0	4	0
Nijerya	10	15	10
Orta Afrika	455	491	39
Pakistan	220	371	23
Rusya	2	0	0
Ruanda	0	7	0
Senegal	45	113	23
Sierra Leone	9	52	11
Somali	1.575	3.315	126
Sudan	6	34	1
Suriye	1.857	1.828	152
Tanzanya	3	6	0
Togo	36	40	11
Tunus	3	2	0
Uganda	10	17	0
Ukrayna	2	5	0
Yemen	20	667	364
Zambiya	1	4	0
Zimbabve	0	1	0
TOPLAM	9.008	16.062	2.459

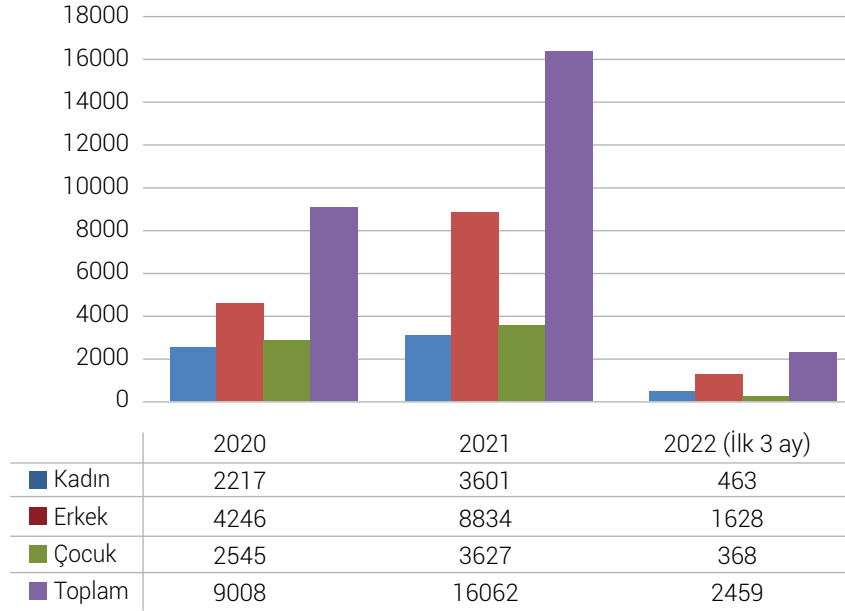
Tablo 5: Yıllara Göre Kurtarılan Geri İtme Mağduru Siğınmacı ve Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı

Kaynak: Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı'ndan alınan resmi veriler

2020, 2021 ve 2022 yıllarına ait denizde gerçekleşen geri itme vakaları mağdurlarının dağılımına ilişkin sayısal veriler aşağıda yer almaktadır.²⁵

25 İzmir Valiliğinden alınan resmi veriler.

Son 3 yılda Denizde Gerçekleşen Geri İtme Mağdurlarının Dağılımı

Grafik 7: Son 3 yılda Denizde Gerçekleşen Geri İtme Mağdurlarının Dağılımı

2.2. İzmir İlinde Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

Ziyaret düzenlenen İzmir Harmandalı GGM'de geri itme mağduru olduğu anlaşılan farklı uyruklardan 20 sığınmacı ve düzensiz göçmenle görüşme gerçekleştirilmiştir. Yaşları 16 ile 25 arasında değişen Pakistan uyruklu 5 kişinin yasa dışı yollarla ülkemize giriş yaptığı bilgisine ulaşılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen kişiler ülkelerindeki yoksulluk ve diğer ekonomik nedenlerle Avrupa'ya geçiş yapmak istedikleri, Avrupa'da yaşam kurmak ve orada çalışmak istediklerini Heyetimize aktarmıştır.

Görüşülen kişilerin çoğu ailesini ülkesinde bıraktığını, iyi bir yaşam standardı oluşturduktan sonra da ailesini yanına almaya çalışacağını belirtmiştir. Bu kişiler "botla Yunanistan'a geçmek istediklerini, Suriye uyruklu olduğunu tahmin ettikleri anlaşmış oldukları göçmen kaçakçısının İstanbul'da bulunduğunu, Yunanistan'a geçmek için 3000 Euro ücret ödediklerini, yaklaşık 250 sığınmacı ve düzensiz göçmenin bulunduğu büyük bir botla Yunanistan'a geçmeye çalıştıklarını, botun içerisinde çok sayıda çocuk ve kadının da bulunduğunu, botlarına binen Yunan polisi tarafından copla darp edildiklerini, çoğu kişinin telefonlarının zorla alındığını, denizde büyük bir dalga oluşturarak karşıya geçmelerinin engellendiğini ve geri itildiklerini, geri itildikten sonra botta bulunan bir sığınmacının Türk Sahil Güvenlik Komutanlığına araması üzerine çok kısa bir süre içinde onlara ulaştıklarını ve hayatlarını kurtardıklarını" ifade etmişlerdir.

Botun içerisindekilerin çoğunun Pakistan uyruklu göçmen olduğu, yanı sıra Suriyeli ve Afganların da teknede olduğu bilgisi Heyetimize aktarılmıştır. Yaşadıkları kötü tecrübeye rağmen tekrar geçiş yapmayı deneyeceklerini ve bu yüzden AİHM'e bireysel başvuru yapmayı düşünmediklerini iletmışlerdir. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin Avrupa ülkelerini AİHM'e şikâyet etmenin yeniden geçiş yapmayı veya geçişten sonra Avrupa'ya kabul edilme sürecini engelleyeceği yönünde yaygın bir kaniya sahip oldukları

saptanmıştır. Geri itme vakalarının sayıca çok olmasına rağmen AİHM'e bireysel başvuru sayısının azlığının mağdurların sürecin uzunluğundan kaygı duyması ve adaletin geç tecelli edeceği düşüncesinden kaynaklı olduğu ifade edilmektedir.

Her ne kadar az sayıda sığınmacı ve düzensiz göçmen Yunan kolluk kuvvetleri tarafından sert bir biçimde geri itilme veya göçmen kaçakçısı tarafından dolandırılma gerekçeleriyle yeniden Avrupa'ya geçmek istemediğini beyan etse de büyük bir çoğunluğu Avrupa'da daha iyi bir gelecek olduğu kanısıyla Avrupa sınırına geçiş yapmayı deneyeceğini Heyetimize iletmiştir. Nitekim Mart 2020 tarihlerinde Pazarkule Sınır Kapısı bölgesinde toplanan çok sayıda sığınmacı ve göçmenin hâlihazırda iş, ev ve eşyalarını bırakarak bölgeye gelmeleri ve defalarca geri itilseler de yeniden karşıya geçmeyi deneyeceklerini ifade etmeleri kararlılıklarının bir göstergesi olarak okunabilir.²⁶

TİHEK Heyetinin görüşme gerçekleştirdiği geri itme mağduru 19 yaşındaki Pakistan uyruklu bir göçmenin hikâyesi ise şöyledir:

"Babam uyuşturucu kullanıyordu beni ve annemi sürekli dövüyordu. Ondan kaçmaya çalıştık. Annem Bangladeş'e gitti. Bana da yurt dışına gidebilmem için bir miktar para verdi. Bangladeş üzerinden kaçak olarak Türkiye'ye geldim. Ülkeme dönersem babam tekrar beni bulur. Nerede olduğum fark etmez Türkiye ya da başka bir yer, ülkeme dönmek istemiyorum."

Ayrıca 2 Lübnanlı göçmenle de görüşme gerçekleştirilmiştir. İlgili görüşmeler neticesinde "görüşme gerçekleştirilen kişilerin 18 ve 23 yaşlarında oldukları, birinin tıbbi malzemelerin satışını yapan bir firmada çalıştığı, diğerinin Mekanik Mühendisliği okuduğu, Lübnan'da koşulların zor olduğu, dolar kurunun çok yüksek olduğu, işsizlik, güvensizlik ve hırsızlığın olduğu" bilgisi edinilmiştir. Turist vizesi ile 3 aydır Türkiye'de buldukları, çekirdek ailelerinin Lübnan'da diğer bazı akrabalarının ise Avrupa'da olduğu Heyetimize aktarılmıştır. Kişi başı 1. 500 dolar ödeyerek, biri hamile olan 20 kişiden oluşan grubun 9 m2 bir bota bindikleri, botta bulunan diğer kişilerin Somali uyruklu olduğu, Sakız adasına geçiş yapmaya çalıştıkları, adaya ulaştıklarında Yunan polisi tarafından kıyıda yakalandıkları, copla dövüldükleri (darp izleri Heyetimizce de gözlemlenmiştir.), kelepçelenerek arabaya bindirildikleri, her ikisinin de 600 dolarına ve telefonlarına el konulduğu ve Yunan polislerinin silahlarını gördüklerini Heyetimize aktarılmıştır.

Daha önce göçmen kaçakçıları tarafından dolandırıldıklarını anlatan Lübnan uyruklu göçmenler, geçiş girişiminde Türk bir göçmen kaçakçısı ile anlaştıklarını ifade etmişlerdir. Yaşadıkları kötü tecrübelere rağmen tekrar Yunanistan'a geçiş yapacaklarını belirtmişlerdir.

Görüşülen diğer kişiler ise Somali uyrukludur. Somali uyruklu M.A. yoksulluk nedeniyle ülkesini terk ettiğini, karısı ve 2 çocuğunu ülkede bıraktığını, 1 yıldır Türkiye'de bulunduğunu, burada İstanbul ve Konya'da ayakkabı imalathanelerinde çalıştığını aktarmıştır. Pakistan uyruklu olduğunu ifade eden bir kaçakçı ile

26 Göç Araştırmaları Vakfı, Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi (TÜGAM), Düzensiz Göçmenlerin Sınırı Geçme Deneyimleri Kararlılıklarının Analizi: Pazarkule Sınır Kapısı Örneği, 2020.

anlaşarak içinde hasta ve yaşlıların bulunduğunu belirttiği 300 kişilik büyük bir gemi ile İtalya'ya yola çıktığını ancak bir Yunan adasına ayak bastıklarında coplu iki polis kişinin bu grubu durdurup darp ettiğini ve Türk karasularına geri itildiklerini ifade etmiştir. Telefonu olan bir göçmenin Türk Sahil Güvenliğinin numarasını araması üzerine kurtulduklarını anlatmıştır. Geri itmelerin bir sonucu olarak sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin İtalya rotası gibi çok daha tehlikeli rotalara yöneldiklerini ve bu durumun daha çok insan hakları ihlalinin beraberinde getirebileceğinin belirtilmesi gerekmektedir.

Somali uyruklu bir diğer sığınmacı ve düzensiz göçmen ile görüşüldüğünde, 220 kişi 2 katlı bir botla yola çıktıklarını, Almanya ve İsviçre'de akrabaları bulunduğunu ancak asıl hedeflerinin İtalya'ya varmak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca; 1500-2000 dolar arası bir ücret ödedikleri, farklı bir botta bulunan 10 sığınmacı ve düzensiz göçmen ile birlikte İzmir'den Samos adasına geçmeye çalıştıkları, maskeli ve ninja kıyafetli kişilerce telefon, para ve diğer tüm değerli eşyalarına el konulduğu, copla dövüldükleri, karanlıkta kadın, erkek, engelli, çocuk, yaşlı ayırt etmeksizin hepsine vurulduğu, botun camlarının kırıldığı, iplerinin kesildiği, Türk karasuları sınırında telefon saklayan kişiler sayesinde Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı'nı arayabildikleri ve Urla'dan gelen botun kendilerini kurtardığı Heyetimize aktarılmıştır.

3. TIHEK Heyetinin Edirne İlinde Edindiği Kurumsal Veriler ve Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

3.1. Edirne İlinde Edinilen Kurumsal Veriler

Edirne ili sınırları içerisinde göçmenlerin Meriç Nehri üzerindeki kumul adacıklara bırakılması, karadan itme vakalarında sıkça karşılaşılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası hukuk kuralları uyarınca Meriç Nehri, Yunanistan ile Türkiye sınırını oluşturmaktadır. Bu kapsamda oluşan her adanın m2 olarak yarısının Türkiye'ye yarısının ise Yunanistan'a ait olduğu kabul edilmektedir. Meriç Nehri'nin üzerinde suyun çekilip ilerlemesi sonucu oluşan ve sayısı birkaç bini bulduğu öğrenilen kumul adacıklar bulunmaktadır. Sayıları günden güne artan bu adacıkların hangi ülkenin egemenliğinde olacağına yönelik anlaşmazlıklar yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda adacıkların Yunanistan sınırına yakın olan yarısının Yunanistan'a, diğer yarısının ise Türkiye'ye ait olacağı kabul edilmektedir.²⁷

Sığınmacı ve göçmenlerin Yunanistan sınır güçleri tarafından kumul adacıklara bırakılması, bilinen anlamda geri itme eylemi olmamakla birlikte göçmenlerin mağduriyet ve hak ihlallerine yol açan farklı bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki adacıklara terk edilen göçmenler açlık, susuzluk ve donma gibi tehlikelere maruz kalmaktadır. Yunanistan'ın sıklıkla adaların kendi sınırlarına ait tarafına düzensiz göçmenlerin bırakılması yoluyla göçmenleri geri ittiği edinilen veriler ile tespit edilmiştir. Yunanistan'ın bu eylemi her ne kadar teknik anlamda geri itme olarak kabul edilmese de hayati tehlike içindeki göçmenler, söz konusu adacıklardan insani yardım kapsamında kurtarılmaktadır. Adacıklara bırakılan sığınmacı ve düzensiz göçmenler, insani yardım kapsamında Türk Sınır Piyade Birlikleri tarafından kurtarılıp önce kolluk birimlerine sonrada İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne teslim edilmektedir.²⁸

Bu kapsamda adacıklara bırakılan göçmenler ve uyruklarına ilişkin 2021 ve 2022 yıllarına ait istatistikler aşağıda yer almaktadır.

27 TIHEK Heyetinin Edirne üst düzey koordinasyon toplantısından edindiği bilgiler.

28 Edirne Valiliğinden alınan resmi veriler.

2021 Yılında Kumul Adacıklara Bırakılan Göçmenlere İlişkin İstatistiksel Veriler													
UYRUK	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
Afganistan	12	5	0	9	54	27	48	3	58	1	60	58	335
Bangladeş	0	0	0	3	31	5	0	4	0	0	15	0	58
Cezayir	0	0	0	1	0	1	18	3	3	0	1	0	27
Tunus	0	2	0	3	0	0	0	2	0	0	3	0	10
Fas	9	1	0	4	1	3	7	0	15	8	31	1	80
İran	0	1	0	4	1	0	4	7	5	0	0	2	24
Pakistan	15	7	0	24	8	0	1	1	34	3	22	9	124
Irak	8	2	0	2	14	48	12	5	2	0	0	13	106
Suriye	38	23	0	100	60	92	102	14	177	29	43	84	762
Diğer	15	10	0	21	9	10	17	5	31	11	14	43	186
TOPLAM	97	51	0	171	178	186	209	44	325	52	189	210	1712

Tablo 6: 2021 Yılında Adacıklara Bırakılan Göçmenlere İlişkin İstatistiksel Veriler

2022 Yılında İlk 3 Ayında Kumul Adacıklara Bırakılan Göçmen Sayısı				TOPLAM
Uyruk	Ocak	Şubat	Mart	
Afganistan	82	374	249	705
Bangladeş	1	26	39	66
Cezayir	6	2	47	55
Tunus	1	2	1	4
Fas	9	56	48	113
İran	9	16	12	37
Pakistan	4	88	110	202
Irak	11	19	10	40
Suriye	118	399	212	729
Diğer	28	176	57	261
TOPLAM	269	1158	785	2212

Tablo 7: 2022 Yılında İlk 3 Ayında Adacıklara Bırakılan Göçmenlere İlişkin İstatistiksel Veriler

Edirne il sınırları içerisinde 2021 ve 2022 yıllarında gerçekleşen karadan itme vakaları neticesinde Edirne Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne teslim edilen düzensiz göçmenlerin uyruk yönünden dağılımı ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.²⁹

29 Bulgaristan tarafından 2022 yılında gerçekleştirilmiş herhangi bir geri itme vakası bulunmadığından istatistiksel tabloya yer verilmemiştir.

Edirne'de Yakalanarak GGM'ye Teslim Edilen Göçmen Sayısı (2021)													
UYRUK	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
Afganistan	33	24	58	60	105	159	414	290	187	540	1106	1320	4296
Bangladeş	7	5	5	22	61	38	46	65	41	12	44	6	352
Cezayir	11	11	4	2	5	8	26	21	15	10	10	31	154
Tunus	8	9	11	5	7	5	8	13	4	7	8	8	93
Fas	52	50	32	28	11	42	40	51	45	140	124	74	689
İran	3	2	0	7	9	22	17	15	8	11	10	10	114
Pakistan	23	20	2	35	88	39	87	66	46	20	34	57	517
Irak	17	9	49	26	38	70	36	32	10	17	28	36	368
Suriye	86	153	173	284	271	261	325	404	479	701	412	466	4015
Diğer	35	32	17	53	72	211	257	241	106	82	84	119	1309
TOPLAM	275	315	351	522	667	855	1256	1198	941	1540	1860	2127	11907

Tablo 8: Edirne'de Yakalanarak GGM'ye Teslim Edilen Göçmen Sayısı (2021)

2022 Yılı'nın İlk 3 Ayında Edirne'de Yakalanan ve GGM'ye Teslim Edilen Göçmenlerin Uyruklarına İlişkin İstatistiksel Veriler				TOPLAM
Uyruk	Ocak	Şubat	Mart	
Afganistan	1.006	813	557	2.376
Bangladeş	7	64	39	110
Cezayir	24	9	20	53
Tunus	5	4	7	16
Fas	56	117	150	323
İran	15	34	23	72
Pakistan	18	168	192	378
Irak	33	33	26	92
Suriye	343	935	406	1.684
Diğer	113	261	110	484
TOPLAM	1.620	2.438	1.530	5.588

Tablo 9: 2022 Yılı'nın İlk 3 Ayında Edirne'de Yakalanan ve GGM'ye Teslim Edilen Göçmenlerin Uyruklarına İlişkin İstatistiksel Veriler

Yunanistan Tarafından Gerçekleştirilen Geri İtme Eylemleri Neticesinde GGM'ye Teslim Edilen Kişilere İlişkin İstatistiksel Veriler (2021)													
UYRUK	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
Afganistan	0	0	0	6	8	3	20	0	11	5	0	0	53
Bangladeş	0	0	0	0	13	0	0	0	0	0	0	0	13
Cezayir	0	0	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	4
Tunus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fas	0	0	0	1	0	0	0	0	0	17	0	0	18
İran	0	0	0	2	3	0	0	0	0	0	0	0	5
Pakistan	8	0	0	13	28	4	2	1	0	0	0	0	56
Irak	0	0	0	4	18	4	0	4	0	0	0	0	30
Suriye	0	0	0	46	78	2	14	12	0	0	1	0	153
Diğer	0	0	0	6	15	0	1	1	0	0	0	0	23
TOPLAM	8	0	0	78	166	13	37	19	11	22	1	0	355

Tablo 10: Yunanistan Tarafından Gerçekleştirilen Geri İtme Eylemleri Neticesinde GGM'ye Teslim Edilen Kişilere İlişkin İstatistiksel Veriler (2021)

2022 Yılı'nın İlk 2 Ayında Yunanistan Tarafından Gerçekleştirilen Geri İtme Vakalarına İlişkin İstatistiksel Veriler			TOPLAM
Uyruk	Ocak	Şubat	
Afganistan	3	7	10
Bangladeş	-	-	-
Cezayir	-	-	-
Tunus	-	-	-
Fas	-	2	2
İran	-	-	-
Pakistan	-	4	4
Irak	-	2	2
Suriye	-	38	38
Diğer	-	17	17
TOPLAM	3	70	73

Tablo 11: 2022 Yılı'nın İlk 2 Ayında Yunanistan Tarafından Gerçekleştirilen Geri İtme Vakalarına İlişkin İstatistiksel Veriler

Bulgaristan Tarafından Gerçekleştirilen Geri İtme Eylemleri Neticesinde GGM'ye Teslim Edilen Kişilere İlişkin İstatistiksel Veriler (2021)													
UYRUK	Ocak	Şubat	Mawrt	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
Afganistan	0	0	0	0	0	0	0	0	9	2	0	10	21
Bangladeş	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cezayir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Tunus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Fas	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	4	6
İran	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5
Pakistan	8	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	4
Irak	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	3
Suriye	0	0	0	0	3	0	0	0	0	8	3	7	21
Diğer	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2
TOPLAM	0	0	0	0	4	0	0	1	11	19	5	26	66

Tablo 12: Bulgaristan Tarafından Gerçekleştirilen Geri İtme Eylemleri Neticesinde GGM'ye Teslim Edilen Kişilere İlişkin İstatistiksel Veriler (2021)

Edirne ili düzensiz göçmenlerin göç yolunda önemli bir güzergâh olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Edirne'nin Yunanistan ile 204, Bulgaristan ile 88 km sınırının olması, bu sınırların kara ve nehir hattından oluşmasından ötürü düzensiz göçmenler yoğun olarak geçişin daha az riskli olduğu bu rotayı tercih etmektedir. İl sınırları içerisinde düzensiz göçmenler sıklıkla henüz Meriç Nehri üzerinden Yunanistan'a geçme girişiminde bulunamadan, kolluk kuvvetleri tarafından yakalanıp İl Göç İdaresine teslim edilebilmektedir.

3.2. Edirne İlinde Gerçekleştirilen Sığınmacı/Göçmen Görüşmeleri

Edirne GGM'de Meriç Nehri üzerinden karadan gerçekleştirilen geri itme eylemlerine maruz kaldıkları anlaşılan uyrukları Bangladeş, Pakistan, Hindistan ve Küba olan toplam 6 göçmenle birebir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen göçmenlerden Avrupa'ya göç yolculuklarında uğradıkları geri itme eyleminin sonucunda yaşadıkları tecrübeler hakkında bilgi alınmıştır.

Görüşme gerçekleştirilen Bangladeş uyruklu kişiler Heyetimize '*yaşlarının 22 ile 37 arasında olduğunu; ülkemize kaçak yollardan geçiş yaparak geldiklerini; ailelerinin Bangladeş'te kaldığını bilgisini aktarmışlardır. Ayrıca Bangladeş'te savaş durumunun olmadığını, ancak ekonomik nedenlerden ötürü ilk olarak Lübnan'a oradan da Türkiye'ye geldiklerini, Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmak istediklerini iletmişlerdir. Adını bilmedikleri Pakistan uyruklu bir kaçakçı ile tanıştıklarını ve bu kişiyi görmediklerini ifade etmişlerdir. Henüz bu kişiye bir ödeme yapmadıklarını ancak Yunanistan'a geçmeleri durumunda Bangladeş'teki ailelerinin bu kişiye 3000-3500 Euro ödeme yapacağını'* aktarmışlardır.

Bot başına 10 kişi olmak üzere Bangladeş, Pakistan, Nepal uyruklarından oluştuğu tahmin edilen toplam 40 kişinin 4 bot (motorsuz, kürekli) ile 'Meriç Nehri üzerinden Yunanistan'a geçiş yaptıkları, 31 Ocak 2022 tarihinde saat gece 3.00'da Yunanistan'a ulaştıkları, gündüz 16.00'a kadar ormanda yürüdükleri, köylülerin polise haber vermesi üzerine yakalandıkları aktarılmıştır. Burada bir avcının kendilerine ateş açtığını öne sürmüşlerdir. Birlikte yakalanan 40 kişinin telefon ve paralarını çıkartmalarının istendiği, polislerle birlikte 2 saat yürüdüktan sonra bir binaya ulaşıldığı, burada üstlerinin arandığı, kıyafetlerinin çıkarıldığı, daha sonra bir arabaya bindirilip Meriç kıyısına getirilerek buradan botlar ile Türkiye'ye gönderildikleri' bilgisi Heyetimize aktarılmıştır. Bu sırada üzerlerinde yalnızca iç çamaşırının bulunduğu, üstlerinin çıplak olduğu ve olumsuz hava koşullarının (kar, yağmur yağdığı) olduğu ifade edilmiştir. Yunanistan'da buldukları süre zarfında iltica taleplerinin dinlenmediği, konuşmalarına dahi izin verilmediği ifade edilmiştir. Türkiye'de AİHM'e bireysel başvuru yaptıkları ve yaşadıkları kötü muameleden şikâyetçi oldukları öğrenilmiştir. Ayrıca ilgililerin daha önce SGDD tarafından ziyaret edildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Pakistan, Hindistan ve Küba uyruklu göçmenlerle de bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin yaşlarının sırasıyla 22, 28 ve 33 olduğu öğrenilmiştir. Pakistan uyruklu göçmenin 4 yıldır Türkiye'de bulunduğu, babası öldükten sonra çalışmak için ülkemize geldiği, buradan ailesine para gönderdiği bilgisine ulaşılmıştır. 'Annesinden borç para alarak Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmak istediği' Heyetimize aktarılmıştır. '2000 dolar karşılığı Edirne'den geçiş yapmak için Arapça konuşan ancak nereli olduğunu bilmediği bir göçmen kaçakçısıyla anlaştığını, İstanbul'dan arabayla Edirne'ye geldiklerini, buradan botla Meriç Nehri'ni geçtiklerini, kaçakçı ile birlikte iki gün ormanda yürüdüklerini, daha sonra kaçakçıların aralarından ayrıldığını, bunun üzerine polise yakalandıkları' bilgisine ulaşılmıştır. 'Yakalandıktan sonra polisin onları darp ettiği, havaya ateş edildiği, nereli olduklarının sorulduğu, sığınma prosedürüne erişim hakkının tanınmadığı' aktarılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen kişinin bulunduğu grubun Meriç kıyısına tekrar getirilerek geri itildiği bilgisine ulaşılmıştır. Görüşülen göçmenin şikâyetçi olmak istemediği, sınırı tekrar geçmeyi düşündüğü öğrenilmiştir.

Görüşme gerçekleştirilen Hindistan uyruklu kişinin 'ekonomik nedenlerden ötürü Hindistan'dan Sırbistan'a vizeyle geldiği, asıl hedefinin Yunanistan'a geçiş yapıp orada çalışmak olduğu' bilgisine ulaşılmıştır. Yunanistan'da yakalanması üzerine Türkiye'ye sınır dışı edildiği Heyetimize aktarılmıştır. Sınır dışı edildikten sonra avukata erişim sağladığı ve AİHM'e başvurduğu öğrenilmiştir.

Görüşme gerçekleştirilen Küba uyruklu göçmen 'siyasi nedenlerden ötürü vizeyle Sırbistan'a geldiğini, buradan Yunanistan üzerinden direkt uçakla İtalya'ya geçmek istediğini, ancak Yunanistan'da yakalanması üzerine Türkiye'ye geri itildiğini' aktarmıştır. 'Geri itildiği botta 8 kişinin bulunduğunu, kendisi dâhil geri itilenlerin polis tarafından darp edildiğini' ifade etmiştir. Görüşme gerçekleştirilen kişinin ulusal veya uluslararası hak arama mekanizmalarına şahsi nedenlerden ötürü başvuru yapmayı düşünmediği kanısına varılmıştır. Küba uyruklu geri itme mağdurlarının ülkemizi hedef veya transit ülke olarak seçme iradesi olmaksızın Sırbistan'dan Yunanistan'a geçtikten sonra, Yunanistan tarafından ülkemize geri itilmeleri Yunanistan'ın uluslararası insan hakları yükümlülüklerine aykırı bir tutum olarak değerlendirilmektedir.

III.

GERİ İTME EYLEMLERİNİN ARKA PLANI

III. GERİ İTME EYLEMLERİNİN ARKA PLANI

A. Hızla Artan Göç Hareketliliği

UNHCR tarafından yayımlanan “2021 Küresel Eğilimler Raporu”, küresel ölçekte zorla yerinden edilen kişi sayısının artış eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. İlgili Raporda, hâlihazırda global ölçekte 84 milyondan fazla insanın yerinden edilmiş olduğu kaydedilmektedir. Bugün, dünya nüfusunun % 1'nin yerinden edilmiş durumda olduğu görülmektedir. Ayrıca zorla yerinden edilmiş kişi sayısının toplam 40 milyonun altında olduğu 2011 yılına kıyasla “iki kat daha fazla” olduğu kaydedilmektedir. Ülkeleri dışına kaçan tüm insanların üçte ikisinden fazlasının (% 68); ‘Suriye (6,8 milyon), Venezuela (4,1 milyon), Afganistan (2,6 milyon), Güney Sudan (2,3 milyon) ve Myanmar (1,1 milyon)’ olmak üzere yalnızca beş ülkeden geldiği görülmektedir.³⁰

Sayısal veriler, gelişmekte olan ülkelerin dünyadaki mültecilerin %85'ine ev sahipliği yaptığını ortaya koymaktadır. Üçüncü güvenli ülkeye yerleştirilmesi gerçekleşen mültecilerin %73'ünün menşe ülkelerine komşu ülkelerde yaşadığı görülmektedir. Bu durum komşu ülkelerde siyasi, ekonomik ve toplumsal sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Öte yandan Dünya Bankası³¹ sınıflandırmasına göre yüksek gelirli ülkeler arasında yer alan ülkelerin sınır ötesi yerinden edilmiş insanların yalnızca % 17'sine ev sahipliği yaptığı ve sorumluluğun paylaşılması noktasında sağduyulu yaklaşmadığı görülmektedir.³² Oysaki ‘1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin önsözü, mülteci sorunu ile mücadele sorumluluğunun yalnızca belirli devletlere yüklenemeyeceğini, bunun doğuracağı her türlü yük ve sorumluluğun uluslararası iş birliği ile üstlenilmesinin gereğini’ vurgulamaktadır.³³

Ayrıca Frontex yapmış olduğu açıklamada 27 AB ülkesine yasal olmayan yollarla girmeye çalışan çoğu Afganistan ve Suriye uyruklu kişiler olmak üzere göçmen sayısının 2022 yılının ilk üç ayında 40 bin 300'den fazla olduğunu ifade etmiştir. Bu rakamın son 6 yılın en yüksek rakamı olduğuna dikkat çekilmiştir. İlgili açıklamada Frontex, bu rakamın geçen yılın aynı dönemine kıyasla % 57 artış eğilimi gösterdiğine yer vermiştir.³⁴

B. Türkiye ve Yunanistan'ın Göç Rotasındaki Konumları

Küresel ölçekte mültecilerin büyük çoğunluğuna kriz bölgelerine komşu olan ülkeler ile düşük ve orta gelirli ülkelerin ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bu ülkelerden biri olarak Türkiye, yaklaşık on yıldır

30 UNHCR, Mid-Year Trends, 2021, s. 2

31 World Bank Country and Lending Groups, 2022. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups> (E.T. 10. 05.2022)

32 UNHCR, Mid-Year Trends, s. 2

33 İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu, Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesindeki Sığınmacı Geçişlerinin Yerinde İncelenmesine İlişkin Rapor, s. 28.

34 Euronews, Frontex: AB'ye ulaşmaya çalışan göçmen sayısı son 6 yılın zirvesinde, 2022. <https://tr.euronews.com/2022/04/19/frontex-ab-ye-ulasmaya-cal-san-gocmen-say-s-son-6-y-l-n-zirvesinde>, (E.T. 01. 05. 2022)

global ölçekte en büyük mülteci³⁵ nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. UNHCR verilerine göre en az 3,7 milyon mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'yi, yurt dışında yerinden edilen Venezüellalılar da dahil olmak üzere 1,7 milyondan fazla kişiyle Kolombiya, Uganda (1,5 milyon), Pakistan (1,4 milyon) ve Almanya (1,2 milyon) izlemektedir.³⁶

Jeopolitik açıdan Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında bulunması ve sosyo-politik ve sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş ülkelerle Avrupa ulusları arasında bir geçiş noktası olması Türkiye'nin düzensiz göçmenler tarafından 'transit güzergâh' olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Ayrıca 2011 yılında Suriye İç Savaşı nedeniyle Avrupa'ya doğru devam eden bireysel ya da kitlesel göç hareketlerinde Türkiye'nin hem bir hedef ülke hem de Avrupa'da sonuçlanması amaçlanan göç yolculuğunun transit ülkesi konumuna geldiği görülmektedir. Tarih boyunca göç güzergâhlarında bir geçiş ya da hedef ülke olan Türkiye, Suriye İç Savaşı sonrası yoğun bir kitlesel göç akınıyla karşı karşıya kalmıştır.³⁷

Resim 2: Türkiye'ye Giriş-Çıkış Rotaları

Kaynak: İzmir-Aydın Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı Sunumu

Ülkesine sığınan sığınmacı ve göçmenlere kapılarını açan ülkemizin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin ilgili hükmünde düzenlenen "*Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.*" yükümlülüğüne uygun hareket ettiği görülmektedir.³⁸ Uluslararası sözleşmelerin taraf devletlere getirmiş

35 Burada geçen "mülteci" ibaresi uluslararası hukuk ve BMMYK verileri bağlamında tercih edilmiştir. Yine 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin tanıdığı sınırlar çerçevesinde Sözleşmeye coğrafi çekince koyan ülkemiz yalnızca savaş ve benzeri nedenlerle Avrupa'dan gelenleri mülteci kabul etmektedir. Bu bağlamda ülkemizde Suriyeli mültecilere verilen statü ise 6458 sayılı YUKK uyarınca geçici koruma statüsüdür.

36 UNHCR, Mid-Year Trends, s. 2.

37 Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi, <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi>, (E.T. 01.05.2022)

38 UNHCR Türkiye Temsilciliği, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951, m. 33.

olduğu yükümlülükler de dikkate alınarak Türkiye iç hukukunda 'geri gönderme yasağı ilkesine' Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren YUKK ile yer vermiştir.³⁹

Türkiye'nin coğrafi konumundan ötürü gelen sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin uyrukları da çeşitlilik arz etmektedir. Yakalanan düzensiz göçmen sayısı dikkate alındığında sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin özellikle Afganistan, Pakistan, Suriye, Irak ve İran uyruklu olduğu görülmektedir. Türkiye, Suriye uyrukluların yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır.⁴⁰

Göçmenlerin menşe ülkelerinin Türkiye'ye olan mesafesi arttıkça geçiş yaptıkları göç güzergâhları da uzamaktadır. Öyle ki bölgede bulunan Afgan, Pakistan ve Somali uyruklu düzensiz göçmenlerin kendi ülke sınırları haricinde en az bir farklı ülke sınırı daha geçerek Türkiye'ye ulaştığı görülmektedir. Bu üç ülkeden gelen düzensiz göçmenler Türkiye'ye ulaşmak için İran güzergahını kullanmaktadır. Afganistan ve Pakistan uyruklu düzensiz göçmenler kara yoluyla İran üzerinden Türkiye'ye geçerken; Somali uyruklular genellikle deniz yoluyla İran'a ve daha sonra kara yoluyla Türkiye'ye geçiş yapmaktadır.⁴¹ İran'da sığınmaya yönelik prosedürlerin bulunmamasının yanı sıra İran'ın Türkiye'ye yönelik geri itme eylemlerini teşvik ettiğine yönelik ciddi bulguların varlığı da göç rotasında İran'ın rolünü kilit bir yere taşımaktadır. TBMM Göç ve Uyum Alt Komisyonu üyesi milletvekilleri, sınırda yaptıkları inceleme neticesinde İran yetkililerinin Afgan göçmenleri "Türk askerinin doğusunda kadın, çocuk öldürmek yoktur, korkmayın!" diyerek Türkiye sınırına yönlendirdiği bilgisini kamuoyuyla paylaşmıştır.⁴²

Resim 3: Dünya Göç Rotası
Kaynak: TRT Haber

39 6458 sayılı YUKK, m. 4.

40 Göç İdaresi Başkanlığından alınan veriler.

41 Göç Araştırmaları Vakfı, Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi (TÜGAM), Düzensiz Göçmenlerin Sınırı Geçme Deneyimleri ve Kararlılıklarının Analizi: Pazarkule Sınır Kapısı Örneği, s. 16.

42 Hürriyet, "İran, Göçmenleri Türkiye'ye böyle gönderiyor: Korkmayın; Türk askeri kadın, çocuk öldürmez", 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/iran-gocmenleri-turkiyeye-boyle-gonderiyor-korkmayin-turk-askeri-kadin-cocuk-oldurmez-41937504>, (E.T. 01.05.2022)

Yukarıdaki resimden de anlaşılacağı üzere Türkiye'nin stratejik konumu itibariyle dünya göç rotasının tam kavşağında yer aldığı görülmektedir.⁴³ Yunanistan ise çoğunlukla transit ülke bazen de hedef ülke olarak sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin göç rotasını oluşturmaktadır. Sığınmacı ve düzensiz göçmenler Orta Akdeniz, Batı Akdeniz ve Türkiye'den Yunanistan ve Bulgaristan'a doğru ulaşılan Doğu Akdeniz olmak üzere 3 ana rota üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmaya çalışmaktadır. Geri itmelerin yaşandığı rotanın, aşağıdaki resimde de yer aldığı üzere Doğu Akdeniz rotası olduğu görülmektedir.⁴⁴

Resim 4: Doğu Akdeniz Rotası

Kaynak: National Geographic: The World's Congested Human Migration Routes in 5 Maps

C. 18 Mart Mutabakatı Sonrası Süreç

Türkiye üzerinden Avrupa'ya yönelik düzensiz geçişlerin 2015 yılında en üst düzeye ulaşmasının ardından 2016 yılında AB ile Türkiye arasında "Zirve Bildirisi" olarak açıklanan ve belirli bir süre uygulanan '18 Mart Mutabakatı' sonrasında, sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin ülkemiz topraklarından Avrupa'ya özellikle komşu ülke Yunanistan'a düzensiz ve kontrolsüz geçişleri büyük oranda sınırlandırılmıştır. Mutabakat öncesinde Avrupa'ya geçişler en üst seviyede iken hem mutabakat maddelerinin uygulamaya konulması hem de ülkemizin almış olduğu ilave sıkı tedbirler neticesinde düzensiz geçiş sayılarının önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Her ne kadar imza altına alınmasa da mutabakat maddeleri içerisinde "1'e 1" formülü⁴⁵ olarak izah edilen, adalara geçiş yapan sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin ülkemize teslim edilmesi ve teslim edilen her bir sığınmacı ve düzensiz göçmene karşılık Suriye uyruklu bir kişinin Avrupa ülkelerine yerleştirilmesine ilişkin hükümler de yer almaktadır.⁴⁶

43 TRT, "Dünya "göç sağınağı" Altında", 2019. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/dunya-goc-saganagi-altinda-427713.html>, (E.T. 01.05.2022).

44 National Geographic, The World's Congested Human Migration Routes in 5 Maps, 2015, <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/150919-data-points-refugees-migrants-maps-human-migrations-syria-world>, (E.T. 01.05.2022).

45 T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar.

46 T.C. Dışişleri Bakanlığı, 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye- AB Zirvesi Bildirisi, 2016, s. 1-4.

Kuşkusuz dünyada yaşanan göç dalgasından Doğu Akdeniz rotasında yer almasından ötürü Türkiye'nin yanı sıra Yunanistan'ın da en fazla etkilenen ülkelerden biri olduğu görülmektedir. Mutabakat sonrası dönemde ilave sıkı tedbirlere rağmen rota üzerindeki Yunanistan'a geçişlerin minimal düzeyde de olsa devam ettiği gözlemlenmiştir. Mutabakat sonrasında Avrupa ülkelerine göç baskısı azalırken; ülkemize yönelik göç baskısının yoğunlaştığı bir dönem yaşanmıştır. 18 Mart Mutabakatı'nın imzalandığı 2016 yılından günümüze kadar olan süreçte, Türkiye'nin mutabakat kapsamındaki tüm yükümlülüklerini yerine getirmeye azami ölçüde dikkat ettiği görülmektedir. Geçişlerin yeniden artış eğilimi göstermesinde ise diğer devletler tarafından mutabakat metnine sadık kalınmaması, Türkiye'nin bölgenin güvenleştirilmesi amacıyla Suriye'de yürüttüğü operasyonlara uluslararası arenada yeterli destek verilmemesi ve İdlib'de 33 şehit verilmesi gibi olay ve süreçler etkili olmuştur.⁴⁷ "Türkiye'nin Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenleri artık engellemeyeceğine" ilişkin haberler, göçmenler arasında hızlı biçimde yayılmış ve sınırların açıldığı yönünde bir algıya neden olmuştur. Nitekim söz konusu haberleri duyan farklı uyruktan binlerce düzensiz göçmenin, coğrafi yakınlığı nedeniyle İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin birçok yerinden Edirne'ye akın ettiği görülmüştür.⁴⁸

Yunanistan'ın karşılaştığı olduğu bu durum ülkede insan haklarının temel paradigmatik ilkelerini yok sayan bir dizi tedbirin alınmasıyla sonuçlanmıştır. Yunanistan, bu geçişleri sert bir biçimde bertaraf etmeye çalışmış, literatürde geri itme şeklinde ifade edilen ve insan hakları ihlallerini içeren yöntemlere başvurmuştur. İnsan hakkı ihlallerine ege adalarında bulunan genellikle kapasite olarak yetersiz ve aşırı kalabalık kamplar da eşlik etmiştir.⁴⁹ Bu durum 2019 yılından itibaren Avrupa ülkelerinden gelen dayanışma ve yardım eksikliğinin de kolaylaştırdığı Yunanistan'daki göç politikalarının kademeli ancak istikrarlı biçimde bozulmasını da beraberinde getirmiştir. Yunanistan sınırlarının 2020 yılında güçlendirilmiş gözetim, caydırıcı altyapılar ve kolluk kuvvetlerinin konuşlandırılmasında artış dahil olmak üzere Yunanistan sınırına varışı azaltma hedefiyle artış eğilimi gösteren militarizasyonu, ülkedeki göçe yönelik daha sert yaklaşımının kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Yunan makamlarının defaatle reddetmesine rağmen, 2020 yılından itibaren sınırların sıkılaştırılmasının, mülteci ve göçmenlerin gelişini caydırmak ve karşı koymak için sınır kuvvetleri görevlileri tarafından şiddet, keyfi gözaltı, denizde tehlikeli manevralar ve geri itmeler dahil yasa dışı tekniklerin kullanılması yoluyla da edinildiğine yönelik artan sayıda rapor yayınlanmıştır.⁵⁰ Ülkelerin göç dalgalarını savmak adına, fiziki ve zihni bariyerler oluşturduğu görülmektedir.⁵¹

Gerek Yunanistan'ın gerekse de diğer Avrupa ülkelerinin aldığı sert güvenlik tedbirleri ve yaklaşımları 'Ülkelerin Güvenlik Yaklaşımları' başlığında ele alınacaktır.

47 NTV, "Suriye İdlib'de 33 şehit, 32 yaralı", 2020, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/son-dakika-haberi-suriye-idlibde-33-sehit-32-yarali,8bKetwRLr0qSegN7DFRruA>, (E.T. 01.05.2022).

48 Sahil Güvenlik Komutanlığı yetkilileri söz konusu açıklamaların yalnızca kara için geçerli olduğunu, denizlerde mevcut yüksek risk nedeniyle geçme girişimlerinin sıkı denetime tabii olacağını ifade etmiştir. Haber için bkz., Reuters, "Turkey Says Will not Stop Syrian Refugees Reaching Europe After Troops Killed", 2020, <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-idUSKCN20M0GR>, (E.T. 01.05.2022).

49 Anadolu Ajansı (AA), "UN calls on Greece to End Overcrowding of Refugee Camps", 2019, <https://www.aa.com.tr/en/europe/un-calls-on-greece-to-end-overcrowding-of-refugee-camps/1599278>, (E.T. 13.06.2022).

50 Amnesty International, Greece: Violence, Lies, and Pushbacks: Refugees and Migrants Still Denied Safety and Asylum at Europe's Borders, s. 10-11.

51 Kılıç, Muharrem, "Mülteci krizi: Kıyıya vuran insanlık", <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-muharrem-kilic/587788.aspx>, (E.T. 12.06.2022).

D. Ülkelerin Güvenlik Yaklaşımları

Global ölçekte göçün uluslararası bir sorun alanı haline gelerek çok sayıda ülkeyi etkilemesi, ülkelerin güvenlik yaklaşımları ve uygulamalarında birtakım değişikliklere neden olmuştur. Güvenlik paradigmasındaki bu yaklaşım değişikliğinin mülteci, sığınmacı ve göçmenleri dışarıda tutma üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Aynı zamanda insan hakları merkezli yaklaşımdan bir kopuşu da göstermektedir.

Tel örgülerle Avrupa sınırlarına geçişin engellenmeye çalışılması, benimsenen güvenlik yaklaşımlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önce İspanya'nın Ceuta-Melilla, Macaristan-Sırbistan sınırı, Slovenya sınırı ve diğer bölgelerine çekilen tel örgülerin⁵² Balkan devletleri tarafından sınırlarına çekilmeye başladığı görülmektedir. Bu devletlerden biri de Yunanistan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan'ın aldığı tedbirler arasında; 'sınır bölgesinde bekleyen ve sınırı geçmek isteyen göçmenlere sistematik olarak gaz bombaları atılması,⁵³ Yunan sınır görevlilerinin sınır hattı boyunca var olan tel örgüleri güçlendirmesi,⁵⁴ sınıra duvar örülmesi, sınırdaki görevli sayısının artırılması, sınırı geçmek isteyen göçmenlere plastik ve gerçek mermilerle ateş edilmesi, Türkiye'den Yunanistan'ın adalarına mültecilerin ulaşmasını önlemek için Ege Denizi'ne yüzer bariyer kurma projesi oluşturması⁵⁵ yer almaktadır.

Bu kapsamda Yunanistan Meriç Nehri sınırına duvar ile birlikte 26 kilometrelik yeni tel örgünün örüleceğini, 10 kilometrelik eski tel örgünün de yükseltileceğini ve bölgede 400 sınır muhafızının daha görevlendirileceğini, güçlü gezici sirenlerin ve güvenlik kamerası sisteminin de toplam 120 km²'lik sınırın tamamını kapsayacak biçimde güçlendirileceğini açıklamıştır.⁵⁶ Tam bu noktada tel örgülerin yüksekliğinin artırılması ve izleme sistemlerinin kurulması için milyon avroları bulan harcamaların göç yönetimi için harcanabileceğinin de ifade edilmesi gerekmektedir.

Siğınmacı ve düzensiz göçmenlerin Türkiye'den Yunanistan adalarına ulaşmasını engellemek için Ege Denizi'nin Midilli adasının kuzeyine kurulacak olan yüzer bariyerlerin 2,7 km'lik bir uzunlukta olması ve yanıp sönen ışıklardan oluşması planlanmaktadır. Yunanistan'ın göçmenlere yönelik aldığı bu tedbir, insan hakları aktivistleri tarafından 'rezalet' olarak ifade edilmektedir. İnsan hakları aktivistleri planı kınayarak, ilgili planın siğınmacı ve düzensiz göçmenlerin karşılaştıkları tehlikeleri artıracığı uyarısında bulunmaktadır.⁵⁷

52 Amnesty International, Korku ve Tel Örgüler, Avrupa'nın Mültecileri Dışarıda Tutma Yaklaşımı, 2015, s. 56.

53 Deutsch Welle, "Greek Police Fire Tear Gas at Migrants on Turkish Border", 29 Şubat 2020, <https://p.dw.com/p/3Yd0K>; TRT World, "Greek Border Gas Bombs Made Worse Through Giant Fans", 12 Mart 2020, <https://www.trtworld.com/europe/greek-border-gas-bombs-made-worse-through-giant-fans-34504>, (E.T. 01.05.2022)

54 The Atlantic, "Thousands of Migrants Attempt to Cross Into Europe From Turkey", 02 Mart 2020, <https://www.theatlantic.com/photo/2020/03/thousands-of-migrants-attempt-to-cross-into-europe-from-turkey/607321/>; Türkiye Gazetesi, "Yunan askerleri Meriç Nehri'ne jiletli tel çekti", 01 Mart 2020, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/685024.aspx>, (E.T. 01.05.2022)

55 Greek City Times, "Floating Dam to be Installed in the Next Few Days", 2020. <https://greekcitytimes.com/2020/07/03/floating-dam-to-be-installed-in-the-next-few-days/>, (E.T. 01.05.2022)

56 BBC, "Yunanistan, Türkiye Sınırında Güvenlik Önlemlerini Artırıyor: Duvar, Kameralar ve Daha Çok Sınır Muhafızı", 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54629589>, (E.T. 13.06.2022).

57 The New York Times, "Greece's Answer to Migrants: a Floating Barrier, Is Called a "Disgrace", 2020. <https://www.nytimes.com/2020/02/01/world/europe/greece-migrants-floating-barrier.html>, (E.T. 01.05.2022)

Resim 5: Ege Denizi'ne Yunanistan Tarafından Kurulması Planlanan Yüzer Bariyerler

Kaynak: Greek City Times: Floating dam to be installed in the next few days

Sığınmacı ve göçmenlerin alınan sıkı güvenlik tedbirleri ile son dönemde artan geri itme eylemlerinin bir sonucu olarak İtalya ve İspanya gibi daha tehlikeli ve uzun göç rotalarını tercih ettiği görülmektedir. Tam da bu noktada Frontex geri itme eylemlerine müdahil olmadan önce yapmış olduğu açıklamada örülen tel örgülerin genişlemesinin deniz rotalarına doğru bir kaymaya yol açtığını belirtmiştir.⁵⁸

Sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin Avrupa'ya geçiş için sıklıkla kullandığı güzergâhlardan birinin Fas üzerinden İspanya olduğu görülmektedir. Türkiye-AB Anlaşması neticesinde Doğu Akdeniz rotasının büyük ölçüde kapanmasından ötürü İspanya, karasularında en fazla sığınmacının yaşamını yitirdiği ülke konumuna gelmiştir.⁵⁹ Bu durumun Meriç Nehri, Akdeniz ve Ege karasularında Yunanistan kaynaklı yaşanan dramla eş değer olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Nitekim olumsuz hava koşullarına rağmen büyük bir kararlılıkla Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan ancak Yunanistan tarafından geri itilme sonucu 19 mülteci Edirne, İpsala'da Paşaköy Mandakoru mevkinde soğuktan donarak yaşamını yitirmiştir.⁶⁰

Sınır yönetimi ve sınır güvenliği adı altında, sınırlarına yönelen göç hareketini katı tedbirlerle engellemeye çalışan ülkelere rağmen dünya üzerindeki göç rakamları artış eğilimi göstermektedir. Özellikle bazı bölgelerde göç hareketliliğinin yoğunlaşmış olduğu görülmektedir.⁶¹ Tam da bu noktada

58 Frontex, Annual Risk Analysis, 2015, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf, (E.T. 01.05.2022)

59 NTV, "Sığınmacılar Avrupa'ya ulaşmak için hangi rotaları izliyor?", 2017. <https://www.ntv.com.tr/dunya/siginmacilar-avrupaya-ulasmak-icin-hangi-rotalari-izliyor,plTxpU-KZk6Kxw7IHffu7g>, (E.T. 01.05.2022)

60 Bianet, Seven More Refugees Found Frozen to Death in Border Town in Turkey's Edirne, 2022.

61 Amnesty International, Kale Avrupası'nın İnsani Bedelinin Avrupa Sınırlarında Göçmen ve Mültecilerin Karşılaştıkları İnsan Hakları İhlalleri, 2014, s. 1-55.

hareket halindeki milyonlarca kişi hakkında kararlar almak ve sığınma başvurusunda bulunmak isteyenleri engellemek ve/ya caydırmak için giderek daha fazla kullanılmaya başlanan sınır gözetim teknolojisi "BorderTech" uygulamasından bahsedilmesi gerekmektedir. Avrupa Dijital Hakları (EDRI), teknolojinin sınır polisliğinde kullanılmasının ayrımcılığın derinleşmesine ve can kayıpları sayısında artış eğilimine yol açtığını vurgulamaktadır. Ayrıca Yunanistan'daki Samos kampı gibi yüksek teknolojiyle donatılmış kamplarda mültecilerin sürekli izlenmesinin güvensizlik ortamı yarattığı, kişilerin kendilerini ezilmiş ve insanlıktan çıkmış hissettiklerini ifade etmektedir.⁶²

UNHCR Yunanistan Temsilcisi Philippe Leclerc; *"Yunanistan sınırlarının korunması ve mültecilerin korunması birbirini dışlayan şeyler değildir. Hem sınırların hem de mültecilerin korunması mümkündür. Bu bir ikilem değil, kurulması gereken bir dengedir. Aksi takdirde sonuçları geniş kapsamlı ve zarar verici olabilir. Hem karada hem de denizde yaşamların kurtarılması birinci öncelik olmalıdır."* diyerek konunun önemine işaret etmektedir.⁶³

Savaş, doğal afet ve siyasi nedenler gibi etkenlerden ötürü ülkesini terk etmek durumunda kalan insanların çok az seçenekleri olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Duvarlar ve çitlerin, anlamlı bir caydırıcılık işlevi görmediği aşıkardır. Öyle ki bu türden güvenlik tedbirlerinin yalnızca uluslararası korumaya gereksinimi olan bireylerin, özellikle de kadınların ve çocukların daha fazla acı çekmesine katkıda bulunacağı ve kişileri genellikle daha tehlikeli yolları düşünmeye sevk edeceği ve muhtemelen daha fazla ölüm riskine yol açacağı ifade edilmelidir.⁶⁴ Bu noktada UNHCR'nin *"Bu içler acısı uygulamaların artık normalleşme ve politika temelli olma riskinden endişe duyuyoruz. Zararlı ve gereksiz bir "Avrupa kalesi" anlatısını pekiştiriyorlar. Gerçek şu ki dünyadaki mültecilerin çoğu, çok daha az kaynağa sahip düşük ve orta gelirli ülkeler tarafından barındırılıyor."* yönündeki açıklaması dikkate alınmalıdır.⁶⁵

AB hukuku, sınır gözetim uygulamalarının temel insan haklarıyla tam bir uyumluluk çerçevesinde uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda devletlerin sığınmacılara yönelik insan hakları temelli politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Devletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesi ile uluslararası insan hakları ve mülteci hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine uyumluluk arz eden sınır yönetimi politikasıyla güvenlik endişelerini gidermek olanaklı hale gelecektir.⁶⁶

TBMM Göç ve Uyum Alt Komisyonu'nun 2020 yılında yayımlamış olduğu *'Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesindeki Sığınmacı Geçişlerinin Yerinde İncelenmesine İlişkin Raporu'* geri itme, sığınmacı botlarının patlatılması ve ara bölgede sıkıştırma gibi insanlık dışı uygulamalar noktasında Yunan kolluk kuvvetlerinin denetlenmesinin gereğini vurgulamaktadır. Bu türden insan onuruna aykırı davranışların tespit edilmesi durumunda başta UAÖ, UNHCR ve UÖM olmak üzere tüm uluslararası kurum/kuruluşlar ile STK'ların harekete geçmesi gerektiği belirtilmektedir.⁶⁷

62 EDRI, <https://twitter.com/edri/status/1524381825937907713>, (E.T. 01.05.2022)

63 UNHCR, UNHCR Concerned by Pushback Reports, Calls for Protection of Refugees and Asylum-Seekers, 2020.

64 UNHCR, News Comment: UNHCR Warns of Increasing Violence and Human Rights Violations at European Borders, 2022.

65 age.

66 age.

67 İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu, Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesindeki Sığınmacı Geçişlerinin Yerinde İncelenmesine İlişkin Rapor, s. 42.

Mülteci statüsü belirleme işlemlerinin ulusal makamlarca yürütüldüğü ülkelerde bu konuda verilen karar sayısında dramatik bir artış eğilimi görülmektedir. Avusturya, Belçika ve Kanada da dâhil olmak üzere bazı ülkeler önemli ölçüde daha fazla dava hakkında karar vermişken; Yunanistan, Avustralya ve ABD gibi diğer ülkelerin 2021 yılında daha az sayıda önemli karar aldığına dikkat çekilmelidir. UNHCR bu düşüşlerin değişen vaka yükü dinamiklerinden; Covid-19 pandemisinden kaynaklanan zorluklardan; yeniden sıralanan önceliklerden veya diğer faktörlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığı noktasında belirsizlik olduğunu ifade etmektedir. Ancak Yunanistan özelinde bu durumun artan göç yoğunluğu ve geri itmelere daha fazla enerji harcamasından kaynaklandığı ifade edilebilir.⁶⁸

E. Yunanistan'ın Geri İtme Yöntemleri

Yunanistan güvenlik güçleri tarafından geri itilme sürecinde düzensiz göçmenlere insan haklarına aykırı pek çok eylemde bulunmaktadır. Bu eylemlerden sıkça uygulananların para, ziynet eşyası, telefon, cüzdan, çanta ve pasaport gibi değerli eşyalarının gasp edilmesi; kelepçeleme; bir yere kapatma gibi hürriyetten yoksun bırakma; dövme ve yakma gibi şiddet içerikli olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca son dönemde artan biçimde düzensiz göçmenlerin yüzleri siyah maskeli kişiler tarafından can yeleksiz ve hatta kimi zaman elleri kelepçeli olarak denize atıldığı da kayıtlara geçmiştir.⁶⁹

Sahil Güvenlik Komutanlığı verilerine göre meydana gelen geri itme vakalarının önemli bir çoğunluğu Ege Denizi'nde yaşanmaktadır. 2020 yılında meydana gelen 312 olayın 305'i, 2021 yılında meydana gelen 628 olayın 625'i, 2022 yılında ise (04 Mart 2022 tarihi itibarıyla) meydana gelen 109 olayın tamamının Ege Denizi'nde yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında kaydedilen 312 geri itme vakasının 103'ü İzmir'de, 83'ü Muğla'da, 53'ü Çanakkale'de, 40'ı Aydın'da, 26'sı Balıkesir'de ve 7'si Antalya'da; 2021 yılında kaydedilen 628 geri itme vakasının 268'i İzmir'de, 143'ü Muğla'da, 126'sı Aydın'da, 52'si Çanakkale'de, 36'sı Balıkesir'de ve 3'ü Antalya'da; 2022 yılında meydana gelen 109 geri itme vakasının 41'i Muğla'da, 38'i İzmir'de, 13'ü Balıkesir'de, 12'si Aydın'da ve 5'i Çanakkale'de gerçekleşmiştir.⁷⁰

Geri itme eylemlerinden bir diğeri sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin dalga oluşturma yöntemiyle geri itilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷¹ Görüşme gerçekleştirilen sığınmacı ve düzensiz göçmenler bu yöntemin iki şekilde gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. İlk yöntemin Yunanistan sınırlarına geçmiş kişilere yönelik olduğu görülmektedir. Bu yöntemle, kimi zaman Yunanistan sınırlarına yeni ulaşmış kimi zaman da kayıt altına almadan ve iltica başvurusu imkanı tanınmadan mülteci kamplarında bekletilen kişiler Yunanistan güvenlik güçleri tarafından beşer onarlı botlara bindirilip geri itilmektedir. İkinci yöntem olarak özellikle denizde ve açık sularda Yunanistan sınırlarına ulaşmadan sınırda karşılaşılan göçmenlere ait deniz araçlarını durdurulması sonrasında tehlikeli manevralarla Türk karasularına sürüklenmesi kullanılmaktadır. Yunanistan'a deniz yoluyla ulaşmaya çalışanların kendilerini alabora olma riskiyle karşı karşıya bırakacak biçimde botlarının çekildiği ve sahil güvenlik botlarının çevrelendiği bilgisinin diğer

68 UNHCR, Mid-Year Trends, s. 2

69 Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan veriler.

70 Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan veriler.

71 Deniz'de geri itme için ayrıca bkz., Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA); Avrupa Konseyi, Sığınma, Sınırlar ve Göç ile ilgili Avrupa Hukuku El Kitabı, Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi, 2014, s. 37.

kuruluşların raporlarına da yansıdığı görülmektedir.⁷² Bu sürece Frontex unsurlarının da dahil olduğuna yönelik kanıtlanmış iddialar olduğu ifade edilmektedir.⁷³

Yunanistan'a ait Sahil Güvenlik unsurları tarafından sığınmacı ve düzensiz göçmenlere yönelik tespit mevkilerine göre farklı geri itme yöntemleri uygulanmaktadır. Bu uygulamalar Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından belgelenmiş ve kamuoyuyla paylaşmıştır.

1. Yunanistan unsurları tarafından uygulanan tehlikeli manevraların kaydedildiği bir olaya ilişkin video

İlk aşamada durdurulamayıp uluslararası sulara veya Yunanistan karasularına ulaşan düzensiz göçmenlere yönelik bir diğer geri itme yöntemi, deniz taşıma aracını tehlikeli manevralarla hareketsiz bırakmak suretiyle onları diğer bir ülkenin karasuları sınırına itilmesidir. Yukarıda QR kodu verilen ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan edinilen görüntülerde, Yunan Sahil Güvenlik Kuvvetlerinin göçmen botları etrafında batmalarına neden olacak ölçüde manevralar yaparak yaşamlarını tehlikeye attıkları, aynı zamanda geri itme eyleminde buldukları açıkça kayıt altına alınmıştır. Sığınmacı ve düzensiz göçmenler, Yunan sahil güvenlik botunun kendilerini 10-12 saat boyunca kendi karasularında tur attırdıktan sonra Türk karasularına sakıt bırakıp çekerek geri itme eylemlerini gerçekleştirdiğini Heyetimizle de paylaşmıştır. Söz konusu uygulamaların açıkça sistematik yıldırma politikasının bir ürünü olduğu değerlendirilmektedir.

2. Yunanistan unsurları tarafından düzensiz göçmenlere ait botların çekilerek karasuları sınırimıza getirildiği bir olaya ilişkin video

Diğer aşamaları geçebilen, denizde durduramadıkları adalara ulaşabilen düzensiz göçmenlerin ise yakalanıp darp edildiği, değerli eşyaları zorla alındıktan sonra belirli bir yerde toplandığı görülmektedir.

72 Amnesty International, Kale Avrupası'nın İnsani Bedelinin Avrupa Sınırlarında Göçmen ve Mültecilerin Karşılaştıkları İnsan Hakları İhlalleri, s. 21.

73 <https://www.bellingcat.com/news/2020/10/23/frontex-at-fault-european-border-force-complicit-in-illegal-pushbacks/>, (E.T. 14.06.2022).

Toplama bölgelerinde bulunan düzensiz göçmenler, yeterli sayıya ulaştıktan sonra Yunanistan Sahil Güvenlik unsurlarına ait botlar ile ülkemiz karasuları sınırına getirilip hurda durumundaki can sallarına bindirilerek sınırlarımıza bırakılmaktadır. Yukarıda QR kodu verilen ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan edinilen görüntülerde göçmenlere ait botun Yunan Sahil Güvenlik botuyla Türk karasularına çekilerek getirildiği görülmektedir. Bu sırada Yunan askerlerinin göçmen botlarına binerek kontrolü sağladığı da kayıt altına alınmıştır.

3. Can sallarına bindirilerek karasuları sınırimıza geri itilen düzensiz göçmenlerin kaydedildiği bir olaya ilişkin video

Görüşmeler sırasında sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin kendi botları dışında farklı bir bota bindirilip düşük kapasiteli bir botla (çoğu zaman can salıyla) geri itildiği bilgisi Heyetimizle paylaşılmıştır. Denizde durdurulamayan sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin toplanma bölgelerinden Yunanistan Sahil Güvenliği'ne ait botlar ile Türk karasuları sınırına getirilip, burada hiçbir deniz vasıtası olmaksızın hatta bazı vakalarda elleri kelepçeli olarak denize atıldığı görülmektedir. Bu şekilde gerçekleşen geri itme vakalarında düzensiz göçmenlerin yaşamlarına doğrudan kast olduğu aşikardır. Son bir yıl içerisinde Yunanistan unsurları tarafından gerçekleştirilen 20 olayda (2021 Mart-Aralık 14 olay, 2022 Ocak-Şubat 6 olay) **toplam 75 düzensiz göçmenin doğrudan denize atıldığı tespit edilmiştir. Denize atılanların 66'sı sağ olarak kurtarılmış, 9'unun ise cansız bedenine ulaşılmıştır.**

4. Yunanistan güvenlik güçleri tarafından doğrudan denize atılan bir düzensiz göçmenin yaşanan olayları anlatımına ilişkin video. (19 Mart 2021 tarihli olay)

İzmir ili Çeşme ilçesi açıklarında 19 Mart 2021 tarihinde gerçekleşen ölümlü geri itme vakasıyla ilgili yabancılarla gerçekleştirilen mülakat neticesinde "Yunan polisinin kendilerini depoya benzer bir yerde tutarak darp ettiği, üzerindeki eşyalarını alarak plastik kelepçelerle elleri bağlanmak suretiyle

denize atıldıkları, 3 kişinin kurtulduğu 4 kişinin ise yaşamını yitirdiği bilgisi" Heyetimizle paylaşılmıştır. Geri itme eylemine maruz kalan yabancılarla mülakat gerçekleştirildikten sonra adli yardım kapsamında barodan avukat talep edilerek hukuksal süreç başlatılmıştır. Yabancılarla kendi ülkelerin temsilcisi de bir görüşme gerçekleştirmiştir. Ayrıca UNHCR yetkilileri de bakanlık izniyle görüşme gerçekleştirerek durumu raporlamıştır.⁷⁴

Yunanistan güvenlik güçleri tarafından düzensiz göçmenlere yönelik olarak yakalanmalarından geri itilmelerine kadar olan süreç içerisinde insan onuruna ve hukuka aykırı eylemler gerçekleştirilmektedir. Denizde kullanılmaya elverişsiz deniz araçları ile kaderlerine terk edilen ya da doğrudan denize atılan düzensiz göçmenlere Yunanistan Sahil Güvenlik personelinin uyguladığı şiddetin dozunun ateş açmaya varacak kadar artırdığı da ifade edilmektedir.

5. Yunanistan güvenlik güçleri tarafından lastik bot içerisinde bulunan düzensiz göçmenlere ateş açılması anının kaydedildiği video

Hürriyetlerinden yoksun bırakmak suretiyle geri itilen düzensiz göçmenlere geri itilmelerinden önce Yunanistan güvenlik güçleri tarafından birçok darp ve şiddet eyleminin uygulandığı tespit edilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen sığınmacı ve düzensiz göçmenler, Yunan sahil güvenlik botuyla denizden gerçekleştirilen geri itme vakalarında özellikle el, ayak ve kafa bölgelerinin hedef alındığını aktarmışlardır. Bu politikanın amacının yüzmeyi zorlaştırarak bir daha bu yolculuğa teşebbüs etme girişimini baltalamak olduğu sonucuna varılmıştır.

6. Yunanistan güvenlik güçleri tarafından darp edildikten sonra geri itilen düzensiz göçmenlerin kurtarıma anlarının kaydedildiği video (08 Aralık 2020 tarihli olay)

74 İzmir-Aydın Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı Sunumu.

Gece saatlerinde can salı kullanılarak Türk karasularına itilen düzensiz göçmenler Türk Sahil Güvenlik botlarına alınırken göçmenlerin darp edildiği, birinin ise vücudundaki kırık yüzünden ayakta bile duramadığı gözlemlenmiştir. Göçmenlerde plastik kelepçeler olduğu da görülmüştür.

7. Yunanistan güvenlik güçleri tarafından üzerine benzin dökülerek ateşe verilen bir düzensiz göçmenin yaşanan olayları anlatımına ilişkin video. (17 Nisan 2021 tarihli olay)

Gece saatlerinde termal kamera ile yerleri tespit edilen düzensiz göçmenlerin Yunan güçleri tarafından paralarının ve telefonların alındığı, direnmeleri üzerine üstlerine benzin dökülerek ateşe verildiği öğrenilmiştir. Daha sonra düzensiz göçmenlerin denize bırakıldığı görülmektedir. Düzensiz göçmenlerin yakılmaya teşebbüs edildiği başka bir geri itme vakası da Aydın/Kuşadası'nda Yunan unsurları tarafından geri itilen bir lastik botta meydana gelmiştir. Yunan Sahil Güvenlik personeli tarafından lastik bota benzin dökülerek göçmenlerin yakılmakla tehdit edildiği öne sürülmüştür. Söz konusu olayda düzensiz göçmenlerin doğrudan ateşe verilmediği ancak üzerlerine benzin dökülen 11 göçmenden 4'ünde kimyasal yanık olduğu görülmektedir.

8. Yunanistan güvenlik güçleri tarafından gasp edilen bir düzensiz göçmenin yaşanan olayları anlatımına ilişkin video

Daha önce bahsedildiği üzere Yunanistan güvenlik güçleri tarafından göçmenlere ait bir kısım değerli eşya ve paranın gasp edildiğine dair beyanların, sıklıkla düzensiz göçmen ifadelerine de yansıdığı görülmektedir. Bu ifadelerin arasında 2021 yılında meydana gelen bir olaya dahil olan Yunanistan güvenlik güçleri personeli tarafından düzensiz göçmenlere ait toplam 120.000 Euro'nun alındığı da yer almaktadır.

9. Yunanistan güvenlik güçleri tarafından üzerlerine benzin dökülerek ateşe verilmekle tehdit edilen ve vücutlarında kimyasal yanıklar meydana gelen düzensiz göçmenlerin yaşanan olayları anlatımına ilişkin video. (20 Ekim 2021 tarihli olay)

Her ne kadar yaşanan geri itme vakaları belgelerle kayıt altına alınmaya çalışılsa da insan hakları ihlallerinin izlenmesi, belgelenmesi ve raporlanması sürecinde geri itme rotalarının belirlenerek kameralı görüntü yapan gemi ve drone gibi teknik araçlardan yararlanarak ilgili rotalarda sıklıkla takip ve gözlem yapılması bu ihlallerin kayıt altına alınması açısından önem arz etmektedir.

F. Türkiye'nin İnsan Hakları Merkezli Politikası

Küreselleşmenin çok boyutlu süreçleriyle birlikte global ölçekte artış eğilimi gösteren göç hareketliliği, yaşadığımız çağın 'göçler çağı'⁷⁵ olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Böylelikle göç hareketliliği, göç alan ve göç veren ülkelerin ulusal egemenlik ve güvenliğiyle alakalı konu olmanın ötesinde, uluslararası ilişkilerde çok yönlü dinamikleriyle ekonomik, siyasi, insani ve kalkınmaya yönelik gündemi etkileyen 'sınır ötesi' bir olguya dönüşmüştür. Türkiye'nin uluslararası göç sistemi içerisinde yakın döneme kadar göç veren ve transit ülke olarak ön plana çıkan bir ülke konumundan, hedef göç ülkesi konumuna giderek güçlenen bir doğrultuda ilerlediği görülmektedir. Aynı zamanda ülkemiz komşu ülkelerde yaşanan insani krizler ve/ya istikrarsızlık ortamı nedeniyle uluslararası zorunlu göç hareketlerinden en çok etkilenen ülkelerden biri haline gelmiştir.⁷⁶

Ancak Türkiye, AB'nin kale oluşturma çabaları ve Yunanistan'ın çok sayıda hak kategori açısından ihlallere yol açan geri itme vakalarına rağmen insan hakları merkezli göç politikasını sürdürmektedir. Yunanistan kolluk kuvvetlerinin insan onuruna aykırılık teşkil eden geri itme eylemleri nedeniyle denizde yaşamları tehlikeye düşen düzensiz göçmenler Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından kurtarılmaktadır. Bu kapsamda deniz yoluyla gerçekleştirilen düzensiz göçün engellenmesi, gerektiğinde arama kurtarma faaliyetlerinin icra edilmesi ve geri itme vakalarının önlenmesi amacıyla Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından Komutanlığa ait unsurların % 70'inden fazlasının kullanıldığı "Ege'de Umut ve Akdeniz'de Güven Harekâtı" olarak adlandırılan iki büyük operasyon icra edilmiştir.⁷⁷ Ege'de kuzeyden güneye 10-12 yüksek donanımlı botun sığınmacı ve düzensiz göçmenlere acil müdahale için hazır bekletildiği bilgisi

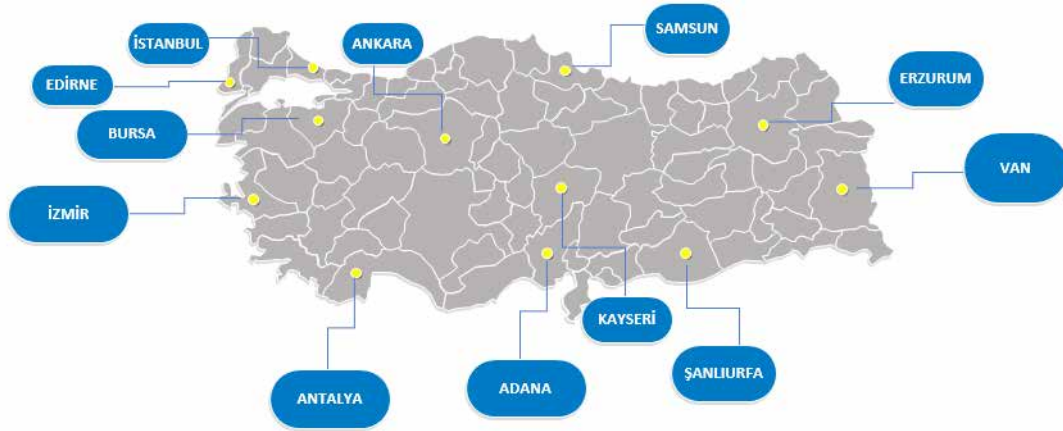
75 Castles, Stephen, Miller, Mark J., *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008.

76 Strateji ve Bütçe Başkanlığı (eski adıyla Kalkınma Bakanlığı), *Dış Göç Politikası, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara 2018, s. 1-2.

77 Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan veriler.

Heyetimiz tarafından geri itmelerin gerçekleştiği rota ve mevkilerin Türk Sahil Güvenlik botuyla yerinde gözlemlenmesi sürecinde edinilmiştir.

İçişleri Bakanlığı'nın 2019 yılındaki hizmete özel talimatıyla düzensiz göç ile mücadele etme noktasında koordinatör valilikler belirlenmiştir. Saha ziyaretleri kapsamında ziyaret edilen İzmir ve Edirne Valilikleri koordinatör olarak belirlenenler arasında yer almaktadır. İzmir koordinesinde Uşak, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla ve Denizli illeri bulunmaktadır. Düzensiz göç ile mücadele etmek için belirlenen koordinatör valilikler haritası aşağıda yer almaktadır.

Resim 6: Düzensiz Göç ile Mücadele Etmede Koordinatör Valilikler Haritası

Kaynak: İzmir-Aydın Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı Sunumu.

Türkiye denizden geri itmelerin önlenmesi ve bu sürecin yönetiminin yanı sıra karadan geri itmeleri izlemek ve olası mağduriyetleri önlemek amacıyla yoğun çaba sarf etmektedir. Bu kapsamda Edirne'deki çeltik tarlalar arasında yaşayan sığınmacı ve düzensiz göçmen arayışı süreklilik arz ettiği görülmektedir. Yunanistan'ın Meriç Nehri üzerindeki muhtelif adacıklara bıraktığı kişiler kara ordusundaki temel muharip sınıf olan piyadeler tarafından kurtarılmaktadır.⁷⁸

Geri itmeler nedeniyle meydana gelen hak ihlalleri başta uluslararası basın kuruluşları olmak üzere uluslararası arena tarafından da gözlemlenmektedir. Bu amaçla Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı koordinesinde 2020 ve 2021 yıllarında 45 farklı yabancı basın kuruluşundan 106 basın mensubunun Sahil Güvenlik botlarıyla, denize çıkarılarak geri itilen düzensiz göçmenlerin yaşadığı ölüm kalım mücadelesi hakkında bilgi sahibi olması sağlanmıştır.⁷⁹

Yunanistan'ın sınırlarına ulaşan düzensiz göçmenleri 2020 yılı Şubat ayından itibaren sürekli olarak farklı yöntemlerle denizden geri ittiği görülmektedir. Bu yöntemlerin tamamında düzensiz göçmenlerin yaşamı tehlikeye atılmaktadır. Geçmiş dönem istatistikleri incelendiğinde, Türkiye Arama Kurtarma Bölgesi içerisinde yaşamı tehlikede olan günde ortalama 37 düzensiz göçmenin bulunduğu görülmektedir.

78 Göç İdaresi Başkanlığı ve Edirne İl Göç İdaresi ile yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler.

79 Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan veriler.

Bu sayısal veri, hiçbir ayırım gözetmeksizin denizde yardıma ihtiyacı olan tüm insanların yanında olan ülkemizin arama kurtarma teşkilatında görevli birimleri açısından yüksek sorumluluk, belirli bir hazırlık durumunda kalma ve hazırlık durumu için ihtiyaç duyulan personel, teçhizat ve finansal kaynak gibi gereksinimlerin kesintisiz biçimde sağlanmasının gereğini ortaya koymaktadır.⁸⁰

Yalnızca geri itilerek yaşamları tehlikeye atılan düzensiz göçmenlerin kurtarılmasının maliyetinin yaklaşık 3,5 milyon Türk Lirası olduğu görülmektedir. Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından geri itme vakaları kapsamında icra edilen önleyici tedbirlerin maliyetine ilişkin bir hesaplama yapılmadığı ifade edilmelidir. Ayrıca Göç İdaresi Başkanlığı tarafından işlemlerinin tamamlanmasına kadar geçen sürede geri itilen düzensiz göçmenlerin barındırılması, iaşe edilmesi ve şartları uygun olanların ülkelerine geri gönderilmesi gibi birçok farklı husus için de harcama yapıldığının vurgulanması gerekmektedir.

Her ne kadar Göç İdaresi Başkanlığı'nda geri itme mağduru şeklinde tasnife dayalı ayrı bir harcama kalemi olmasa da bir yabancının GGM'de 1 gün kalmasının maliyetine eş düzeyde bir maliyetin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu sayısal verilere göre en iyimser senaryoda; düzensiz göçmenlerin en düşük günden GGM'lerde konaklaması durumunda kişi başına günlük 23,14 USD; beklenen ya da ortalama senaryoda kişi başına günlük 10,32 USD ve kötümser senaryoda ise kişi başına günlük maliyet 6,6 USD olarak ifade edilmektedir.⁸¹

80 Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan veriler.

81 Göç İdaresi Başkanlığı'ndan alınan veriler.

IV. İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN GERİ İTME EYLEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

IV. İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN GERİ İTME EYLEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Siğinmacı ve düzensiz göçmenlerin sınırı geçtikten hemen veya kısa bir süre sonra diğer bir uluslararası bir sınırın ötesine seri, sistematik, hukuka aykırı, zorla ve çoğu zaman şiddet yoluyla gönderilmesi olarak tanımlanabilecek geri itme eylemlerinin çok sayıda hak kategorisi açısından ihlallere yol açtığı görülmektedir. Söz konusu geri itme sürecinde özellikle bu eylemlerin aktif süjesi olarak Yunanistan'ın taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan güvencelere ve bağlılığını ilan ettiği standartlara aykırı bir tutum izlediği gözlemlenmektedir.

Söz konusu geri itme eylemleri başta kişinin yaşam, maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirme hakkı ile işkence ve kötü muamele yasağı olmak üzere yasalarda tanımlanan çok sayıda hak kategorisi açısından hukuka aykırılık teşkil etmektedir. Kişilere, haklarında *de facto* alınan geri gönderme kararına itiraz etme hakkı açısından bir kısıt yaratmasından ötürü siğinma prosedürüne erişim hakkının yanı sıra etkili başvuru hakkı da ihlale konu olabilmektedir. Ayrıca geri itme eylemlerinin çoğu zaman bir gruba yönelik gerçekleştirilmesinden ötürü aynı zamanda AB hukuku ve uluslararası hukuk uyarınca yasaklanmış olan toplu sınır dışı etme yasağı bağlamında da değerlendirilebilmektedir. UAÖ; geri itmelerin genellikle kişilerin (mülteci ya da göçmenlerin) grup halinde itilme biçiminde gerçekleştiğini ve her birinin durumunun ayrı ayrı incelenmeden grup olarak sınır dışı edilmelerinin 'toplu sınır dışı' olarak tanımlandığını ve bu uygulamanın uluslararası hukuk kuralları uyarınca yasaklandığını vurgulamaktadır.⁸² Her ne kadar Yunanistan toplu sınır dışı edilme yasağının düzenleme altına alındığı AİHS Ek 4 No'lu Protokol'e taraf olmasa da bu durum Yunanistan'ın eylemlerinin insan hakları açısından değerlendirilmesine engel teşkil etmeyecektir.⁸³

Özellikle çocuk, yaşlı ve engelli gibi kırılgan gruplara yönelik daha etkin koruma sağlanması gerekirken, "sınır güvenliği koruması adı altında daha kısıtlayıcı sistemsel uygulamaların görünür hale geldiği ve bu durumun insan onuruna aykırı muamele iddialarını da beraberinde getirdiği" görülmektedir.⁸⁴ Ayrıca kırılgan grupların geri itmelere maruz kalması yaşadıkları sorunların derinleşmesine yol açmaktadır. Toplu geri itmeler ailelerin bölünmesine ve özel hayat ve aile hayatına saygı hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Son olarak, tüm bu hak ihlalleri "*insan haklarının bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesi*" çerçevesinde bir bütün olarak ele alındığında insan haklarına saygı yükümlülüğü ve eşitlik ilkesinin ihlal edilmesini de beraberinde getirmektedir.

Yunanistan'ın geri itme eylemlerini insan hakları açısından değerlendirmeden önce Yunanistan'ın üye olduğu uluslararası kuruluşların ve taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmelerinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Yunanistan'ın BM, AK ve AB gibi uluslararası kuruluşlara üye olduğu görülmektedir.

82 Amnesty International, Kale Avrupası'nın İnsani Bedelinin Avrupa Sınırlarında Göçmen ve Mültecilerin Karşılaştıkları İnsan Hakları İhlalleri, s. 22.

83 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=046>, (E.T. 13.06.2022).

84 Köksal, Tuğçe Duygu, "Avrupa Birliği Sınırlarının Korunması Yolu Olarak "Geri İtmeler" ve Pandemi Sonrası İçin Değerlendirme", Euro Politika Dergisi, 4 (2), 2020, s. 126.

Öncelikle bir BM üye devleti olarak Yunanistan'ın İnsan Hakları Konseyi⁸⁵ ve Evrensel Periyodik İncelemesi⁸⁶ ve tematik özel prosedürler⁸⁷ dâhil olmak üzere gerek BM Şartına dayalı denetim gerekse de anlaşmaya dayalı denetim usullerine tabi olduğunun ifade edilmesi gerekmektedir. Belirli uluslararası insan hakları sözleşmelerine taraf olan Yunanistan'ın politikaları ve uygulamaları BM anlaşma organları⁸⁸ tarafından izlenmektedir. Yunanistan'ın başta 'Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, İşkence ve Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, Tüm Kişilerin Zorla Kaybetmeden Korunmasına İlişkin Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve ek protokolleri ile Her Türlü İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme' olmak üzere çok sayıda uluslararası sözleşmeyi onayladığı görülmektedir. Yunanistan'ın gerek 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi gerekse de 1967 tarihli New York Protokolüne taraf ülke konumunda olduğu belirtilmelidir. Yunanistan'ın BM bünyesinde kabul edilen uluslararası sözleşmelerden yalnızca Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'yi onaylamadığı görülmektedir.⁸⁹

Yunanistan'ın da kurucu üyeleri arasında yer aldığı Londra Anlaşması ile 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi'nin amacı, 'üyeleri arasında daha sıkı bir birlik oluşturmak ve insan hakları ile temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesini sağlayarak siyasal gelenekler, idealler, özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü konularında ortak bir mirası paylaşmak' olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁰ AK üye devletleri, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde (İHEB) yer alan hakların ortak güvence altına alınmasını sağlamak amacıyla 1950 yılında AİHS'i kabul etmiştir. Bir AK üyesi olarak Yunanistan, AİHS ve çok sayıda ek protokolü onaylamış⁹¹ ve AİHM'in yargı yetkisini kabul etmiştir.⁹² AİHS'den doğan yükümlülükler kapsamında kişiler ve gruplar, Yunanistan'ın işlediği insan hakları ihlallerine ilişkin şikâyetlerini AİHM'e taşıyabilmektedir.

Öyle ki Sözleşmenin birinci maddesine göre taraf devletler, kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin sözleşmede güvence altına alınan haklar ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlama yükümlülüğü altında bulunmaktadır.⁹³ Bu kapsamda Yunanistan'ın, Sözleşme'de yer alan hakların korunması ve taraf devletlerce ihlali halinde devletler aleyhine yaptırım kararının uygulanmasını sağlamak amacıyla kurulan AİHM'in yargı yetkisine tabii olduğu vurgulanmalıdır. AİHS ve Ek Protokoller kapsamındaki hak ve özgürlükleri koruma yükümlülüğü, tüm dünya yurttaşları açısından geçerlilik arz etmektedir. Bundan ötürü sınırda sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin haklarının korunmasına ve AİHS'de tanınan haklardan yararlanmasına Yunanistan'ın Sözleşmeyle bağlılığı gereği riayet etmesi gerekmektedir.

85 OHCHR, United Nations Human Rights Council.

86 OHCHR, United Nations Human Rights Council, Universal Periodic Review.

87 OHCHR, Special Procedures of the Human Rights Council.

88 UN Human Rights Treaty Bodies.

89 https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=68&Lang=EN

90 https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, (E.T. 11.06.2022)

91 COE, Treaty List for a Specific State.

92 European Court of Human Rights.

93 https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, (E.T. 11.06.2022)

Mahkemenin kesin nitelikteki bütün kararları ilgili olduğu devlet açısından bağlayıcı niteliktedir. Hatta diğer taraf devletler tarafından da dikkate alınması gerekmektedir. AİHM'e geri itmelere ilişkin bireysel başvuru yapan sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin başvurularının kabul edilerek incelenmesi ve hak ihlalinin tespiti halinde Yunanistan'a yaptırım uygulanabilmesi olanaklı hale gelecektir. Bu kapsamda aşağıda yer alan hak temelli değerlendirmelerde geri itme eylemlerine yönelik AİHM kararlarına kapsamlı biçimde yer verilecektir.

Avrupa Sosyal Şartı'na⁹⁴ taraf bir devlet olarak Yunanistan'ın Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'nin şikâyetleri karara bağlama yetkisini tanıdığı görülmektedir. Bu kapsamda Şart'ın hükümlerinin uygulanması noktasında Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'ne düzenli raporlar sunması gerekmektedir.⁹⁵

Yunanistan aynı zamanda AB üyesi bir devlettir. AB Temel Haklar Şartı'nın 51'inci maddesi uyarınca Birlik üyesi devletlerin ve Birlik organ ve kurumlarının birincil kaynaklar arasında yer alan ve hiyerarşik olarak üye ülkelerin ulusal hukuklarından üstün olan Temel Haklar Şartı'nı uygulaması zorunluluk arz etmektedir.⁹⁶ Üye devletler tarafından Şart kapsamında gerçekleştirilen ihlallerin tespit edilmesi noktasında yetkili makam AB Adalet Divanı (ABAD) olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan, AİHS ve Ek Protokollerde güvence altına alınan hakların ihlal edilmesi durumuna karar veren AİHM'in kararları gibi üye devletler açısından bağlayıcı olan ABAD kararlarına da uymak zorundadır.⁹⁷

Tüm bu hususlara ek olarak Yunanistan insan hakları politikaları ve uygulamaları ile insan haklarının korunması noktasında boşlukları belirleyen, ülke ziyaretleri yapan, Devletlerle diyalog kuran ve tematik raporlar ile tavsiyeler hazırlayan AK İnsan Hakları Komiseri⁹⁸ tarafından da izlenmektedir.

AK İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović; üye ülkelerin sınırlarındaki mültecilere, sığınmacılara ve düzensiz göçmenlere yönelik insan hakları ihlallerinin artış eğilimi gösterdiğini vurgulamaktadır. Genellikle geri itme olarak adlandırılan uygulamaların Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve AİHS'e aykırılık teşkil ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca "Avrupa sınırlarını korumak" amacıyla gerçekleştirilen eylemlerle mücadele etme noktasında Avrupa devletlerinin ortak sorumluluk üstlenmesi gerektiğini belirtmektedir.⁹⁹ Bundan ötürü devletlerin uluslararası insan hakları hukukuna riayet ederek sınır güvenliği politikaları geliştirmesi icap etmektedir.

AİHM; İçtüzüğü'nün 39'uncu maddesi uyarınca AİHS'e taraf herhangi bir Devlet hakkında geçici tedbir kararı verebilmektedir. Geçici tedbirler, AİHM'in yerleşik uygulamalarına göre telafisi mümkün olmayan bir zararın meydana gelmesine ilişkin olası bir riskin söz konusu olduğu hallerde uygulanan acil durum tedbirleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tedbirlerin alınmasına AİHM'de görüşülen davayla bağlantılı biçimde ve AİHM'in söz konusu davanın kabul edilebilirlik veya esası hakkında vereceği karara

94 COE, The European Social Charter.

95 COE, European Committee of Social Rights.

96 EU Charter of Fundamental Rights.

97 The Court of Justice of the European Union.

98 COE, Commissioner for Human Rights.

99 TİHEK, Sığınmacılara ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Geri İtme Eylemlerine İlişkin Basın Açıklaması, <https://www.tih.gov.tr/siginmacilara-ve-duzensiz-gocmenlere-yonelik-geri-itme-eylemlerine-iliskin-basin-aciklamasi/>, (E.T. 20.04.2022)

halel getirmeksizin karar verilmektedir. AİHM¹⁰⁰ ve BM İnsan Hakları Komitesi'nde bekleyen ve hukuksuz geri itmeleri konu alan pek çok davanın da derdest olduğunu belirtmek gerekmektedir.¹⁰¹

Yunanistan'ın hukuka ve insan haklarına aykırı eylemlerine yönelik Kural 39 kapsamındaki geçici tedbirlere ilişkin kararların kimi zaman ivedi biçimde alınması gerekmektedir. Ancak bu kararlarda aciliyet kesbeden durumların yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir. Aegean Boat Report (ABR) 20 Ocak 2022 tarihinde AİHM'e dört sığınmacının Yunanistan topraklarından (Ege adaları) geri gönderilmesine engel olmak için Mahkeme İçtüzüğü'nün 39'uncu maddesi uyarınca acil bir tedbirle müdahale etme talebinde bulunmuştur. Filistin ve Somali uyruklu göçmenlerin Sakız Adası'nda terk edilmiş bir sokak kulübesinde saklandıkları ve geri gönderilmekten korktukları için ABR'ye başvurdukları, ABR'nin de bu kişilere buldukları yerden geri itilmelerini önlemek için geçici tedbir kararı almak üzere başvurmalarına yardımcı olduğu davada birçok kez olduğu gibi yasa dışı ve yaşamı tehdit eden bir geri itmeye maruz kalmaktan korktukları için kendilerini yetkililere tanıtmak istemediği görülmektedir. Öyle ki başvuru bahse konu başvurularını geri çektiği ifade edilmektedir.¹⁰²

Lesvos Hukuk Merkezi (LCL), göçmen ve mülteci hakları ihlalleri iddialarıyla ilgili olarak AİHM'e başvuran diğer bir kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır. LCL'nin Yunanistan'ın geri itme eylemlerine yönelik AİHM'e beşinci başvurusu, 20-21 Ekim 2020 tarihleri arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye zorla sınır dışı edilen 180-200 kişilik bir grubun parçası olan 11 Suriye uyruklu sığınmacıya odaklanmaktadır.¹⁰³ Başvuruya konu olan olayda *"grubun, 20 Ekim 2020 sabahı İtalya'ya iltica etmek amacıyla bir balıkçı teknesinde seyir halindeyken Girit adası yakınlarında Yunan makamlarından yardım talep etmeleri üzerine Yunan Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın talimatıyla Yunan karasularına girdiği ve kurtarılmaya çalışıldığı beş saatten fazla bekletildiği"* ifade edilmektedir. *"Dosyada yer alan video görüntülerinde de anlaşılacağı üzere Yunan Sahil Güvenlik gemilerinden onlara saldıran, amblemsiz siyah üniformalı maskeli "Komandolar" tarafından saldırıya uğradığı ve eşyalarına el konulduğu" görülmektedir. Ayrıca "Yunanistan'a tekrar dönmeye teşebbüs ederlerse daha fazla şiddetle karşılaşacaklarıyla ilgili tehdit edildiklerini" öne sürmüşlerdir. "Daha sonrasında grup, iki farklı Yunan Sahil Güvenlik gemisine zor kullanılarak nakledilmiş; 21 Ekim'de Türkiye karasularına itilmiş, temel beslenme için herhangi bir yiyecek ve içecekleri olmaksızın denize açılmaya elverişsiz cankurtaran sallarında terk edilmiştir."* Yaşanan hadise münferit olmamakla birlikte sistematik ve yaygınlaşan bir uygulamanın parçasını oluşturmaktadır. Öyle ki Yunanistan'ın sınır güvenliğini koruma kisvesi altında sığınmacı ve düzensiz göçmenlere yönelik geri itme eylemlerinin sistematik bir hal aldığıın altını çizmek gerekmektedir. Benzeri olayların sayısı bilinmemekle birlikte LCL'den avukat Nastasha NTAİLİANİ, The Greek Reporter'a en az 17 benzer davadan haberdar olduklarını ifade etmiştir.¹⁰⁴

100 UNHCR, OHCHR & ENNHRI, "Ten Points to Guide the Establishment of An Independent and Effective National Border Monitoring Mechanism in Greece", 2021.

101 ECRE, Greece: Pushbacks by Sea to Go Before AİHM, Access to Procedures Restricted on Land, Rule of Law Concerns in Asylum System Persist, Commission Challenges Legality of the Safe Third Country Concept, 2022, <https://bit.ly/3uSWI6d>, (E.T. 20.04.2022)

102 Aegean Boat Report, Groundbreaking Decision In Our First Pushback Case Before the European Court of Human Rights, 2022.

103 The Greek City Times, "NGO files suit against Greece at EU Court for 'Massive Pushback Operation", 2021, <https://greekcitytimes.com/2021/04/27/eu-court-greece-pushback-operation/>, (E.T. 20.04.2022)

104 Greekreporter, Greece Accused of Pushing Back Migrants, Refugees at Sea, 2021, <https://greekreporter.com/2021/04/27/greece-accused-of-pushing-back-migrants-refugees-at-sea/>, (E.T. 20.04.2022).

Yunanistan merkezli sivil toplum örgütleri tarafından Aralık 2021 tarihi itibarıyla sekiz deniz yoluyla geri itme vakasının daha AİHM'e taşındığı duyurulmuştur.¹⁰⁵ Mahkeme, olası hak ihlallerini tespit etmek için başvurulardan ve Yunanistan makamlarından bilgi talep etmiştir. AİHM'in, Yunanistan'dan ve başvurulardan kendisini bilgilendirmelerini istediği veriler şunlardır:

- İç hukuk yollarının tüketilip tüketilmediği,
- Başvuruların hayatlarının tehlikede olup olmadığı,
- Kendilerine insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yapılıp yapılmadığı ve
- AİHS'in 2. ve 3. maddelerinin ihlal edildiği iddialarını ele almak için etkili bir iç hukuk yolu bulunup bulunmadığı;

Bunlara ek olarak bazı durumlarda ise;

- Kişilerin hukuken gözaltına alınıp alınmadığı,
- Alıkonulma nedenleri hakkında anladıkları bir dilde bilgilendirilip bilgilendirilmedikleri ve
- Bu tutukluluğa itiraz etmek için etkili bir hukuk yolu bulunup bulunmadığını¹⁰⁶ talep etmektedir.

Mahkemenin bu soruları iç hukuk yollarının tüketilip tüketilmediğini, yaşamlarının tehlikeye atılıp atılmadığını ve başvuruların insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleyle maruz kalıp kalmadığını netleştirmeyi amaçlamaktadır.¹⁰⁷

Siğınmacılara yönelik gerçekleştirilen geri itme eylemlerinin özellikle herkesin sözleşmede tanınan haklardan yararlanmasına yönelik 1'inci madde, AİHS'in 2'nci maddesinde güvence altına alınan '*yaşam hakkı*'; AİHS'in 3'üncü maddesinde düzenlenen '*işkence ve kötü muamele yasağı*', '*özgürlük ve güvenlik hakkına*' yönelik 5'inci madde; *Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkesin 'ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkını'* düzenleyen 13'üncü madde, '*ayrımcılık yasağına*' ilişkin 14'üncü madde ve AİHS'e Ek 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesinde düzenleme altına alınan '*toplu sınır dışı edilme yasağı*' kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

A. Yaşam Hakkı

1. Yaşam Hakkının Kavramsal ve Normatif Çerçevesi

Yaşam hakkı; kişinin fiziki, biyolojik ve psikolojik varlığını, sağlık ve bütünlük içerisinde dünyaya gelmesini ve yaşamını ahlaki ve entelektüel gelişim olanaklarına sahip olarak sürdürebilmesini ve aynı zamanda insan varlığının keyfi bir biçimde yok edilmemesini içeren mutlak bir hak olarak karşımıza

105 ECRE, "Greece: Pushbacks by Sea to Go Before ECtHR, Access to Procedures Restricted on Land, Rule of Law Concerns in Asylum System Persist, Commission Challenges Legality of the Safe Third Country Concept".

106 <https://racistcrimeswatch.wordpress.com/2021/12/23/2-318/>, (E.T. 14.06.2022).

107 Greekreporter, Greece Accused of Pushing Back Migrants, Refugees at Sea, 2021, <https://greekreporter.com/2021/04/27/greece-accused-of-pushing-back-migrants-refugees-at-sea/>, (E.T. 20.04.2022).

çıkılmaktadır.¹⁰⁸ Yaşam hakkı; silahlı çatışma ve ulusun yaşamını tehdit eden diğer kamusal acil durumlarda bile askıya alınmaması gereken 'en üstün hak' olarak ifade edilmektedir.¹⁰⁹ Yaşam hakkı ile diğer temel insan hakları arasında organik bir ilişkisellik olmasından ötürü bu hak korunmadan diğer hak ve özgürlüklerden yararlanılması olanaklı değildir. Öyle ki 25 Haziran 1993 tarihinde kabul edilen 'Vienna Deklarasyonu ve Eylem Programı', insan haklarının evrensel (*universal*), bölünmez (*indivisible*) ve birbirine bağımlı ve birbiriyle ilişkili (*interdependent and interrelated*) olan haklardan müteşekkil olduğunu vurgulamaktadır.¹¹⁰ Buna bağlı biçimde yaşama hakkının vazgeçilmezliği, devredilmezliği ve haklar hiyerarşisinde üstün bir değer taşıdığı ifade edilmelidir.¹¹¹

Yaşam hakkının bildirgesel normatif çerçevesi, İHEB'in 3'üncü maddesinde "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır." hükmüyle düzenlemeye konu olmuştur.

Bir başka düzenleme olan AİHS EK 1 No'lu Protokolün 2'nci maddesinde yaşam hakkının normatif çerçevesi "1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez. 2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

- a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
- b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;
- c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması." şeklinde belirlenmiştir.

Yaşam hakkının güvence altına alındığı bir diğer sözleşme, 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili Sözleşme'nin 6'ncı maddesinde yaşam hakkı "Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz." hükmüyle güvence altına alınmaktadır.

Tüm bu Bildirge ve Sözleşmelerin yanı sıra 2000 tarihli AB Temel Haklar Şartı'nın 2'nci maddesinde yaşam hakkı "Herkes yaşama hakkına sahiptir. Hiç kimse ölüm cezasına çarptırılmaz veya böyle bir ceza infaz edilemez." ve 3'üncü maddesinde ise; "Herkes, fiziksel ve zihinsel bütünlüğüne saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir." hükmüyle güvence altına alınmaktadır.¹¹²

Yunanistan Anayasası'nın 2'nci maddesinde insan değerine saygı gösterilmesi ve korunmasının Devletin birincil yükümlülüklerini oluşturduğu belirtilmektedir. İlgili Anayasa'nın 5'inci maddesinde ise; "Yunan topraklarında yaşayan herkes, milliyeti, ırkı veya dili ve dini veya siyasi inançları ne olursa olsun,

108 TİHEK, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2019 Yılı Raporu, TİHEK Yayınları, 1.Baskı, 2019, s. 1.

109 UN Human Rights Committee, General Comment No. 36, Article 6 (Right to Life), CCPR/C/GC/35, 2019, s.2.

110 World Conference on Human Rights, "Vienna Declaration and Programme of Action", Vienna, 14-25 June 1993, <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf>, (E.T. 12.06.2022)

111 Doğru, Osman, Yaşama Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi 5, Ankara, 2018, s. 3-4.

112 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>, (E.T. 10.06.2022)

yaşamları, onurları ve özgürlükleri tam olarak korunacaktır. İstisnalara yalnızca uluslararası hukukun öngördüğü durumlarda izin verilecektir." hükmü yer almaktadır.¹¹³

2. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yunanistan'ın Yaşam Hakkını Koruma Yükümlülüğü

Sözleşmesel ve bildirgesel düzeyde güvence altına alınan yaşam hakkı hem bireylere hem de devletlere birtakım yükümlülükler getirmektedir. Bu kapsamda hakkın koruma alanının sınırlarını devletlerin yükümlülükleri belirlemektedir. AİHS kapsamında devletlerin 'öldürmeme yükümlülüğü'; 'yaşamı koruma yükümlülüğü'; 'ölümü soruşturma yükümlülüğü' olmak üzere üç tür yükümlülüğü bulunmaktadır.¹¹⁴ AİHS özelinde değerlendirildiğinde, devlete yalnızca kasıtlı ve kanunsuz ölüme sebebiyet vermekten kaçınma yükümlülüğü değil; aynı zamanda egemenlik alanı içinde bulunan kişilerin yaşamlarını korumaya yönelik gerekli tedbirleri alma ve diğer zalimane, insanlık dışı muamele biçimlerini teşkil edecek bir zarar meydana geldiğinde bir devletin veya özel aktörlerin neden olduğu bu tür zararları önleme ve önlenemeyen durumlarda ise etkili soruşturma ve cezalandırma noktasında pozitif özen yükümlülükleri de getirilmektedir. AİHS'in 2'nci maddesi devletlere belirlenen koşullarda kişiyi üçüncü şahıslara, istisnai koşullarda da kişinin kendisine karşı koruması için yetkililere uygulamaya yönelik önleyici pozitif yükümlülükler getirmektedir.¹¹⁵

Uluslararası sözleşmelerin getirdiği bu güvence, Yunanistan'ın yargı yetkisinde bulunan topraklara giren ve orada belirli bir süre bulunan mülteciler ve düzensiz göçmenler için de geçerlilik arz etmektedir. İlgili sözleşme hükümleri uyarınca bir ölüm meydana gelmesi durumunda devletin pozitif yükümlülüğü kapsamında ölümün nedenlerini soruşturma ve sorumluları tespit ederek cezalandırma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu usuli yükümlülüğün gerektiği şekilde yerine getirilmemesi durumunda devletin negatif ve pozitif yükümlülüklerine uygun davranıp davranmadığı tam olarak tespit edilemeyecektir. Bundan ötürü devletin bu madde kapsamındaki negatif ve pozitif yükümlülüklerinin güvencesini soruşturma yükümlülüğü oluşturmaktadır.¹¹⁶

AİHM içtihatları uyarınca, Sözleşme'nin 2 ve 3'üncü maddelerinin bu iddiaların etkili biçimde soruşturulması için usul yükümlülüğü içerdiği de görülmektedir.¹¹⁷ AİHM, ölen kişinin yakınlarının resmi bir başvuru yapması beklenmeksizin, yetkililerin resen harekete geçmesi gerektiğini belirtmekte ve yargı yetkisine giren bir meseleyle ilgili sorunu resen inceleyebileceğinin altını çizmektedir.¹¹⁸ AİHM içtihatlarında etkin bir soruşturma yürütülmesi için birtakım kriterler belirlemektedir. Bu kapsamda belirlenen kriterler; 'resmi bir soruşturmanın yapılması, soruşturmanın suça karışanlardan bağımsız bir organ tarafından yürütülmesi (*Güleç v. Türkiye*, No. 21593/93, 1998; *Oğur v. Türkiye*, No. 21594/93, 1999), soruşturmanın kamuoyunun izlemesine yeterli düzeyde imkân sağlanması (*Hugh Jordan v. Birleşik Krallık*, No. 24746/94,

113 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/001-156%20aggliko.pdf>, (E.T. 12.06.2022)

114 Doğru, *Yaşama Hakkı*, s. 4.

115 AİHM, *Keenan v. Birleşik Krallık*, No. 27229/95, par. 88-89, 3 Nisan 2001; *Ataman v. Türkiye*, No. 46252/99, par. 54, 27 Nisan 2006; *Abdullah Yılmaz v. Türkiye*, No. 21899/02, par. 55, 17 Haziran 2008.

116 Anayasa Mahkemesi, 2012/1017 bireysel başvuru kararı, par. 29.

117 AİHM, *Ergi v. Türkiye*, No. 23818/94, par. 82, 28 Temmuz 1998; *Assenov ve Diğerleri v. Bulgaristan*, No. 24760/94, par. 101-106, 28 Ekim 1998; *Mastromatteo v. İtalya*, No. 37703/97, 24 Ekim 2002, par. 89.

118 AİHM, *Buzadji v. the Republic of Moldova*, par. 70; *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland*, par. 93; *Unifaun Theatre Productions Limited and Others v. Malta*, par. 63-66; *Jakovljević v. Serbia (dec.)*, par. 29.

2001 ve *Varnava vd. v. Türkiye*, No. 16064/90, 2009) soruşturmanın ihlali gerçekleştirenleri belirleyebilecek nitelikte olması, soruşmanın ivedilikle ve özenle gerçekleştirilmesi (*Yaşa v. Türkiye*, No. 22495/93, 1998; *Tanrıkulu v. Türkiye*, No. 23763/94, 1999 ve *Mahmut Kaya v. Türkiye*, No. 22535/93, 2000)' olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁹

Yunan hükümetine endişelerini sürekli olarak yönelten UNHCR, çoğu STK ve doğrudan tanıklar tarafından teyit edilen ve medyada yer alan bir dizi olay hakkında acil soruşturma çağrısında bulunmaktadır.¹²⁰ Yunanistan'daki UNHCR Bürosu tarafından da kaydedilen ve sorumlu makamların dikkatine sunulan geri itme raporlarının niteliği, içeriği, sıklığı ve tutarlılığı göz önüne alındığında Yunanistan'ın gecikmeksizin uygun bir soruşturma başlatması gerekmektedir.¹²¹

İnsan onurunun korunmasıyla yakından ilişkili olan yaşam hakkı, kırılğan grupta yer alan mülteci ve göçmenler açısından özel tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle pandemi sürecinde ağır insani krizler ve zorluklarla karşı karşıya kalan bu gruptaki yabancılar için yurttaş olanlara kıyasla erişimi oldukça zor olan gıda, su ve sağlık hizmetlerinden yararlanma imkanı sağlanması gerekmektedir.¹²²

Covid-19 pandemisinin savaştan, çatışmadan ve zulümden kaçan insanların durumunu derinleştirdiği dikkate alındığında bu insanların güvenlik ve korumadan mahrum bırakılmaması gerekliliği bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada UNHCR; devletlere, karantinalar ve sağlık kontrolleri de dahil olmak üzere sınır kısıtlamalarını uluslararası insan haklarına ve mülteci koruma standartlarına da saygı gösterecek biçimde yönetme çağrısında bulunmaktadır.¹²³

Yunan sularında kaybolan çok sayıda göçmenden ve arama kurtarma operasyonlarının suç sayılmasından endişe duyduğunu ifade eden BM Zorla Kaybetmeler Komitesi; Yunanistan'a, insan hakları aktivistlerinin ve sivil toplum aktörlerinin göçmenlerin arama ve kurtarma operasyonlarına katıldıkları ve/ya kaybolma vakalarının izlenmesi ve belgelenmesine katkı sağladıkları için suçlanmaması ve haklarında kovuşturma yapılmamasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Ayrıca göçmenlerin kaybolmasını önleme ve etkin bir soruşturma yürütme noktasındaki çabaların iki katına çıkarılmasını ve sorumluların belirlenerek yargılanmalarının sağlanmasını tavsiye etmektedir. Yunanistan'dan refakatsiz küçükler de dâhil olmak üzere kaybolan göçmenlerin kalıntılarını arama, yerini belirleme ve ölüm durumunda teşhis etme ve iade etme çabalarını yoğunlaştırmasını talep etmektedir.¹²⁴

Devletlerin yaşam hakkını korumak ve aşırı şiddeti önlemek için tüm makul önlemleri almaları gerekmektedir. Öyle ki devletler uluslararası hukuka uygun biçimde göçmen ölümlerini ve yaralanmalarını önlemek için uluslararası iş birliği yapmayı taahhüt etmişlerdir. Uluslararası sınırlarda can kaybının, Devletlerin göçü kontrol altına almak için giderek daha fazla militarizasyona, sınır kontrolüne ve caydırıcılığa

119 Kozma, Julia, Svanidze, Eric, Doğru, Osman vd., Etkili Soruşturma Eğitim Modülü, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi, 2019-2022, s. 5.

120 UNHCR, UNHCR Calls on Greece to Investigate Pushbacks at Sea and Land Borders with Turkey, 2020.

121 UNHCR, UNHCR Concerned by Pushback Reports, Calls for Protection of Refugees and Asylum-Seekers, 2020.

122 Kılıç, Muharrem, "Pandemi Dönemi İnsan Hakları Siyaseti: Hak ve Özgürlükler Düzeninin Kırılğanlaşan Doğası", *Adalet Dergisi*, Sayı 64, Temmuz 2020, s. 35.

123 UNHCR, UNHCR Calls on Greece to Investigate Pushbacks at Sea and Land Borders with Turkey, 2020.

124 OHCHR, UN Committee on Enforced Disappearances Publishes Findings on Greece and Niger, 2022.

bel bağlamasının trajik bir sonucu olduğu görülmektedir. Göçmenlerin tıbbi yardıma, suya, yiyeceğe ve temel yaşamsal gereksinim araçlarına erişimden yoksun bırakılmasına yol açan devletlerin ihmalinin işkenceye neden olma ve yaşam hakkına yönelik bir tehdit haline gelebilme potansiyeli bulunmaktadır. Karada ve denizde tehlikede olan göçmenleri arama ve kurtarmanın yanı sıra karaya çıkmak için güvenli limanların belirlenmesi noktasındaki gecikmelerin de işkence veya kötü muameleye yol açabilme ve yaşam hakkını baltalayabilme potansiyeline işaret edilmelidir.¹²⁵

Bu noktada ilk vurgulanması gereken konu, Yunan yetkililerin somut olaylara ilişkin delillerin toplanabilmesi için kendilerinden beklenen bütün makul önlemleri almış olmasının gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁶ Soruşturmada sorumlu kişi ya da kişilerin tespit edilmesini engelleyebilecek nitelikteki her eksiklik, soruşturmanın etkililiğine yönelik riskleri de beraberinde getirmektedir.¹²⁷

AIHM'in yerleşik içtihatlarına göre¹²⁸ yaşam hakkının korunmasına usulî yükümlülüğü olan soruşturma açılması, sonuç yükümlülüğü değil; bir vasıta yükümlülüğü olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²⁹ Etkili bir yargısal denetim oluşturma formundaki bu pozitif yükümlülük, her olayda mutlaka ceza davası açılmasını veya her ceza davasında mahkûmiyet kararı verilmesini gerektirmediği gibi; Mahkeme, kimi durumlarda mağdurların başvurabileceği idari ve hukuki yolların açık olmasını da yeterli görebilmektedir.¹³⁰

Yetkili mercilerin olaylara ilişkin delillerin, özellikle de görgü tanıklarının ifadelerinin, polislerin elde ettiği bilimsel ve teknik verilerin, gerektiğinde maktulün vücudundaki zedelenmeleri tam ve belirgin biçimde gösterecek bir otopsi sonucunun ve hastanede yapılan gözlemlerin nesnel bir değerlendirmesinin toplanabilmesi için makul tedbirleri almaları gerekmektedir.¹³¹ Somut durumda Yunanistan sınırına giden ve sınırı geçmek isteyen kişilerin sıklıkla sınırı geçtikleri anda Yunan makamlarının aşırı ve orantısız müdahalesiyle karşılaştıkları görülmektedir. Yunanistan tarafından sığınmacı ve mültecilere yönelik geri itme eylemlerinin sistematikleştirilmesi dikkate alındığında yukarıda anılan hususların tespit edilmesi gerekmektedir. Mültecilere, sığınmacılara ve göçmenlere yönelik tüm geri itme ve şiddet iddialarına ilişkin hızlı, etkili ve bağımsız soruşturmalar yürütülmesi, suç işleyenlere yaptırım uygulanması ve zararların tazmin edilmesi icap etmektedir.¹³²

Edirne Cumhuriyet Başsavcılığı ile yapılan görüşme neticesinde; kendilerine intikal eden **3 ölüm vakası** bulunduğunu, bunların bir tanesinin Suriye uyruklu, bir tanesinin Pazarkule Kapısının yakınında Pakistan uyruklu, diğerinin Bosnaköy yakınında Fas uyruklu bir kişi olduğu, her 3 ölüm vakasının da **gerçek**

125 UN, Human Rights Council, Report on Means to Address the Human Rights Impact of Pushbacks of Migrants on Land and at Sea, Report of the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants, Felipe González Morales, 12 May 2021, par. 62.

126 AIHM, *Salman v. Türkiye*, No. 21986/93, par. 106, AIHM 2000-VII

127 AIHM, *Aktaş v. Türkiye*, No. 24351/94, par. 300, 24 Nisan 2003.

128 AIHM, *M.A. v. France*, No. 9373/15, 1 Şubat 2018; *Salah Sheekh v. the Netherlands*, No. 1948/04, 11 Ocak 2007, para. 135; *Soering v. the United Kingdom*, No. 14038/88, 7 Temmuz 1989; *Vilvarajah and Others v. the United Kingdom*, No. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ve 13448/87, 30 Ekim 1991.

129 AIHM, *Salman Davası*, par. 106.

130 AIHM, *Mastromatteo v. İtalya*, par. 90-95; *Vo v. Fransa*, No. 53924/00, par. 90, 8 Temmuz 2004 ve *Calvelli ve Ciglio v. İtalya*, No. 32967/96, 17 Ocak 2002, par. 51.

131 AIHM, *Gül v. Türkiye*, No. 22676/93, 14 Aralık 2000.

132 COE, Pushed Beyond the Limits Four Areas for Urgent Action to End Human Rights Violations at Europe's Borders, Recommendation by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, s. 7.

mermi kullanımı sonucu olduğu, bunlar dışında Pazarkule Sınır Kapısının olduğu bölgede sığınmacılar arasında çıkan bıçaklı bir kavga sonucu bir kişinin öldüğü ve yaşanan hadiselerden yalnızca biri ile ilgili AİHM'e başvuru yapıldığı Heyetimize bildirilmiştir. Edirne Cumhuriyet Başsavcılığı'na intikal eden 150 civarında adli vaka bulunduğu, bu vakaların yaşanan olayların kalabalık ve kargaşadan kaynaklandığı kolluk kuvvetleri tarafından tutulan tutanaklarda tespit edilmiştir.

Edirne Barosunun oluşturduğu bir ekip tarafından bölgede çalışmaların yürütüldüğü, yaşanan vakaların tespit edilip sağlık ekiplerine bildirildiği, buradaki işlemlerden sonra kolluk güçleriyle birlikte tutanaklar tutularak savcılığa intikal ettirildiği, intikal eden her dosya ile ilgili Yunan makamlarına resmi yazı yazılacağı, bunlarla ilgili soruşturma yapılmasının talep edileceği ve Yunanistan makamlarından failerin tespit edilmesinin isteneceği anlaşılmıştır.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında, Yunanistan'ın ulusal egemenlik alanında kimi zaman kişilerin yaşam hakkını korumadığı, etkili ve bağımsız bir hukuk sistemi kurmak suretiyle ölüm koşullarını ve sorumlu kişileri belirleme ve gerektiğinde sorumluların hesap vermesini sağlama yükümlülüklerine aykırı davrandığı sonucuna varılmıştır.

3. Yunanistan'ın Yaşam Hakkı İhlallerinin Değerlendirilmesi

TİHEK Heyeti tarafından sahada yapılan incelemeler, kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar ve barolar ile yapılan görüşmeler, sığınmacı ve düzensiz göçmenlerle gerçekleştirilen görüşmeler; Yunanistan'ın kolluk kuvvetlerini ve hatta çiftçileri de silahlandırarak asgari insan haklarını ihlal etmek suretiyle geçişlere engel olmaya çalıştığını ortaya koymaktadır.¹³³ Yunanistan'ın eylemleri sonucunda özellikle yaşam hakkının ihlal edildiği görülmektedir. Yunanistan kolluk kuvvetlerinin doğrudan sığınmacı ve düzensiz göçmenleri hedef alan ateşli silahlar kullandığı; kişilerin para, pasaport ve kıyafetlerine el koyduğu ve işkence ve kötü muamele yasağına aykırı davranmak suretiyle bazı sığınmacıların kıyafetlerini üzerlerinden çıkararak geri gönderdiği ifade edilmektedir. Hatta birçoğunun cop, biber gazı, göz yaşartıcı bomba ve tazyikli su gibi araçlarla yaralandığı görülmektedir. Dolayısıyla Yunanistan sınırları içerisinde gerçekleştirilen bu eylemlerin AİHM nezdindeki bireysel başvurular kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Özellikle endişe verici olan ölümlerle ilgili raporlara rağmen geri itme operasyonlarının kesintisiz biçimde devam ettiği görülmektedir. Yunanistan tarafından gerçekleştirilen geri itme eylemleri kişilerin yaşam hakkına yönelik tehditleri içerisinde barındırmaktadır. Hatta öyle ki 1980 yılında üretilen gaz bombalarının kullanıldığı, botlara ateş edildiği, botların kesildiği hadiseler vuku bulmuştur. Bu türden eylemler, AİHS'in insan yaşamının korunmasına ilişkin 2'nci maddesine aykırılık teşkil etmektedir. Edirne sınırında Mart 2020'de gerçekleşen hadiselerle ilgili olarak uluslararası STK'lardan Association for the Social Support of Youth (ARSIS), Greek Council for Refugees ve HumanRights360 ortak bir rapor yayınlamıştır. Bu rapor ile Yunanistan yetkili makamları açıklanan olayları soruşturmaya, AB hukuku ve uluslararası hukuku ihlal eden benzer herhangi bir eylemde bulunmaktan kaçınmaya çağırılmaktadır.¹³⁴

133 TİHEK Heyetinin İzmir-Aydın ile Edirne üst düzey koordinasyon toplantısından edindiği bilgiler.

134 The Greek Council for Refugees (GCR), The New Normality: Continuous Pushbacks of Third Country Nationals on the Evros River, s. 1-30.

Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığı'ndan alınan verilere göre Ege Denizi'nde yaşanan geri itme vakalarında 2020 yılında 2; 2021 yılında 8; 2022 yılının ilk 3 ayında ise 2 sığınmacı ve düzensiz göçmen yaşamını yitirmiştir. Ölümünün yanı sıra geri itmeler nedeniyle 2020 yılına ait 3 kayıp düzensiz göçmen vakası bulunduğu ifade edilmektedir. Yaşamını yitiren sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin Kongo, Sierra Leone, Kamerun, Filistin ve Afganistan uyruklu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 2020 yılında gerçekleşen geri itme neticesinde yaşamını yitiren düzensiz göçmenler arasında Afganistan uyruklu bir kız çocuğunun da olduğu öğrenilmiştir. Yaşamını kaybedenlerin büyük bir çoğunluğunu, Yunanistan'a ait adalarda bulunan toplanma bölgelerinden Yunanistan Sahil Güvenliğine ait botlar ile Türk karasuları sınırına getirilip hiçbir deniz vasıtası olmaksızın denize atılan düzensiz göçmenler oluşturmaktadır. Bu şekilde gerçekleşen olaylarda düzensiz göçmenlerin yaşamlarına doğrudan kast olduğu aşikardır. Yunanistan unsurları tarafından bu şekilde gerçekleştirilen 20 geri itme vakasında (2021 Mart-Aralık 14 olay; 2022 Ocak-Şubat 6 olay) toplam 75 düzensiz göçmenin doğrudan denize atıldığı tespit edilmiştir. Denize atılan düzensiz göçmenlerden 66'sı sağ olarak kurtarılmış, 9 düzensiz göçmenin ise cansız bedenine ulaşılmıştır.¹³⁵

Yunanistan kolluk kuvvetlerinin sığınmacı ve düzensiz göçmenleri can yeleksiz ve zaman zaman kelepçeli olarak da denize attığı bilindiğinden hiç tespit edilemeyen vakaların da olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu husus, geri itme kaynaklı can kayıplarına ait istatistiklerin asgari rakam olduğu yönünde değerlendirilmektedir.

Yunanistan'ın geri itme politikası doğrudan olduğu gibi dolaylı olarak da can kayıplarına neden olmaktadır. Göç rotalarını değiştiren bu politikalardan ötürü düzensiz göçmenlerin daha tehlikeli rotalara yönelmeye başladığı görülmektedir. Örneğin, 2020 yılı öncesinde deniz yoluyla ülkemizden İtalya'ya nadiren düzensiz göç gerçekleşirken; Yunanistan'ın geri itme vakalarına paralel olarak hızlı biçimde 2020 yılı sonrasında artış eğilimi göstermiş ve günümüzde önemli boyutlara ulaşmıştır. 2020 yılında ülkemizden Yunanistan'a 9.058, İtalya'ya 4.113 düzensiz göçmenin geçtiği bildirilmişken; 2021 yılında Yunanistan'a 3.575, İtalya'ya ise 12.626 düzensiz göçmenin geçtiği bildirilmiştir. Veriler incelendiğinde, 2021 yılında bir önceki yıla göre Yunanistan'a olan geçişlerin azalma eğilimi gösterdiği; İtalya'ya olan geçişlerin ise 3 kat arttığı görülmektedir.

Yunanistan'ın eylemleri nedeniyle oluşan bu daha tehlikeli göç rotasında kitlesel ölümlerin yaşandığı olaylar meydana gelmektedir. Örneğin; 22-24 Aralık 2021 tarihleri arasında yalnızca 3 günde Yunanistan Arama Kurtarma Bölgesi içerisinde İtalya'ya gitme niyetinde olan sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin içerisinde bulunduğu 4 teknenin batması sonucu 35 kişi yaşamını yitirmiş ve 41 kişi ise denizde kaybolmuştur. Geri itmeler, can kaybıyla sonuçlanan bir deniz felaketi olasılığını da artırmaktadır. Göçmen kadınların, kız çocukların ve erkek çocuklarının boğulma veya hipotermi¹³⁶ açısından daha büyük risk altında olduğu görülmektedir.¹³⁷

135 Sahil Güvenlik Ege Bölge Komutanlığından alınan resmi veriler.

136 Hipotermi, insan vücudunun faaliyet göstermesi için gerekli ısıyı ürettiğinden daha hızlı kaybetmesi sonucunda ortaya çıkan ve vücut ısısının tehlikeli derecede düşmesine neden olan acil bir tıbbi durumdur. Normal vücut ısısı yaklaşık 37°C civarındadır. Hipotermi tanısı vücut sıcaklığı 35 °C altına düştüğünde ortaya çıkmaktadır. Durumun belirti ve semptomları vücut sıcaklığının düşüklüğüne göre değişmektedir.

137 UN, Human Rights Council, Report on Means to Address the Human Rights Impact of Pushbacks of Migrants on Land and at Sea, Report of the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants, Felipe González Morales, par. 62.

UNHCR'nin 2014 yılında Denizde Koruma Diyalogu öncülüğünde oluşturulan "Denizde Korumaya İlişkin Küresel Girişimi", denizde düzensiz seyahat eden kişilerin maruz kaldığı sömürü, istismar ve şiddetin yanı sıra can kaybının azaltılması ve denizden gelen düzensiz karışık akınlara karşı korumaya duyarlı yanıtlar oluşturulmayı destekleme hedefiyle devletler tarafından gerçekleştirilen müdahalenin temel unsurlarını ortaya koymaktadır. UNHCR'ye göre bu hedefler, arama-kurtarma sistemlerinin ötesinden uluslararası korumaya, insani muamele ve geri göndermeme ilkesinin gerekliliklerinin erken tespitinden adil ve etkin sığınma prosedürlerine erişime varıncaya kadar uzanmaktadır.¹³⁸

BM İnsan Hakları Komitesi, 27 Ocak 2021 tarihli A.S., D.I., O.I. ve G.D. v. İtalya kararında altmış çocuk olmak üzere iki yüz göçmenin bulunduğu geminin batması üzerine yapılan acil durum çağrılarında zamanında yanıt verilmemesi ve gemi gönderilmemesi nedeniyle İtalya'nın sorumlu olduğuna hükmetmiştir. Komite ilgili kararda MSHS'nin yaşam hakkını güvence altına alan 6'ncı maddesi ile 2/3'üncü maddesinin birlikte ihlal edildiğine karar vermiştir.¹³⁹

Karadan geri itmeler özelinde ise Edirne Valiliği İl Göç İdaresi'nden elde edilen verilere göre; 2018-2022 yılları arasında 121 düzensiz göçmen Meriç Nehri'nde boğularak; 27 göçmen hipotermi nedeniyle; 3 göçmen Pazarkule olayları esnasında olmak üzere toplam 151 göçmen Yunanistan tarafından gerçekleştirilen eylemler sonucunda yaşamını yitirmiştir. Yaşamını kaybeden düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı net bir biçimde tespit edilememekle birlikte Edirne ilinde yakalanan düzensiz göçmenlerin yoğunlukla Fas, Suriye ve Afganistan uyruklu olduğu bilinmektedir.¹⁴⁰

Avrupa genelinde geri itilen ve rahatsız edici bir tehdit, yıldırma, şiddet ve aşağılayıcı muamele bildiren binlerce insanla röportaj yapan UNHCR, 'denizde insanların cankurtaran sallarında sürüklendiklerini ve hatta bazen doğrudan sulara itildiklerini, insan yaşamına yönelik bir saygısızlık sergilediğini, aynı derecede korkunç uygulamaların kara sınırlarında sık sık bildirildiğini ve insanların sert hava koşullarında soyulup vahşice geri itildiğine dair tutarlı beyanların olduğunu' ifade etmektedir.¹⁴¹

İnsan hakları perspektifinden Avrupa sınırlarında yaşanan olaylar incelendiğinde, bu durumun gerek uluslararası hukuk kurallarının getirdiği yükümlülükler gerekse de ahlaki olarak kabul edilemeyeceği görülmektedir. İnsan yaşamını, insan haklarını ve onurunu korumanın ortak öncelik olması gerekmektedir. Sınırlarda insan hakları ihlallerinin önlenmesi noktasında ilerleme sağlanmasının yanı sıra olayların raporlanmasını ve bağımsız/tarafsız olarak soruşturulmasını sağlamak için 'bağımsız ulusal izleme mekanizmalarının' kurulmasının gerekliliği aşikardır.¹⁴²

Siğınmacılar ve göçmenler Yunan sınır güçlerinin sınırı geçmeye çalışırken hem havaya hem de kendilerine doğru ateş ederek kendilerine karşı gerçek mermi kullanıldığını defaatle benzer ifadelerle başta BM Göç Ofisi olmak üzere TİHEK, UAÖ, SGDD, Human Rights Watch (HRW) ve diğer STK'lara bildirmişlerdir.

138 UNHCR, Global Initiative on Protection at Sea, 2014, s. 5.

139 Human Rights Committee, Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning Communication No. 3042/2017, 2021, s. 1-23.

140 Edirne Valiliğinden alınan resmi veriler.

141 UNHCR, News Comment: UNHCR Warns of Increasing Violence and Human Rights Violations at European Borders, 2022.

142 age.

Yunan topraklarına geçtikten sonra ölümcül darbelerle vurulduğu belgelenen çok sayıda örnek vaka bulunmaktadır. UAÖ raporunda, belgelenmiş ölümcül ve/ya yaralanma vakaları kapsamlı biçimde ele alınmaktadır. 29 Şubat 2020 tarihinde Suriye uyruklu baba A'nın eşi F. ve altı çocuğuyla birlikte Edirne'nin güneyindeki Meriç nehrini geçerek Yunanistan'a geçmeye çalışırken verdiği ifade şu şekildedir:¹⁴³

"Havaya ateş ettiler. Karım çocuklarımız için korktu. Onlara birlikte gitmek istedi ve nehre girdi. Ben de onunla gittim. Su önce belimize ulaştı. Boyum 1.70 cm ve eşim benden kısa. Yunan polisleri anlamadığım bir dilde bize bağırdı. İngilizce olduğunu sanmıyorum. Yunanca olduğunu düşünüyorum. Nehirde Yunan tarafına doğru yürümeye devam ettik ve yolun yarısından biraz fazlasına, Yunanistan'a ulaştığımızda su omzumuzda ve eşimin boynundaydı. Ellerimizi kaldırdık ve yürümeye devam ettik. Nehir kıyısından 2-3 metre kadar uzaklaşınca hemen önümüzde bizden 7-8 metre kadar uzakta olan Yunan polisleri tüfeklerini bize doğrultmuşlardı. Ateş ettiler ve korkudan suya girdik. Birini tabancalı, birini tüfekli gördüm. Nehir kıyısına ulaştığımda karım arkamdaydı. Onu son görüşüm başı suyun üzerinde, yaklaşık iki metre arkamda dururken oldu. Askerler bana doğru geldi, karımı almak için geri dönmeye çalıştım ama beni tuttular. Kafamı sudan uzağa doğru yüzüstü ittiler. Ayağa kalkmaya çalıştım ama asker hareket edememem için tüfeğini başıma dayadı. Toplamda en az üç kez ateş ettiler."

Yunan sınır güçlerinin, sınırı geçmeye çalışan küçük çocuklu aileler de dâhil olmak üzere sığınmacı ve göçmen gruplarına yoğun biçimde göz yaşartıcı gaz kullandığı görülmektedir. Bazı kişilerin plastik mermi kullanımına bağlı yaralanmalar nedeniyle tıbbi tedavi gördüğü doğrulanmıştır.¹⁴⁴ Bu nedenle AK, Yunanistan makamlarına karada ve denizde geri itme operasyonlarına son verme çağrısında bulunmaktadır.¹⁴⁵

Avrupa'nın Güneydoğu Sınırlarında "Normalleştirilmiş Cezasızlık" ifadesini ve yaklaşımını doğrulayan pek çok rapor kaleme alınmıştır.¹⁴⁶ Avrupa'nın doğuya açılan sınırı olmasının yanı sıra bu cezasızlık halinin temel nedeni olarak 'AİHM'de bir göç davasının karara bağlanmasının çok uzun sürmesi; sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin önceliğinin hedef ülkeye ulaşmak olması; yolculukta ikamet değiştirmesi; başvuru yolunu kullandığı takdirde o ülkede kalamayacağı yönündeki önyargı' ifade edilebilir. Bu nedenle geri itmelerin bağımsız bir otorite tarafından soruşturmasının takip edilmesi ve yeterli delil ile takibinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda yargılama sürecindeki şeffaflık ve bağımsızlık kadar somut delillerin mevcudiyeti de önem arz etmektedir.

143 Amnesty International, Caught in a Political Game Asylum-Seekers and Migrants on the Greece/Turkey Border Pay the Price For Europe's Failures, 2020, s. 8-9.

144 age. s. 9.

145 UNHCR, Profession of Cultural Mediator Becomes Official in Greece, 2021.

146 Ejil Talk, Itamar Mann, A Lost Opportunity for Border Justice at the European Court of Human Rights, 3 Şubat 2022.

AIHM'e bireysel başvuru yapılabilmesi için öncelikle ulusal iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Bu anlamda Yunanistan özelinde de sürdürülen pek çok soruşturmanın varlığı basına yansımıştır. Lighthouse Reports ve beraberindeki dokuz Avrupa medya platformunun talebi üzerine resmi olmayan zorunlu geri itmelerle ilgili Yunanistan Ulusal Şeffaflık Otoritesi (NTA)¹⁴⁷ tarafından soruşturma başlatılmıştır. Kuruluşların da ifade ettiği üzere, şeffaflık ilkesine uygun olarak geri itmelere ilişkin soruşturmanın tamamının kamuoyuyla paylaşılması önem arz etmektedir.¹⁴⁸

B. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı

1. İşkence ve Kötü Muamele Yasağının Kapsamı ve Normatif Çerçevesi

İşkence ve kötü muamele ulusal ve uluslararası hukukta mutlak olarak yasaklanmış en temel haklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İşkence ve kötü muamele yasağının, olup herhangi bir sınırlama nedenine bağlı olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda devletler için emredici yükümlülükler içeren mutlak (sert çekirdek) bir hak olarak değerlendirilmektedir. Her insan için dokunulmaz bir hak olmasından ötürü işkenceye veya benzeri muameleye tabi olmama ile insan onurunun korunması arasında yakın bir ilişki bulunmektedir. Zira insan kendi vücudu ve dokunulmazlığı üzerindeki haklar doğal hukuk uyarınca kendiliğinden mevcut olup, hiçbir kimse ve bu arada devlet tarafından tanınmış değildir. Bu itibarla, bu hakka devlet dâhil hiç kimse müdahale edemez.¹⁴⁹

İşkence ve kötü muamele yasağına ilişkin uluslararası insan hakları müktesebatında düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Öyle ki İHEB'in 5'inci maddesi "*Hiç kimsenin işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamayacağını*"; AIHS'in 3'üncü maddesi, "*Hiç kimsenin işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağını*"; MSHS'nin 7'nci maddesi "*Hiç kimsenin işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılmayacağı, ayrıca hiç kimsenin, serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamayacağı*"; AB Temel Haklar Şartı'nın 4'üncü maddesi "*Hiç kimsenin, işkenceye veya insanlık dışı ve alçaltıcı muameleye veya cezaya tabi tutulamayacağı*" düzenleme altına almaktadır.¹⁵⁰

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Muamele ya da Cezaya Karşı BM Sözleşmesi'nin 1'inci maddesi uyarınca; "*İşkence terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetin herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ıstırap veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arzı olarak husule gelen acı ve ıstırapı içermez.*" İlgili Sözleşme'nin 2'nci maddesi ise "*Sözleşme 'ye Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari,*

147 Hellenic Parliament, Institutions and Transparency Committee: Members of the Committee Hearing on the proposed, by the Cabinet, Candidate for the Governor of National Transparency Authority Two-Year Appointment, 6 September 2019.

148 GCR, National Transparency Authority should publish the full investigation regarding pushbacks in accordance with the principle of transparency, 2022.

149 Atakan, Şahin, AIHS'de ve AIHM Kararları Işığında İşkence Yasağı, 2021.

150 <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, (E.T. 13.06.2022)

adli veya başka tedbirleri alacaktır. Hiç bir istisnai durum, ne harp hali ne de bir harp tehdidi, dahili siyasi istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hal, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez." hükmünü ihtiva etmektedir.

"Hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve gayri insanî ya da küçültücü ceza veya muameleye karşı korunmalarının, ziyaretlere dayanan, önleyici nitelikte, adli olmayan yollarla kuvvetlendirilebileceğine kani olarak" İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 1'inci maddesi "İşkencenin ve Gayriinsanî ya da Küçültücü ceza veya muamelenin önlenmesi için bir Avrupa Komitesi teşkil olunacaktır. ..." hükmünü ihtiva etmektedir.

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokolün 1'inci maddesine göre; "Protokolün amacı; bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır."¹⁵¹

Yunanistan Anayasası'nın 7'nci maddesi ise "İşkence, herhangi bir bedensel kötü muamele, sağlığın bozulması veya psikolojik şiddet kullanımı ve ayrıca insan onuruna karşı işlenen diğer suçlar yasaların öngördüğü şekilde yasaklanır ve cezalandırılır." hükmünü içermektedir.

2. Geri Gönderme Yasağı

Yaşama hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı ile devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri kapsamında ele alınması gereken önemli bir ilke geri gönderme yasağı olarak karşımıza çıkmaktadır. İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'nin 3'üncü maddesi, bir kişinin diğer bir devlette işkenceye tabi tutulacağı tehlikesini haiz esaslı nedenlerin bulunması halinde Sözleşmecî Devletin o kişiyi geri göndermesini, sınır dışı etmesini veya iade etmesini yasaklamaktadır.¹⁵²

Bir devletin egemenlik alanından diğer bir devletin egemenlik alanına gönderilmesi planlanan kişilerin uluslararası hukuk uyarınca hem esas hem usuli güvencelerden yararlanma hakkı bulunmaktadır. Esas açısından "non-refoulement" ilkesi, devletlerin herhangi bir kimseyi zulüm korkusunun olduğu ya da diğer ciddi insan hakları ihlalleri veya istismarlarına maruz kalma riskiyle karşılaşacağı bir yere doğrudan ya da dolaylı olarak göndermesini yasaklamaktadır. Usul yönünden ise; devletlerin bu kişilere gönderilme kararına itiraz edebilmeleri için etkili başvuru mekanizması sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Suriye uyruklu mültecilere insani yardım verilme ve iltica prosedürüne erişimlerinin sağlanması noktasında Yunanistan Mülteciler Konseyi (GCR) tarafından yapılan başvuruda AİHM, geçici tedbir kararıyla birlikte tüm davalar için olumlu bir yaklaşım sergilemiştir. Ayrıca Mahkeme Yunan hükümeti tarafından Suriye uyruklu mültecilerin sığınma başvurusunda bulunup bulunmadıkları; sığınma prosedürüne ve adli yardıma erişimlerinin olup olmadığı konusunda bilgilendirilmelerini talep etmiştir. Dolayısıyla hem esas hem de

151 BM Genel Kurul, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin Ek İhtiyari Protokolü, 39/46, para. 1.

152 Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [1984] UN 39/46.

usul açısından etkili bir fırsat sunulması AİHS'e taraf devletler için temel bir yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵³

Zira bahse konu kişi kim olursa olsun işkence ve kötü muamelenin mutlak surette yasak olduğu ifade edilmelidir. Bu doğrultuda *Soering v. Birleşik Krallık* kararıyla AİHM, ilk kez bir yabancıнын sınır dışı edilmesi halinde işkence ve kötü muamele riski altında kalacağına dair "*ciddi emarelerin varlığı*" halinde taraf devletin sınır dışı etmeme yükümlülüğünün doğduğuna işaret etmiştir.¹⁵⁴

3. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yunanistan'ın İşkence ve Kötü Muamele ve Geri Gönderme Yasağında Kaynaklanan Koruma Yükümlülüğü

AİHM'in yerleşik içtihadına göre, kötü muamelenin 3'üncü madde kapsamında değerlendirilmesi için vakanın asgari seviyede bir eşiğe ulaşması gerekmektedir. Bu eşiğin belirlenmesi göreceli olduğundan her bir somut olaya özgü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda muamelenin süresi, fiziksel ve ruhsal sonuçları, kimi davalarda mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi davanın tüm koşulları bağlantılı olabilmektedir.¹⁵⁵ Öte yandan bir kimse gözaltında ve polis memurlarının sıkı denetimi altında yaralanmışsa, bu esnada meydana gelen yaralanmalar güçlü fiili karinelere yol açmaktadır.¹⁵⁶ Dolayısıyla, bu yaralanmaların kaynağına ilişkin ikna edici bir açıklama yapma külfeti ilgili devletlere düşmektedir. Bu durum ispat yükünün yer değiştirmesi ilkesiyle açıklanmaktadır.¹⁵⁷

İşkence ve kötü muamele yasağının ihlalinin usuli yükümlülük açısından değerlendirilmesi noktasında AİHM'in devletlerin bu iddiaları etkili bir soruşturma yükümlülüğü altında olduklarına dair yerleşik bir içtihadı bulunmaktadır. Devletlerin işkence ve kötü muameleyi soruşturma yükümlülüğü, pozitif nitelikte bir usuli yükümlülük olarak karşımıza çıkmaktadır. AİHM'e göre, bir kimse Sözleşme'nin 3'üncü maddesine aykırı bir muameleye uğradığına dair kanıtlanabilir bir iddiada bulunduğu takdirde ulusal makamların ilgili olayı açıklığa kavuşturacak ve sorumluların belirlenmelerini ve cezalandırılmalarını sağlayabilecek nitelikte etkili bir resmi soruşturma yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu kapsamda kişilerin nüfus kimlikleri olmadan ve kişinin sınır dışı edilme kararına ilişkin gerekçe sunmasına imkan tanınmadan hiçbir surette haklarında sınır dışı kararı verilemeyeceği vurgulanmaktadır.¹⁵⁸

İşkence ve kötü muamele yasağı; devletlerin sığınmacılara yönelik işkence ve kötü muamele niteliği taşıyan eylemlerde bulunulmamasının yanı sıra geri göndermeme ilkesinin gerektirdiği güvencelerin sağlanması yükümlülüğünü de içermektedir. Nitekim AİHM 2011 tarihli *M.S.S Belçika v. Yunanistan* kararında geri göndermeme ilkesi çerçevesindeki usuli garantilere uyma yükümlülüğünün altını çizerek Belçika makamlarının başvuruçunun Yunanistan'a gönderilmesi halinde insanlık dışı ve onur kırıcı

153 GCR, The European Court for Human Rights (ECtHR) grants interim measures for 5th group of Syrian refugees stranded on an islet in the Evros river.

154 AİHM, *Soering v. UK*, No 14038/88, 7 Temmuz 1989.

155 AİHM, *Almanya v. Jalloh*, No. 54810/00, par. 67.

156 AİHM, *Salman v. Türkiye*, No. 21896/93, par. 100.

157 AİHM, *Selmouni v. Fransa*, No. 25803/94, par. 87.

158 AİHM, *Slimani v. Fransa*, No. 57671/00, par. 30-31, 27 Temmuz 2004 ve *Assenov ve diğerleri v. Bulgaristan*, 28 Ekim 1998, Karar ve hükümlerin derlemesi 1998-VIII, par. 102.

muameleye maruz kalacağını bildikleri veya bilmeleri gerektiğine karar vermiş ve bundan ötürü Belçika'nın Sözleşme'nin 3' üncü maddesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.¹⁵⁹

Sözleşmeye taraf bir devletin "yargı yetkisi alanına giren bir yerde" bir kişiyi geri gönderme adı altında işkence ya da insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye tâbi tutma riskine maruz bırakmak ve yaşam hakkını tehlikeye sokmak AİHS'in 2 ve 3'üncü maddeleri gereğince yasaklanmıştır. Söz konusu yükümlülük denizlerde de geçerli olup Sözleşme, Yunanistan'ın "yargı alanında" olan herkes için geçerlilik arz etmektedir. Nitekim AİHM de taraf bir devlet tarafından açık denizde kontrol edilen kişilerin, o devletin yargı alanına gireceğini kabul etmektedir.¹⁶⁰ AİHS'e Ek 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesi uyarınca; yabancıların topluca sınır dışı edilmeleri ve 13'üncü madde uyarınca etkili başvuru hakkından yoksun bırakılmaları da yasaklanmıştır. AİHM, vermiş olduğu kararlarda¹⁶¹ sınır dışı işlemlerinin, ilgili kişilerin her birinin kişisel durumlarının ve iltica başvurularının gerçek anlamıyla ve tek tek ele alındığını gösteren yeterli güvenceye sahip olması gerektiğine hükmetmiştir.

Bu kapsamda 2020 tarihli *N.D. ve N.T. v. İspanya (no. 8675/15 ve 8697/15)* AİHM Kararı büyük önem arz etmektedir.¹⁶² Bu başvurunun konusunu, Mali ve Fildişi yurttaşları olan başvuranların 2014 yılının Ağustos ayında İspanya'dan Fas'a toplu olarak sınır dışı edildikleri iddiası oluşturmaktadır. Başvuranlar da dâhil olmak üzere bazı Afrikalı sığınmacılar, Afrika kıyısında yer alan İspanya'ya ait Melilla kentini çevreleyen çitleri tırmanarak sınırı geçmiş, herhangi bir tanımlama prosedürü veya kişisel durumlarını açıklama imkanı tanınmadan yakalanmışlar ve kelepçelenerek Fas makamlarına teslim edilmişlerdir. Mahkeme, taraflara Sözleşme'nin 13'üncü maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkı ve 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesinde düzenleme altına alınan yabancıların toplu bir biçimde sınır dışı edilmeleri yasağı uyarınca ilgililere sorular yöneltmiştir.¹⁶³

Mahkeme; sınır dışı etme prosedürünün her bireyin kişisel koşullarının gerçekten ve bireysel olarak dikkate alınmadığı ve etkili bir hukuk yolunun gerekliliklerini karşılayan başka herhangi bir ulusal prosedüre erişimlerinin etkin biçimde engellendiğini gösteren yeterli güvencelerin sağlanamadığı durumlarda 4 No'lu Protokol'ün 4'üncü maddesinin ihlal edileceğini ifade etmektedir.¹⁶⁴ Mahkemenin yerleşik içtihatlarına göre, Sözleşmeciler devletlerin sözleşmelerden kaynaklanan taahhütlerine hanel getirmeyecek biçimde, yurttaş olmayanların ülkeye giriş, kalma ve uzaklaştırılmalarını kontrol etme hakkı bulunmaktadır.¹⁶⁵ Geri itmeler; mülteci ve göçmenlerin, bireysel durumları dikkate alınmadan ve sığınma başvurusunda bulunma ya da gerekçe sunma imkanı olmaksızın, genellikle sınırı geçtikten hemen sonra bir sınırın üzerinden zulüm göreceği yere geri gönderilmeye zorlandığı bir dizi devlet tedbiri olarak karşımıza çıkmaktadır.

159 AİHM, *M.S.S. v. Belgium and Greece*, No. 30696/09, 21 Ocak 2011; *M.A. and Others v. Lithuania*, No. 59793/17, 11 December 2018.

160 AİHM, *Xhavera ve Diğerleri v. İtalya ve Arnavutluk*, No. 39473/98, 11 Ocak 2001; *Medvedyev ve diğerleri v. Fransa*, No. 3394/03, 29 Mart 2010.

161 AİHM, *Čonka v. Belçika*, No. 51564-99, 29 Ocak 2019 ve *Hirsi Jamaa ve diğerleri v. İtalya*, No. 27765/09, 29 Mayıs 2021.

162 AİHM, *N.D. and N.T. v. Spain*, No. 8675/15 ve 8697/15, 13 February 2020.

163 age.

164 AİHM, *Becker v. Danimarka, Conka /Belçika*.

165 Diğerlerinin yanı sıra bkz., *Abdulaziz, Cabales Et Balkandali v. Birleşik Krallık*, 28 Mayıs 1985, para. 67, Seri A No. 94 ve *Boujlifa v. Fransa*, 21 Ekim 1997, para. 42, *Karar ve Raporlar 1997-VI*.

Geri itme eylemleri sınırlarda kabul etmeme olarak gerçekleşebileceği gibi toplu reddetme şeklinde de gerçekleşebilmektedir.¹⁶⁶

Zulüm riski olan yere gönderme, aynı zamanda İşkenceye veya Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi'nde 3'üncü madde; 1949 Cenevre Sözleşmesi'nde 45/4' üncü madde, BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde 7' inci madde; Kaybolmaya Karşı Herkesin Korunması Hakkındaki Bildiri'de 8'inci madde; Kanun Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Bir Şekilde Önlenmesi ve Soruşturulması Hakkında Prensipleri'nin 5'inci ilkesinde açıkça veya yoruma bağlı olarak yasaklanmıştır. Ayrıca AİHS'in 3'üncü maddesi, geri gönderme yasağının nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiği noktasında açık bir içtihat oluşturmaktadır.

Örneğin, 7 Temmuz 1989 tarihli *Soering v. Birleşik Krallık* davasında AİHM, 3'üncü maddeye istinaden ABD'de idam cezası ile yargılanan bir suçlunun iadesinin insanlık dışı ve aşağılayıcı bir muamele olarak kabul edilmesi gerektiğine; sınır dışı edilmesinin veya geri gönderilmesinin mümkün olmayacağına; aksi yöndeki davranışın Sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlali anlamına geleceğine; 3'üncü maddedeki yasağın ise kesin ve kısıtlanamaz olduğuna karar vermekle birlikte *non-refoulement* ilkesinin yalnızca sığınmacılar açısından değil, suçlular için de kullanılabileceği yönünde hüküm vermiştir.¹⁶⁷

Sözleşme'nin 3'üncü maddesinde yer alan insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı, demokratik siyasal toplumların en temel değerlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda Sözleşme'nin özünün bir parçası olan insan onuruna saygıyla yakından bağlantılı bir medeniyet değeridir.¹⁶⁸ Sözleşmeciler Devletlerin, yerleşik bir uluslararası hukuk meselesi olarak ve Sözleşme dahil olmak üzere anlaşma yükümlülüklerine tabi olarak yabancıların girişini, ikametini ve sınır dışı edilmesini kontrol etme hakkı sınır dışı edilme davalarında genel ilkeler arasında zikredilebilir.¹⁶⁹

Ayrıca sınır dışı etme, iade veya sığınma prosedürüne erişim hakkının ortadan kaldırılmasının, kötü muamele yasağına aykırı muameleye maruz kalma riskini de beraberinde getireceğinden 3'üncü madde kapsamında ihlale yol açabileceği ifade edilmelidir. Mahkemenin 3'üncü madde kapsamında kişiyi o ülkeye göndermeme yükümlülüğüne işaret eden çok sayıda kararı bulunmaktadır.¹⁷⁰ Özellikle Hirsi Jamaa kararı, Mahkeme'nin "*Denizcilik ortamının özel doğasının, bireylerin hak ve güvencelerden yararlanmalarını sağlamaya muktedir hiçbir yasal sistem tarafından kapsanmadığı, yasa dışı bir alanı haklı çıkarmayacağı*" görüşünü vurgulayan önemli bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷¹

Başvuranın 3'üncü maddeyi ihlal edecek biçimde muameleye maruz kalma konusunda gerçek bir riskle karşı karşıya olduğuna inanmak için esaslı nedenlerin mevcudiyetinin değerlendirilmesi noktasında

166 AİHM, N.D. and N.T. v. Spain, No. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020, para. 178.

167 ECCHR, "TERM: Push-back".

168 AİHM, *Khlaifa ve Diğerleri v. İtalya*, No. 16483/12, par. 158, 15 Aralık 2016.

169 Strasbourg Observers, Jr. and Others V Greece: What Does the Court (not) Say About the EU-Turkey Statement?, 2018, <https://strasbourgobservers.com/2018/02/21/jr-and-others-v-greece-what-does-the-court-not-say-about-the-eu-turkey-statement/>, (E.T.20.04.2022)

170 AİHM, *Soering v. Birleşik Krallık*, 7 Temmuz 1989, par. 90-91, Series A No. 161; *Vilvarajah ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*, 30 Ekim 1991, par. 103, Seri A No. 215; *H.L.R v. Fransa*, 29 Nisan 1997, par. 34, *Hüküm ve Karar Raporları 1997-III*; *Salah Sheekh v. Hollanda*, No. 1948/04, par. 135, 11 Ocak 2007.

171 AİHM, *Çonka v. Belçika*, No. 51564-99, 29 Ocak 2019 ve *Hirsi Jamaa ve diğerleri v. İtalya*, No. 27765/09, 29 Mayıs 2021.

titiz davranılması gerekmektedir. Bu standartlar, başvurucunun iade edilmesi halinde karşı karşıya kalacağını iddia ettiği kötü muamelenin 3'üncü madde kapsamına girmesi için asgari düzeyde şiddete sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu durumun değerlendirilmesinin, başvuranın tüm koşullarına bağlı olarak göreceli olduğu görülmektedir.¹⁷² Bu nedenle kişi bazında böyle bir değerlendirme yapılmadan geri göndermenin gerçekleştirilmesi halinde taraf devletin pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediği hususu gündeme gelecektir.¹⁷³ Bu türden yükümlülüklerin mutlak olduğu; herhangi bir derogasyona, istisnaya veya kısıtlamaya tabi olmadığı vurgulanmalıdır.¹⁷⁴

AİHM'e göre, AİHS'de yer alan hakların kullanılabilmesi sınır devletlerinin ülkeye girişteki yasal prosedürleri uygun bir biçimde yerine getirmesine de bağlıdır. Bu yasal prosedürler, zulümden kaçtığını öne süren kişilerin yapabileceği başvuruları da kapsamaktadır. AİHM, İspanya'nın ülkeye yasal girişi mümkün kılan prosedürlere sahip olduğunu, vize başvurularının alındığını, Beni Enzar kapısının da bu başvuruların alındığı kapılardan birisi olduğunu özellikle belirtmiştir. Ayrıca Mahkeme, İspanyol hukukunun sınır dışı ve geri gönderme hususlarında etkili başvuru yollarını haiz olduğuna kanaat getirmiştir.

4. Yunanistan'ın İşkence ve Kötü Muamele Yasağı İhlallerinin Değerlendirilmesi

Yunan kolluk kuvvetleri tarafından sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin şiddetli biçimde dövüldüğü; kişilerin para, pasaport ve kıyafetlerine el konulmasının ötesinde, işkence ve kötü muamele yasağına uymayarak çok sayıda sığınmacı ve düzensiz göçmenin kıyafetlerinin çıkartılmak suretiyle geri itildiği Heyetimizle görüşme yapan yabancılar tarafından dile getirilmiştir. Söz konusu kötü muamele olaylarının askeri veya polis üniforması giyen sınır koruma görevlileri ile üzerlerinde herhangi bir üniforma bulunmayan, ancak sınır koruma görevlileriyle iş birliği yapan sivil giyimli kişiler tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir.

Hâlihazırda kişilerin uğradığı muamelelerin, Yunanistan devleti soruşturma makamlarına taşınmamış olduğu anlaşılmaktadır. Somut olayda Yunan yetkililerin, kötü muamele iddialarını açıklığa kavuşturmak için kendilerinden makul olarak beklenebilecek tüm tedbirleri aldıklarını söylemeye olanak tanıyan herhangi bir argüman bulunmamasından ötürü yaşanan hadiselerin, işkence ve kötü muamele yasağının ihlali kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Ege Denizi'nde geri itmeler genellikle iki formda gerçekleşmektedir.¹⁷⁵ En yaygın geri itme şeklinin Türkiye'den Yunanistan'a seyahat eden teknelerin Yunan topraklarına ulaşmalarının Yunan Sahil Güvenliği tarafından engellenmesi olduğu görülmektedir. Bu botun yakıtı bitene kadar fiziksel olarak bloke edilmesi veya motorun devre dışı bırakılması anlamına gelebileceği gibi; motor artık çalışmadığında, botun ya dalgalarla Türkiye karasuları sınırlarına geri itilebileceği ya da rüzgar uygun değilse sürüklenerek de geri itilebileceği anlamına gelmektedir. İkinci tip geri itme, sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin yasa dışı yollarla Yunan topraklarına ayak basmasının sonrasında bir şekilde yakalanmaları, alıkonulmaları, herhangi bir yasal prosedüre tabi olmadan hiçbir sevk sistemi olmayan bir can salına yerleştirilerek, Ege Denizi'nin ortasına çekildikleri ve terkedildikleri geri itmelerdir.

172 AİHM, *Ilias and Ahmed v. Hungary*, No. 47287/15, 21 Kasım 2019.

173 AİHM, *Hilal v. Birleşik Krallık*, No. 45276/99, par. 60, AİHM 2001-II.

174 AİHM, *M.S.S. v. Belgium and Greece*, No. 30696/09, 21 Ocak 2011; *M.A. and Others v. Lithuania*, No. 59793/17, 11 Aralık 2018.

175 Bellingcat, *Frontex at Fault: European Border Force Complicit in 'Illegal' Pushbacks*, 2020.

UAÖ, 2021 yılında geri itmelerin Yunanistan'ın "fiili sınır politikası" haline geldiğini bildirmiştir.¹⁷⁶ Yunan hükümeti, geri itmelere katıldığını resmen reddetse de yaşanan hadiseler ve Frontex'in¹⁷⁷ Yunanistan'daki geri itmelerdeki rolü AP,¹⁷⁸ AB Dolandırıcılıkla Mücadele Kurumu (OLAF) ve Avrupa Ombudsmanı tarafından çok sayıda soruşturmaya konu olmuştur.¹⁷⁹ Bu olayların neticesinde yakın zamanda Yunan makamları yürüttüğü soruşturma sonucu hazırladığı raporun bulgularını kamuoyuyla paylaşmıştır.¹⁸⁰ Raporda, Ege Denizi'nde "geri itmelere" dair hiçbir kanıt bulunmadığı yer almaktadır. Ayrıca Yunan sahil güvenliğiyle birlikte çalışan Frontex'den ise çok az söz edilmektedir. İnsan hakları ihlallerine göz yummakla suçlanan Frontex Direktörü Fabrice Leggeri'ye istifası öncesi Yunan hükümetinin bir ödül verdiği dikkate alındığında raporun ortaya koyduğu bulguların doğruluğuna şüpheyle yaklaşılması gerekmektedir.¹⁸¹

AA'nın 12 Mart 2022 tarihli haberi; AİHM'in Yunanistan'ın tartışmalı geri itme uygulamalarına ilişkin karar verdiğini,¹⁸² ABR'nin Mart ayında Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39'uncu maddesi uyarınca Yunanistan topraklarından dört sığınmacının geri gönderilmesini önlemek için acilen karar vermesi talebiyle AİHM'e başvurduklarını¹⁸³ ve AİHM'in ilk kez Yunan adalarından gerçekleştirilen geri itmelerin yapılmaması yönünde bir karar verdiğini belirtmektedir. Mahkeme ilk geçici kararında, Yunan hükümetinden geri itme iddialarına ilişkin atılan adımlar hakkında bilgi istemiştir.¹⁸⁴

HRW 7 Nisan 2022 tarihinde yayınladığı bir raporda,¹⁸⁵ Yunan güvenlik güçlerinin Orta Doğu veya Güney Asya kökenli görünümlü erkek sığınmacıları Yunanistan-Türkiye kara sınırına geri itmek için üçüncü ülke yurttaşlarını istihdam ettiğini belirtmiştir. "Yüzleri Örtülü: Yunanistan'ın Geri Göndermelerde Polis Yardımcıları Olarak Göçmenleri Kullanması" başlıklı raporda, Yunan polislerinin Meriç Nehri'ndeki Yunanistan-Türkiye kara sınırında sığınmacıları gözaltına aldığı, çoğu durumda kıyafetlerini, paralarını, telefonlarını ve diğer eşyalarına el koyduğu, sonrasında göçmenlerin maskeli adamlara teslim edildiği, küçük teknelere bindirildiği, Meriç Nehri'nin ortasına götürüldüğü ve Türk tarafına itme gerçekleştirildiği bilgisine yer verilmiştir.¹⁸⁶

Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Komitesi (CPT), Yunanistan ziyaretine ilişkin 2020 tarihli raporunda; Meriç Nehri sınırında kolluk kuvvetleri ve askeri

176 France24, Pushbacks 'De Facto' Greek Border Policy: Amnesty, <https://www.france24.com/en/live-news/20210622-pushbacks-de-facto-greek-border-policy-amnesty>, 22 June 2021, (E.T. 10.05.2022)

177 Brussels Playbook: Finland's NATO Decision-Brits in Brussels-Sanctions for Schröder?, 2022.

178 ASILE, Marco Stefan and Roberto Cortinovis, "Setting the Right Priorities: Is the New Pact on Migration and Asylum Addressing the Issue of Pushbacks at EU External Borders?", 2020.

179 The Wall Street Journal, "Greece Clamps Down on Aid Groups That Help Migrants", 2021, <https://www.wsj.com/articles/greece-clamps-down-on-aid-groups-that-help-migrants-11628842722>, (E.T. 10.05.2022)

180 Brussels Playbook: Working Weekend-Renaissance Man Macron-ECB Still Dovish, 2022.

181 Brussels Playbook: Finland's NATO Decision - Brits in Brussels - Sanctions for Schröder?.

182 AA, "European Court of Human Rights Rules against Greece's Controversial Pushback Practices".

183 Prakken D'oliveira, ECtHR-case Brought against Greece for Ppushback' of Minors, <https://www.prakkendoliveira.nl/en/news/news-2021/ecthr-case-brought-against-greece-for-push-back-of-minors>, (E.T. 10.05.2022)

184 The Independent, "Greek 'Pushbacks' Brought to European Court after Child Refugees 'Towed out to Sea and Abandoned in Raft", 2021, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/greek-pushbacks-brought-to-european-court-after-child-refugees-placed-back-in-boat-and-abandoned-at-sea-b1812161.html>, (E.T. 10.05.2022)

185 HRW, Their Faces Were Covered: Greece's Use of Migrants as Police Auxiliaries in Pushbacks, 2022.

186 Der Spiegel, Giorgos Christides, Emmanuel Freudenthal, Steffen Lüdke ve Maximilian Popp, EU Border Agency Frontex Complicit in Greek Refugee Pushback Campaign, 2020.

personel tarafından gerçekleştirilen her türlü geri itmenin önlenmesi için yetkililerin harekete geçmesi yönündeki tavsiyesini yinelemiştir. CPT, ülke sınırına ulaşmış veya ülkede bulunan ve uluslararası koruma talebinde bulunan yabancı uyruklu herkesin, toplu sınır dışı (zincirleme geri itme) dâhil geri gönderme riskine karşı etkin biçimde korunması gerektiğini, bu kişilere yönelik etkili bir sığınma prosedürüne erişim hakkının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu amaçla CPT; polise ve sınır muhafızlarına, ülke topraklarına giren düzensiz göçmelerin bireysel olarak tespit edilip kayıt altına alınmaları ve zorla geri gönderilmelerine karşı yasal yollardan etkin biçimde yararlanabilecekleri bir konuma getirilmeleri için net talimatlar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁷

Bu alanda aktif çalışmakta olan bir diğer sivil toplum örgütü Border Violence Monitoring Network'dür (BVMN). BVMN tarafından yayınlanan yıllık rapora göre; Yunanistan Ocak 2020'den bu yana yaklaşık 6.230 sığınmacıyı kıyılarından geri itmiştir.¹⁸⁸ Geri itmelerin yoğunlukla denizde hareket kabiliyeti mümkün olmayan, hayati tehlike arz eden şişme sallara bindirilerek ve sürükleyerek gerçekleştirildiği ifade edilmektedir.¹⁸⁹ İlgili Raporda, geri itmelerin %89'unda orantısız ve aşırı güç kullanımının gözlemlendiği belirtilmiştir. Bu yüksek oran yasa dışı güç kullanımının sistematik hale gelişinin normalleştiğini gözler önüne serilmektedir.¹⁹⁰

Yunan adalarına veya ana karaya gelen çeşitli göçmen grupların cep telefonları, pasaportlar veya diğer kimlik belgeleri, yüklü miktarda para ve hatta reçeteli ilaçları dahil olmak üzere eşyalarına el konulmaktadır. Hayatta kalanlar, polis memurlarının sözlü tacizde bulunduğunu, yiyecek veya su alamadıklarını ve banyo veya sanitasyon tesislerine erişimlerinin olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca göçmenlere şiddet uygulayan ve geri itilmeden önce birkaç gün alıkoyan polislerin de kayıtları sosyal medya platformlarında paylaşılmıştır. Rapor kapsamında yüzlerce sığınmacı ve düzensiz göçmen, Yunan Sahil Güvenlik botu tarafından çekilirken veya daire çizilirken siyah maskeli silahlı adamlar tarafından şişme botlarının nasıl çarpıldığını, bıçaklandığını, neredeyse teknelerinin veya sallarının alabora olduğunu paylaşmıştır. Yunan Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın geri itme iddialarıyla ilgili olarak iç soruşturmaları devam etmekle birlikte pek çok ayrıntılı delile rağmen bugüne kadar ikna edici bir sonuç alınmadığına da raporda yer verilmiştir.¹⁹¹

BVMN'nin '*Nisan 2022 Balkan Bölgesi Raporu*', 1994 yılından bu yana 4.000'den fazla insanın Yunanistan sınırına geçmeye çalışırken yaşamını yitirdiğini ortaya koymaktadır. BVMN; Yunanistan-

187 CPT, Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the CPT from 13 to 17 March 2020, s. 25-28.

188 Hebrew Immigrant Aid Society (HIAS), Information provided by the NGOs "Human Rights 360" and "HIAS Greece", Violations at International Borders: Trends, Prevention and Accountability, 2021.

189 Global Legal Action Network (GLAN), "Drift-backs and Torture on the Aegean", 2021; ABR, LCS ve Mare Liberum gibi STK'lar, Yunanistan adalarında ve deniz sınırlarında göçmenlere yönelik ihlalleri neredeyse her gün belgelemektedir. Ege Denizi'ndeki mülteci haklarını izleyen bir kuruluş olan Mare Liberum, OHCHR'ye "*Ege'de mültecilere yönelik şiddet ve kötü muamelede çarpıcı bir artış*" olduğunu bildirmiştir. Kuruluşa göre, Mart ve Aralık 2020 tarihleri arasında 9,798 kişinin dahil olduğu 321 geri bildirim sayılmıştır. Lesvos Hukuk Merkezi, 17 vaka çalışmasına ve 50'den fazla hayatta kalan kişilerle yapılan görüşmelerin yer aldığı bir açıklamaya dayanarak "*Yunan makamlarının, Yunanistan'ın kara ve deniz sınırlarında sürekli ve sistematik olarak toplu sınır dışı işlemleri yürüttüğü, göçmenlerin yaşamlarını riske attığı ve sığınma hakkı da dahil olmak üzere haklarını ihlal ettiği*" sonucuna varmaktadır. 2020'nin başlarından bu yana Yunan makamları tarafından giderek artan sayıda 'geri itme' iddiası AIHM'e iletilmiştir. Lighthouse Reports, Bellingcat, Der Spiegel ve ARD/Report Mainz dahil önde gelen medya kuruluşları ve uluslararası basın, Samos'tan ve diğer Ege adalarından gerçekleştirilen geri itme vakalarını araştırmakta ve bunları kapsamlı biçimde raporlamaktadır.

190 Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, "Revealed: 2,000 Refugee Deaths Linked to Illegal EU Pushbacks".

191 Pro Asyl, "Pushed back- Systematic Human Rights Violations against Refugees in the Aegean Sea and the Greek-Turkish Land Border", 2013.

Türkiye sınırlarındaki geri itmelerin sistematik doğasını, sınır güvenliğindeki artışları ve hareket halindeki insanlara yönelik endemik polis şiddetini göz önünde bulundurarak, Yunan yetkililerin göç ve ilticaya verdiği yanıtın değişmemesi durumunda önümüzdeki aylarda çok daha fazla insanın yaşamını yitireceğini öngörmektedir. Bundan ötürü hesap verebilirlik mekanizmalarının ve hak temelli sınır politikaların ve Yunanistan'daki göç ve sığınmaya ilişkin yapısal değişikliklerin gerekliliğini vurgulamaktadır.¹⁹²

Görüşülen kişilerden bazıları, Yunan kolluk kuvvetlerinin gözetimindeyken, başka polislerin ya Alman ya da Avusturya bayrağı yamasıyla üniforma giydiğini gördüklerini, ancak bu polislerin kendileriyle etkileşime girmediğini veya duruma müdahale etmek için herhangi bir çaba göstermediğini ifade etmiştir. 650'den fazla misafir hizmetleri memuruyla Frontex'in Yunanistan'daki en büyük operasyonu yürüttüğü dikkate alındığında geri itmelerin bu memurlar tarafından da gerçekleştirilme olasılığı, sınır operasyonlarında sistematik temel hak ihlalleri ve 'ciddi usulsüzlükler' ile karşı karşıya kaldığında yasal yükümlülükleri doğrultusunda harekete geçmediği, operasyonlarını finanse etmek veya askıya almak için Avrupa sınırlarında benzeri görülmemiş bu şiddet biçimlerini meşrulaştırdığı¹⁹³ raporda vurgulanmıştır.¹⁹⁴ Bu raporun bulgularına cevaben, Yunanistan Emniyet Müdürlüğü Yabancılar ve Sınır Koruma Şubesi şefi Tümgeneral Dimitrios Mallios, raporun sonuna eklenen ayrıntılı bir mektup yazarak ilgili tespitleri ve görevi kötüye kullanma iddialarını reddetmiştir.¹⁹⁵

Ayrıca mektubunda bağımsız bir idari otorite olan Yunan Ombudsmanının görevinin¹⁹⁶ polis memurları veya diğer güvenlik güçleri mensupları tarafından gerçekleştirilen keyfi olayların soruşturulması olmadığı, asıl görevinin toplama, kaydetme, değerlendirme, soruşturma ve farkındalık artırıcı çalışmalar yürütmek olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁷ Görevlerini yerine getirirken veya görevlerini kötüye kullanma yoluyla meydana gelebilecek işkence ve insanlık onurunun diğer ihlalleri ile ilgili olarak (üçüncü şahıslar ve Yunan Polis memurları arasında) hayata kast, fiziksel bütünlüğe, sağlığa veya kişisel özgürlüğe saldırı, yasa dışı ateşli silah kullanımı ve ırkçı saikle yasa dışı davranışlar olmak üzere dört ana kategoriye gelen şikayetleri incelediklerini ifade etmiştir. Ayrıca Yunan Ombudsmanı bir şikayeti veya olayı yetkili ajanslara havale ettiğinde yetkili ajanslar idari soruşturması ile ilgili tüm gerekli işlemleri yapmak ve daha sonra tüm dosya içeriğini Bağımsız Otoriteye iletmekle yükümlüdür.¹⁹⁸

Ek olarak ulusal mekanizma AİHM'in Yunanistan aleyhine mahkumiyet kararı verdiği davaları ele almaktadır. İlgili Mektupta, Türkiye'den Yunanistan sınırına Şubat 2021'de ve 01/09/2021-31/01/2022 tarihleri arasında geçmeye çalışan göçmenlerin gayri resmi olarak geri itilmesine ilişkin rapor edilen iki davanın Şubat 2021'de Ombudsmanlığa sunulduğu bilgisine yer verilmiştir. Her iki dava için de verilen disiplin soruşturmalarının halen derdest olduğu görülmektedir. İddia ve şikâyetler söz konusu olduğunda rapor edilen olayların tam yeri ve zamanı ile iddia edilen fail, tanık ve yabancı-mağdurların detaylarına

192 BVMN, "Illegal Pushbacks and Border Monitoring Violence Reports", April 2022.

193 GLAN, "Drift-backs and Torture on the Aegean", 2021.

194 HRW, Their Faces Were Covered: Greece's Use of Migrants as Police Auxiliaries in Pushbacks, 2022.

195 HRW, Annex: Response from Hellenic Police Headquarters, Unofficial translation from Greek by Human Rights Watch, 2022.

196 The Greek Ombudsman Independent Authority, Alleged Pushbacks to Turkey of Foreign Nationals Who had Arrived in Greece Seeking International Protection, 2020, s. 20.

197 GCR, The New Normality: Continuous Pushbacks of Third Country Nationals on the Evros River.

198 The Greek Ombudsman Independent Authority, Alleged Pushbacks to Turkey of Foreign Nationals who Had Arrived in Greece Seeking International Protection, s. 20.

ilişkin yeterli delil bulunmamasının olayın doğrulanmasını büyük ölçüde engellediğini, uluslararası sivil toplum kuruluşu HRW'nin bildirilen vakalarla ilgili daha fazla kanıt sunması ve bunları Yunanistan Emniyet Müdürlüğü'ne göndermesi halinde ilgili polisler disiplin yaptırımlarının uygulanmasının mümkün olacağı ifade edilmiştir.¹⁹⁹

Ulusal iddialar ve şikayetler denetim ve soruşturma çerçevesinin yanı sıra, Frontex tarafından AB 1896/2019 Tüzüğü'nün 111'i maddesi, Ajansın İcra Direktörü 06/10/2016 tarih ve R-ED-2016-106 sayılı ED Kararı uyarınca, "Şikayetler" olarak adlandırılan bir süreç oluşturmuştur.²⁰⁰ Frontex ile ortak operasyonlarda yer alan kolluk kuvvetleri veya sınır muhafızları tarafından haklarının ihlal edildiğini öne süren üçüncü ülke yurttaşlarının şikayette bulunmalarına imkan tanındığına yine Yunan Emniyet Müdürlüğü'nün mektubunda yer verilmiştir.²⁰¹

Bu türden başvuru mekanizmalarının işlevselliği Frontex nezdinde henüz sonuç doğurmasa da ABAD önünde Frontex'e karşı ilk tazminat davasının açıldığı görülmektedir. Başvuran, Yunanistan tarafından işletilen bir uçakla Yunanistan'dan Türkiye'ye dönen Suriye uyruklu bir aile adına Lüksemburg'daki ABAD'da dava açmıştır.²⁰² Başvurucu aile ayrıca Frontex'in operasyonu bağlamında Ege Denizi Bölgesi'nde meydana gelen ve yukarıda belirtilen temel hakların öngörülebilir ihlallerini önlemeye ilişkin Temel Haklar Şartı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmediğini de öne sürmektedir.²⁰³

AP Adalet ve İçişleri Komitesi, Frontex'in de geri itme eylemlerine dahil olduğu iddialarına ilişkin soruşturma başlatılmasına ilişkin 14 Temmuz 2021 tarihli Çalışma Belgesi'ni yayınlamıştır.²⁰⁴ Komite, Yunanistan-Türkiye sınırındaki operasyon alanındaki toplu sınır dışı eylemlerini ve diğer ihlalleri önlemek için izleme ve müdahale etme noktasındaki başarısızlıkları incelenmesinin devam edilmesini tavsiye etmiştir.²⁰⁵ Çok sayıda rapor ve uluslararası çağrı sonucu, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde sığınmacıları geri itme uygulamaları ve benzeri insan hakları ihlallerine göz yummak ve bu faaliyetleri bilinçli biçimde gizlemekle suçlanan Frontex Direktörü Fabrice Leggeri istifa etmiştir. İstifanın dışında söz konusu iddiaların şeffaf bir biçimde incelenmesi ve sonuçların kamuoyuyla paylaşılması insan hakları açısından daha yerinde bir karar olacaktır.²⁰⁶

GNCHR,²⁰⁷ 1 Şubat 2021 tarihinde geri itme uygulamaları ve bunların göçmenlerin insan hakları üzerindeki etkilerine ilişkin BM Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörüne katkı talebine; "İncelenmekte

199 HRW, Annex: Response from Hellenic Police Headquarters, Unofficial translation from Greek by Human Rights Watch, 2022.

200 EUR-Lex-Access to European Union Law, "Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and EU 2016/1624".

201 European Ombudsman, "Report on the Meeting of the European Ombudsman's Inquiry Team with Frontex Representatives", 2021

202 ABAD önünde Frontex'e Karşı İlk Tazminat Davası hakkında bkz., Human Rights at Sea, First Legal Action for Damages against Frontex Before The Court of Justice of the European Union, 2021.

203 InfoCuria Case-law, Action brought on 21 May 2021, SS and ST v Frontex, (Case T-282/21).

204 European Parliament, Pushbacks at the EU's External Borders, 2021.

205 European Parliament, 2019-2024, LIBE Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, 2021.

206 DW, Frontex'te "geri itme" istifası, 29 Nisan 2022.

207 Yunanistan İnsan Hakları Ulusal Komisyonu (GNCHR), insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürüten bağımsız danışma organıdır. BM Paris İlkelerine uygun olarak 2667/1998 sayılı Kanunla kurulmuştur. Bkz., GNCHR, Contribution to the UN SR on the HRS of Migrants in Reply to the Questionnaire on Pushback Practices and Their Impact on the Human Rights of Migrants, s. 6-7.

olan özel konu hakkında,²⁰⁸ şiddetli geri itmelere ilişkin çok sayıda rapordan ve denizde yaşamı tehdit eden uygulamaların kullanıldığı geri itme iddialarından endişe duyarak bu konuyu önceliklendirdiklerine, Evros (Meriç) bölgesinde meydana gelen gayri resmi geri itme uygulamaları hakkında STK'lardan gelen raporları Devletin dikkatine sunduklarını, son yıllarda uluslararası kuruluşlar,²⁰⁹ sivil toplum ve basının Yunanistan-Türkiye kara ve deniz sınırlarında gerçekleştiği öne sürülen bireysel ya da toplu geri itmelere ilişkin rapor ettiği olaylarda artış görüldüğüne, ne yazık ki Yunan Mahkemelerinin henüz böyle bir şikayeti karara bağlamadığını, açılan birkaç resmi soruşturmadan da sonuç alınmadığına, (a) geri göndermeme ilkesine saygı gösterilmesi, (b) Irk, din, etnik köken, siyasi düşünceye dayalı bir toplumsal gruba katılım ayrımı yapılmaksızın düzensiz girişi olan tüm yabancıların uluslararası koruma prosedürlerine engelsiz, zamanında ve etkin erişimi ve (c) ilgili tüm şikayetlerin zamanında ve eksiksiz olarak soruşturulması ilkelerinin yerine getirilmesi için yetkili makamları tüm önlemleri almaya çağırduklarına ve geri gönderme şikayetlerinin kaydedilmesi ve izlenmesi için resmi bir bağımsız mekanizma kurulmasını önerdiklerine (20179 ve 201810'da) iki Bildiri yayınladıklarına" yanıtlarına yer vermiştir.²¹⁰

Son olarak GNCHR,²¹¹ Suriye yurttaşları tarafından Yunanistan aleyhine AİHM'e yakın zamanda getirilen ve Şubat 2020'de Türkiye'ye geri itildikleri iddiasıyla AİHS hükümlerinin ihlal edildiğini öne süren iki başvurunun seyrini izlemektedir.²¹² Devletlerin uluslararası hukukta güvence altına alınan egemenlik hakkının; yabancıların girişini, ikametini ve sınır dışı edilmesini kontrol etme hakkının, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası mülteci hukuku kapsamındaki yükümlülüklerine uygun olarak kullanılması gerekmektedir.²¹³ Ayrıca GNCHR, Frontex'i AB'nin Türkiye ile olan dış sınırlarındaki operasyonlarının geri göndermeme ilkesine ve denizde tehlikede olan kişileri kurtarma görevine uygun olmasını sağlama çağrısında bulunmakta; AB Üye Devletlerine, AB sınırlarında bağımsız insan hakları izleme organları olarak Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının rolünü güçlendirmeyi teklif etmektedir.²¹⁴

Yunanistan Ombudsmanlığı²¹⁵ 31 Aralık 2020 tarihli "Uluslararası koruma için Yunanistan'a gelen yabancı uyrukluların Türkiye'ye geri itildiği iddiası" Raporunda "Şikâyetlerin olgusal temellerini etkili ve kapsamlı biçimde araştırmak için kanunen gerekli yasal araçlarla donatılmamış olmalarına rağmen o tarih itibariyle Ombudsmanlık bünyesinde geri itmelere ilişkin açılmış 15 soruşturma olduğunu, delillendirmede Der Spiegel, Forensic Architecture gibi kuruluşların çalışmalarını da göz önünde bulundurduklarını, polis tarafından yakalanan, cep telefonları ve kimlik belgelerine el konulan, mavi üniformalı kimliği belirsiz kişilerce alkonularak bir odaya getirildikleri ve orada kilitle kaldıklarına ilişkin göçmen başvurularının kendilerine de yapıldığını ifade etmiştir. Devlet hizmetleri veya sivil toplum kuruluşları ile iletişime izin verilmediği, sürece ilişkin bilgi verilmediği, yemek ve su verilmediği, kimliği belirsiz diğer kişilerce, Meriç Nehri kıyısına götürüldükleri, botlara bindirilerek Türk karasuları sınırına itildikleri, Emniyet Güçlerine

208 age.

209 BM İşkenceye Karşı Komite, BM Keyfi Gözaltı Çalışma Grubu, CPT ve AK İnsan Hakları Komiseri bildirilen geri itme olaylarıyla ilgili endişelerini dile getirmektedir.

210 GNCHR, Statement on the Reported Practices of Pushbacks, 2020.

211 age.

212 AİHM, L.A. a.o. v. Greece and A.A. v. Greece, No: 12237/10 ve 12736/20, 12 Mayıs 2020.

213 AİHM, N.D. and N.T. v. Spain, No. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020.

214 ENNHRI, Stronger Human Rights Monitoring at Europe's Borders: Why NHRIs are Part of the Solution, 2020.

215 The Greek Ombudsman Independent Authority, Alleged pushbacks to Turkey of foreign nationals who had arrived in Greece seeking international protection, s. 20.

özellikle üçüncü ülke vatandaşlarının dahil olduğu geri itme iddialarını ve resmi olarak soruşturmaları yapmaları ve makul bir süre içinde yayınlanması" tavsiyesinde bulunmuştur.

Keyfi yerinden edilmeye yönelik güvence oluşturulması için kişilerin adil ve verimli sığınma prosedürlerine erişiminin tam olarak sağlanması gerekmektedir. Ayrıca ilgili prosedürler hakkında anladıkları bir dilde yeterli bilgi ve yasal tavsiye alma hakkına sahip olmaları icap etmektedir. Sığınma prosedürlerine erişimi sağlamak da bir o kadar önem arz etmektedir.²¹⁶ Yunanistan'ın tek taraflı olarak bir dönem başvuru kabul etmediğini bildirmesi ve online başvuru alması²¹⁷ da bu bağlamda değerlendirilmesi gereken bir başka husustur.

Yunanistan İnsan Hakları Kurumu ve Yunanistan Ombudsmanlığı'nın yukarıda yer verilen tespit ve tavsiyeleri ile yukarıda anılan hususlar birlikte değerlendirildiğinde; kişilerin uğradığı muamelelerin, Yunanistan devletinin soruşturma makamlarına taşınmış olmasına rağmen etkin mücadele edilmediği, Yunan yetkililerin, kötü muamele iddialarını aydınlatmak için kendilerinden makul olarak beklenebilecek tüm tedbirleri aldıklarını söylemeye imkân verecek herhangi bir argümanın bulunmadığı; dolayısıyla da yaşanan hadiselerin, işkence ve kötü muamele yasağının ihlali kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Tüm bu nedenlerden ötürü Yunanistan Hükümeti'nin, topraklarından yapılan tüm geri itmeleri derhal durdurması, güvenlik arayan insanlara adil muameleyi sağlaması ve talep eden herkese sığınma prosedürlerine erişimi sağlaması icap etmektedir. Yunan yargı makamları, özellikle Yüksek Mahkeme Savcısı,²¹⁸ Yunan kolluk kuvvetlerinin sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin hayatlarını ve güvenliklerini riske atan eylemlere karıştığı yönündeki iddialara ilişkin şeffaf, kapsamlı ve tarafsız bir soruşturma yürütmesi gerekmektedir. Ayrıca hadiselere karışan memurlar ve bunların amirleri disiplin yaptırımlarına ve cezai kovuşturmayla tabi tutulmalıdır. Sınırlardan girişin reddedilmesine ek olarak bazı mültecilerin, orada karşılaştıkları risklere rağmen uluslararası yasal geri göndermeme ilkesine aykırı olabilecek biçimde menşe ülkelerine iade edilmiş olabileceğine dair raporlar titizlikle incelenmelidir.²¹⁹

C. Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkı

1. Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkının Kapsamı ve Normatif Çerçevesi

Sığınma prosedürlerine erişim hakkı bildirgesel ve sözleşmesel çerçevede düzenleme altına alınmaktadır. Öyle ki İHEB'in 14'üncü maddesi "*Herkesin zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haiz olduğu*"; AB Temel Haklar Şartı'nın 18'inci maddesi "*İltica hakkı, mültecilerin statüsüne ilişkin 28 Temmuz 1951 tarihli*

216 FRA, Fundamental Rights of Refugees, Asylum Applicants and Migrants at the European Borders, 2020.

217 HRW, Greece Using Other Migrants to Expel Asylum Seekers, 2022.

218 Statewatch, "To The Supreme Court Prosecutor Complaint on Push-back Incidents in the Region of Evros During the Months of April-June 2019", 2019.

219 UNHCR, News Comment: UNHCR Warns of Increasing Violence and Human Rights Violations at European Borders, 2022.

Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli Protokolün kuralları gözetilerek ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmaya uygun olarak teminat altına alınacağı" hükümlerini ihtiva etmektedir.

BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmesi'nin 1'inci maddesine göre; "Mülteci, Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde anılan nedenlerle (ırk, din, uyrukluk, toplumsal gruba aidiyet veya politik düşünce) zulüm göreceğinden haklı sebeplerle korktuğu için tabi olduğu ülkede bulunmayan ve bu ülkenin korumasından faydalanamayan veya faydalanmayı arzulamayan yabancı kişi veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, o ülkeye dönemeyen veya bu korku nedeniyle dönmeyi arzulamayan vatansız kişidir."²²⁰

2. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Açısından Yunanistan'ın Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkını Koruma Yükümlülüğü

Uluslararası koruma talebinde bulunma niyetinde olan herkesin yeterli güvencelerle (bilgiye, tercümanlara ve avukatlara erişim dâhil) çevrelenmiş, "adil ve etkin bir sığınma prosedürüne tam erişim hakkı" bulunmaktadır. Uluslararası koruma başvurusunda bulunma, kişinin herhangi bir otoriteden uluslararası koruma alma isteği anlamına gelmektedir. Uluslararası koruma başvurusunda bulunma niyetini ifade eden herkes, bu statüye bağlı tüm hak ve yükümlülüklerine sahip olan bir başvuru sahibi olarak kabul edilmektedir. Sığınma prosedürüne erişim hakkının pratiğe yansımaları için uluslararası korumaya ihtiyacı olan herkese sığınma prosedürüne erişim hakkının sağlanması gerekmektedir. Ancak uluslararası korumaya ihtiyacı olan pek çok kişinin hak ve yükümlülüklerini bilmediği ve geldikleri ülkede aktif olarak sığınma hakkı aramadığı görülmektedir. Tam da bu noktada devletlerin uluslararası korumaya başvurmak isteyebilecek kişileri proaktif biçimde tanımlama, sığınma başvurusunda bulunma hakkına ilişkin bilgileri sunma ve bu kişileri uygun prosedürlere yönlendirerek uluslararası korumaya erişimi kolaylaştırmada kritik bir rolü bulunmaktadır.²²¹

Sığınma talep etme ve sığınma talebinden yararlanma en temel insan hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan ötürü tüm sığınmacılara sığınma prosedürlerine erişim ve geri itme veya gayri resmi zorunlu geri dönüşe karşı koruma sağlanması gerekmektedir. Her ne kadar Yunanistan'ın sınırlarını kontrol etme ve düzensiz göçü yönetme noktasında meşru bir hakkı bulursa da bu meşruiyet alanı uluslararası insan haklarının temel paradigmatik ilkelerine ve mülteci koruma standartlarına hanel getirme veya insan haklarını ihlal etme yetkisini içermemektedir. UNHCR de devletlerin sınırlarını kontrol etme meşru haklarına tamamen saygı duyduğunu belirtmekte ve AB'nin dış sınırlarındaki karma göç hareketlerinin yarattığı zorlukları kabul etmektedir.²²²

Sınır dışı etme kararı verilmeden önce sınırdan geri dönen kişilerin içinde bulunduğu durumlar göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin; gıda, su ve acil sağlık hizmetlerine erişim dâhil olmak üzere bu türden temel ihtiyaçlardan mahrum kalmalarının muhtemel olduğu durumlarda sınır dışı edinilmesinden kaçınılması gerekmektedir. Mahkemeye erişim hakkı ve korunma ihtiyaçlarının değerlendirilmesi hakkı

220 UN, Convention Relating to the Status of Refugees [1951] UN V429.

221 Frontex, Sığınma Prosedürüne Erişim Uygulama Kılavuzu, 2021, s. 4-5.

222 UNHCR, UNHCR Calls on Greece to Investigate Pushbacks at Sea and Land Borders with Turkey, 2020.

doğrultusunda devletlerin ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak uluslararası koruma arayanların haklarını güvence altına alması icap etmektedir.²²³

Lizbon Anlaşması'nın 2009 yılında yürürlüğe girmesiyle bağlayıcılık kazanan AB Temel Haklar Şartı'nın 51'inci maddesi uyarınca Birlik üyesi devletler ve Birlik organ ve kurumları, birincil kaynaklar arasında yer alan ve hiyerarşik olarak üye ülkelerin ulusal hukuklarından üst bir norm olan Temel Haklar Şartı'nı uygulamak zorundadır. Ayrıca üye devletler tarafından Şart kapsamında gerçekleştirilen ihlallerin tespit edilmesi noktasında yetkili makam olarak kabul edilen AB Adalet Divanı'nın kararlarına uyma zorunluluğu bulunmaktadır. AB'ye üye devletler aynı zamanda AK üyesi de olduğundan hem Temel Haklar Şartı'ndan hem de AİHS'den doğan yükümlülükleri söz konusudur. Bu nedenle Yunanistan açısından hem AİHS'de ve Ek Protokoller'de güvence altına alınan hakların ihlal edilmesi durumunda başvurulacak yargı mercii olan AİHM'in kararları hem de ABAD kararları bağlayıcı niteliktedir.

Temel Haklar Şartı, AİHS'den farklı olarak sığınma hakkına 18'inci maddede açıkça yer vermiştir. İlgili maddeye göre; "Sığınma hakkı, 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol kuralları dikkate alınarak ve Avrupa Topluluğunu kuran Anlaşma'ya uygun olarak teminat altına alınmalıdır." Şart'ın 19'uncu maddesinde ise toplu sınır dışı etmelerin yasak olduğu vurgulandıktan sonra "Hiç kimsenin, ölüm cezası, işkence veya başka insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya cezaya tabi tutulması konusunda ciddi bir tehlikenin bulunduğu bir Devlete geri gönderilemeyeceği, sınır dışı edilemeyeceği veya iade edilemeyeceği" hükmüyle geri gönderme yasağına atıfta bulunulmuştur.

Söz konusu düzenlemeler, sığınma prosedürlerine erişim hakkını temel bir hak olarak kabul edip sığınmacıyı ülkeye kabul etme ve sığınma başvurularını değerlendirme noktasında üye devletlere ciddi bir sorumluluk yüklemektedir. Ayrıca sığınma hakkını güvence altına alarak bireyleri güvenli üçüncü ülke uygulamaları gibi uluslararası koruma talep etmeye engel teşkil eden uygulamalara karşı korumaktadır. Yunanistan'ın sistematikleşen geri itme eylemlerinin uluslararası yükümlülüklerin ihlaline yol açtığı görülmektedir. Bu kapsamda sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin kötü muameleye maruz bırakılarak gözaltına alınması, sivil bir başvuru alanı oluşturmaması, etkili başvuru hakkını tanınmaması ve kişinin müracaatı alınıncaya kadar misafir etme yükümlülüğüne aykırı davranması hem anılan AB müktesebatına hem de 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne aykırılık teşkil etmektedir.

Avrupa ülkeleri, sığınmacıları sınırlarına kabul ederek, denizde kurtararak ve karaya çıkmalarına izin vererek ve yeni sığınmacıları kaydederek ve destekleyerek mülteci korumasına yönelik mevcut taahhütlerini yerine getirmeye devam etmelidir.²²⁴

3. Yunanistan'ın Sığınma Prosedürüne Erişim Hakkı İhlallerinin Değerlendirilmesi

Yunanistan'ın 2019 ve 2020 yıllarında sığınma prosedürlerinde güvenceleri azaltan yasal değişiklikler yaptığı görülmektedir. Türkiye'nin sınırı tek taraflı olarak açmasına yanıt olarak Şubat 2020'de Yunanistan

223 UNHCR, UNHCR Concerned by Pushback Reports, Calls for Protection of Refugees and Asylum-Seekers, 2020.

224 UNHCR, UNHCR Warns Asylum Under Attack at Europe's Borders, Urges End to Pushbacks and Violence Against Refugees, 2021.

karada ve denizde sınır kontrolünü güçlendirmiş ve Frontex iki hızlı sınır müdahale ekibini görevlendirmiştir. Ekim 2020'de, Feres yakınlarında yeni bir çit oluşturulması ve 400 sınır muhafızının işe alınması dahil olmak üzere daha fazla sınır kontrol önlemi duyurmuştur. Meriç'te geri itmeler, keyfi gözaltılar ve artan şiddet STK'lar tarafından geniş çapta rapor edilmektedir. Bu ihlallere maruz kalan kişilerin çoğunun kayıt işleminin yapılmadığı ve buna bağlı olarak sığınma prosedürüne erişim imkânlarının sınırlandırıldığı görülmektedir. UAÖ bu türden hukuka aykırı uygulamaları ilk olarak 2013 yılında belgelemiştir. CPT, Meriç'e yönelik geri itmelerin kanıtlarını "güvenilir" olarak değerlendirmiştir.²²⁵

Yunanistan 2 Mart 2020 tarihinde olağanüstü kararnameyle, ülkeye düzensiz olarak giren kişilerin sunduğu sığınma taleplerinin kaydını 1 Mart'tan itibaren bir ay süreyle askıya almıştır. Ege adalarına yeni gelen kişilerin keyfi ve standart altı koşullarda tutulduğu kaydedilmiştir. Mart-Mayıs 2020 tarihleri arasında Covid-19 pandemisi nedeniyle iltica servisinin operasyonlarının askıya alınması sığınmacılar açısından durumun daha da kötüleşmesine yol açmıştır. Yunan Sahil Güvenlik'in Ege Denizi'ndeki giderek artan geri itmeler ve tehlikeli uygulamalar, 2020 baharından itibaren STK'lar tarafından rapor edilmiştir. Ayrıca bu süreçte sığınmaya erişim hakkının da engellendiği görülmektedir.²²⁶

İltica talebinde bulunma ve sığınma hakkının bir ülkeye varış biçimine bağlı olmadığı ifade edilmelidir. Sığınma başvurusunda bulunmak isteyen kişilerin başvuruda bulunmasına izin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca hakları konusunda bilgilendirilmesi ve hukuki yardıma erişimlerinin sağlanması icap etmektedir.²²⁷ Covid-19 pandemisinin sığınma hakkına bir istisnai bir durum teşkil etmeyeceği ifade edilmelidir. Nitekim pandemiye karşı korunmak ve adil ve hızlı sığınma süreçlerine erişimi sağlamak mümkündür.²²⁸

Kara yoluyla gelen insanların da gayri resmi olarak gözaltına alındığı ve uluslararası koruma ihtiyaçları dikkate alınmadan komşu ülkelere zorla geri gönderildiği görülmektedir. 1951 Mülteci Sözleşmesi, AIHS ve AB hukuku kişiler ülkeye düzensiz olarak girseler bile devletlere kişilerin sığınma talep etme ve geri itilmeye karşı korunma haklarını sağlanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. İlgili mevzuat hükümleri uyarınca yetkililerin korunmaya ihtiyacı olanlar hakkında bireysel bir değerlendirme yapmadan insanları otomatik olarak geri çeviremeyeceği veya girişlerini engelleyemeyeceği ifade edilmektedir.²²⁹

Görüşme gerçekleştirilen sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin TİHEK Heyetine verdiği beyanlar, Yunan sınır güçlerinin sığınma taleplerini almak yerine sığınmacıları geri çevirme yönünde bir hükümet politikası uyguladığını ortaya koymaktadır. Heyetimizle görüşen sığınmacılar 'sınır muhafızları tarafından copla dövülmeler, sınır bölgesinde saatler ile birkaç gün arasında değişen gözaltı süreleri ve sığınmacı gruplarının Türkiye'ye teknelerle geri itilmesi' gibi yaygın uygulamaların olduğunu bildirmişlerdir.

Doğu Ege adalarındaki duruma ilişkin olarak GNCHR, 2016 yılından bu yana AB-Türkiye Ortak Beyanı'nın imzalanması ve Batı Balkan bölgesindeki Avrupa ülkeleri ve diğerleri tarafından sınırların kapatılmasıyla uluslararası koruma başvurusu sahiplerinin haklarının ihlal edildiğini kaydetmiştir. Bu

225 COE, Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the CPT from 13 to 17 March 2020.

226 Amnesty International, Europe: Pushback Practices and Their Impact on the Human Rights of Migrants and Refugees.

227 UNHCR, News Comment: UNHCR Warns of Increasing Violence and Human Rights Violations at European Borders.

228 UNHCR, UNHCR Warns Asylum Under Attack at Europe's Borders, Urges End to Pushbacks and Violence against Refugees.

229 age.

kapsamda uluslararası koruma başvurusu sahipleri ile sınırlarda yasa dışı kitle arasında ayırım gözetmeyen fiili gözaltı uygulamalarından, sığınma yollarına etkili erişimin engellenmesinden, adalarda orantısız sayıda sığınmacı bulunmasına bağlı olarak barınma, sanitasyon, eğitim, ada sakinlerini ve sığınmacıları etkileyen güvenlik sorunlarından, şiddet olaylarından ve ırkçılık gibi durumlardan bahsedilmektedir. Sonuç olarak GNCHR; sığınma prosedürüne erişim hakkının etkili biçimde kullanılması için gerekli bir koşul olan güvenli yasal geçişlerin sağlanması yoluyla uluslararası koruma prosedürlerine erişimin etkili ve gerçek bir biçimde sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin adalarda tutulmayıp ana karaya aktarılmasının yalnızca temel insan haklarına saygı açısından değil aynı zamanda sosyal barışın restorasyonu için mutlak bir gereklilik olduğunu ifade etmiştir.²³⁰

Yunanistan'ın iltica başvurularını uluslararası koruma ve iltica olarak iki ayrı istatistik başlığı altında aylık olarak paylaşması, geri itmelere ve göç akınına yönelik sayısal verinin yanı sıra toplu sınır dışı etme yasağının ihlalinin varlığını gözleme açısından önemli bir kaynak sunmaktadır.²³¹

Yunanistan, uluslararası hukuk ve Avrupa Hukuku'na koşut biçimde koruma talebinde bulunan kişilere gecikmeksizin iltica başvurusu yapma imkânı tanımak ve iltica başvurusunun değerlendirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Öyle ki Yunanistan'ın ülke sınırına varan kişiler hakkında inceleme yapmaksızın Türkiye'ye geri itmesi, geri gönderme yasağına aykırılık oluşturacaktır. Ayrıca sınırın tamamen kapatılması da toplu geri gönderme yasağının ihlal edilmesine yol açacaktır.

Yunanistan'a ulaşan ve doğrudan geri itilmeyen insanların karşılaştıkları muamele noktasında da bir belirsizlik bulunmaktadır. İltica başvurusu yapılamadığı takdirde ülkeye ulaşanların herhangi bir hukuki statüsü olmaması bu kişilerin yasa dışı alanlara kaymasına yol açabilmektedir. Barınma, beslenme ve sağlık haklarına erişemedikleri gibi aile üyelerinin diğer AB üyesi ülkelere hukuka uygun biçimde yeniden yerleştirilmeleri de gerçekleştirilememektedir. Aynı zamanda Yunan iltica sistemi mültecilerin kabulüyle ilgili prosedürlerin işletilmesi noktasında ciddi bir aciziyet hali içerisinde bulunmaktadır. Bundan ötürü ilk olarak en azından korunma talebindeki kişilerin sisteme erişimlerinin sağlanması gerekmektedir.²³²

D. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı

1. Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının Kapsamı ve Normatif Çerçevesi

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı; devletin, bireylerin özgürlüğüne keyfi olarak müdahale etmemesini güvence altına alan demokratik toplumsal düzen açısından en önemli temel haklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişi özgürlüğünden istisnasız "herkes" yararlanmaktadır. Bu hak özellikle keyfi biçimde tutulan bireyler, bir suç şüphesiyle yakalanan veya gözaltına alınanlar, sınır dışı edilmek veya geri verilmek üzere tutulanlar açısından temel bir güvence oluşturmaktadır. Bu hakkın güvencelerinden

230 GNHCR, *Statement: Reviewing Asylum and Immigration Policies and Safeguarding Human Rights at the EU Borders*, 05.03.2020.

231 Migration Greece, *Statistika*, <https://migration.gov.gr/statistika/>, (E.T. 20. 04. 2022).

232 Deutsches Institut Für Menschenrechte, *Das Vorgehen Griechenlands und der EU an der türkisch-griechischen*, 2020, s. 1-4.

yurttaşlar kadar yabancılar da yararlanabilmektedir. Dolayısıyla geri itme eylemleri mağduru sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin de bu hakkın öznesi olduğu görülmektedir.²³³

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının güvence altına alındığı AİHS'in 5'inci maddesine göre; "1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz... (f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması; 2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur. 3. İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir. 4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir."

Yabancı uyruklu bir kişinin ülkeye yasa dışı yollardan girdiği, yasa dışı ikamet ettiği gibi gerekçelerle veya bir ülkedeki yabancılar yasasını ihlal ettiği iddialarıyla özgürlüğünden yoksun bırakılması mümkündür. AİHS'in 5'inci maddesinin ilgili fıkraları uyarınca, bu özgürlükten yoksun bırakma biçimine söz konusu işlemin ya sınır dışı etmek ya da ülkeye izinsiz girişi engellemek amacıyla yapılması durumunda hukuka uygunluk arz edecektir. Bununla birlikte sığınmacı veya düzensiz göçmenlerin özgürlüklerinden yoksun bırakılması ne "keyfi" ne de yabancılar yasasının ihlali iddiasının "otomatik bir sonucu" olmalıdır. Bir başka ifadeyle göçmenlerin gözaltına alınmasının "istisnai", "orantılı" ve yasa dışı göçü önlemek üzere alınması gereken "münferit bir tedbir" olması gerekmektedir.²³⁴

Bu konuda önleyici bir rol üstlenerek ülke ziyaretleri gerçekleştirilen CPT'nin yaklaşımı ve buna koşut biçimde AİHM'in içtihadının net olduğu görülmektedir. Uluslararası insan hakları hukuku kapsamında kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakılmasının, her vaka titiz ve münferit olarak incelendikten sonra ancak "son çare" olarak başvuru olan bir önlem olması gerekmektedir. Bu noktada alternatif (özgürlükten mahrum bırakmayan) tedbirler geliştirilmelidir.²³⁵

Uluslararası insan hakları hukuku bağlamında bir diğer önemli husus, sığınmacı veya düzensiz göçmenlerin gözaltına alınması uygulamasının "idari" yapısı göz önüne alınarak "cezai nitelikte" olmamasına azami gayret gösterilmesi gerekliliğine yöneliktir. Öncelikle bu uygulamanın bir yaptırım ya da ceza olmadığı ifade edilmelidir. Dolayısıyla göçmen tutuklulara hukuki durumlarına uygun bir program ve fiziki koşullar sağlanması kritik öneme sahiptir.²³⁶

233 Şirin, Tolga, *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 1*, 2018, s. 11.

234 CPT, *Immigration Detention*, CPT/Inf (2017) 3, s. 1-2.

235 CPT, Malta: 2004 visit, para.14; Serbia and Montenegro: 2004 visit, para. 65.

236 CPT, *Immigration Detention*, CPT/Inf (2017) 3, s. 2.

Tekil anlamda her bir özgürlükten yoksun bırakma vakası, ilgili kişinin tutulduğu kurumda kolayca bulunabilen ve kişiye özel bir tutuklama emrini kapsamalı ve bu tutuklama emri özgürlükten yoksun bırakmanın başlangıç aşamasında veya hemen sonrasında düzenlenmelidir. Bu temel gereklilik özgürlüklerinden yoksun bırakılan sığınmacı veya düzensiz göçmenler açısından eşit derecede geçerlilik arz etmektedir.²³⁷ Bu kişiler özgürlüklerinin kısıtlandığı ilk andan itibaren 'avukata erişebilme; tıp doktoruna erişebilme, ve bir akrabayı veya tercih ettiği bir üçüncü şahsı özgürlüğünü kısıtlayıcı önlem hakkında bilgilendirebilme' olmak üzere üç temel haktan yararlanmalıdır.²³⁸

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan sığınmacı veya düzensiz göçmenlerin ulusal yabancılar yasası kapsamında özel olarak bu amaç için tasarlanmış idari merkezlerde barındırılması gerekmektedir. Bu merkezler kişilerin hukuki durumlarına uygun bir yönetime ve fiziki koşullara sahip olmalıdır. Bu yapıların cezaevi ortamı olduğu izleniminin mümkün olduğu ölçüde önlenmesi için mekân düzenlemesine azami özen gösterilmesi gerekmektedir. Eğer bu kişiler kitlesel göç gibi zorunlu durumlarda "giriş noktası nezaret merkezleri", "havaalanı transit noktaları" veya "polis karakolları"nda alıkonuluyorsa bu mekânların uzun süreli olarak barındırmak için yetersiz mekânlar olduğu hatırdta tutulmalı ve bu tür tesislerde geçirilen sürenin asgari düzeyde yani 24 saatin altında olmasına gayret edilmelidir.²³⁹

2. Yunanistan'ın Özgürlük ve Güvenlik Hakkına Yönelik İhlalleri

Belçika'dan sınır dışı edilen bir Roman olan Jan Conka'ya²⁴⁰ ilişkin verilen AİHM kararında, sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin tutulduğu yerlerin standartların gerekliliğine yönelik açıklamalar yer almaktadır. Ayrıca sığınma başvurusunun reddi ve sınır dışı etme kararlarına karşı kanun yollarının yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda bu yolların yeterli düzeyde olmasının gereğinin altı çizilmektedir. AİHS 4 No'lu Protokol ile düzenlenen "toplu sınır dışı etme" yasağının uygulama standartları bu kararda ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

AİHM, *D v. Birleşik Krallık* davasında daha da ilginç bir karara imza atarak 1951 Sözleşmesi'nde tanımlanan koşullar bulunmasa dahi AIDS hastalığının son dönemlerini yaşayan ve ölmek üzere bulunan bir kişinin kendi ülkesine gönderilmesinin, tamamen mahrumiyete terk etme anlamına geldiğini belirtmiş ve 3'üncü maddenin ihlali olarak değerlendirmiştir.

Raporun sair yerlerinde yer verildiği üzere adli veya idari resmi bir gözetim kararı olmaksızın geri itilen çok sayıda göçmenin gözaltına alındığı, uluslararası koruma talebinde bulunma imkanı tanınmadığı ve alıkonuldukları mekanların resmi yerler olmadığı, kendi dillerinde bilgilendirme yükümlülüğünün yerine getirilmediği, küçük düşürücü ve insanlık dışı koşullarda, aç ve susuz olarak geri itme eylemine kadar bekletildiklerine ilişkin birbirleriyle tutarlı göçmen ifadeleri bulunmaktadır.

AK İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović'in Yunanistan Vatandaşları Koruma Bakanı, Göç ve İltica Bakanı ve Yunanistan Denizcilik ve Ada Politikası Bakanı'na hitaben yazdığı mektupta "*Yunanistan'da yeni*

237 CPT, 19th General Report on the CPT's activities, para. 85.

238 CPT, 19th General Report on the CPT's activities, para. 81.

239 CPT, 7th General Report on the CPT's activities, para. 27.

240 AİHM, *Conka v. Belgium*, No. 51564/99, 05/02/2002.

kurulan ve kapalı merkezler olarak faaliyet gösterecek tesislerin büyük ölçekli ve uzun vadeli özgürlükten yoksun bırakmaya yol açacağından duyduğu endişeyi" ifade etmektedir. Ayrıca "sakinlerinin hareket özgürlüğünü güvence altına almasını sağlamak için bu merkezlerin kapalı yapısını yeniden gözden geçirmeye" çağırılmaktadır. Hâlihazırda yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik eylemlerin geciktirildiği görülmektedir. Ayrıca bu türden yerlerin uluslararası standartları karşılamaktan tamamen uzakken kapalı merkezler olarak faaliyet gösterecek yeni kabul tesislerinin mültecileri, sığınmacıları ve göçmenleri sınırlama politikasının bir başka aracı ve yansıması olması muhtemeldir.²⁴¹

E. Diğer Temel Hak ve Özgürlükler

1. Etkili Başvuru Hakkı

AIHM nezdinde etkili başvuru hakkının ancak başka bir hakla ilişkilendirilerek ihlale konu olabildiği görülmektedir. Geri itme eylemleri bağlamında bu hakkın sığınma prosedürüne erişim hakkı dışındaki yaşam, kötü muamele yasağı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile özel hayat ve aile hayatına saygı hakkı ile ilişkilendirildiği ifade edilebilir. AİHS'in 13' üncü maddesi; "Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir." hükmünü içermektedir.

Vietnamlı yaklaşık iki yüz çocuğun Danimarka makamları tarafından geri gönderilmelerine ilişkin olan *Henning Becker v. Danimarka* (No. 7011/75, 3 Ekim 1975 tarihli karar) davasında, Komisyon, ilk defa "yabancıların toplu halde sınır dışı edilmesi" tedbirini "grubu oluşturan yabancıların her birinin özel durumunun makul ve tarafsız incelenmesi üzerine yapılması neticesinde alınmış olması hariç, yetkili makamın, yabancıları, grup halinde, bir ülkeyi terk etmeye zorlayan her türlü tedbir" olarak tanımlamıştır.²⁴²

Bununla birlikte bu yasak aynı zamanda açık denizlerde ve sınırlara kabul edilmeme ve reddedilme bağlamında da geçerlilik arz etmektedir.²⁴³ AIHM'in *N.D. ve N.T. v. İspanya* (No. 8675/15 ve 8697/15) Kararı²⁴⁴ da bu kapsamda büyük önem arz etmektedir. Söz konusu başvuruda başvuranlar Ek 4 No'lu Protokolün 4'üncü maddesine dayanarak herhangi bir kişisel değerlendirmede bulunulmadan topluca sınır dışı edildiklerini ve hukuki yardım talebinde bulunamadıklarını öne sürmüşlerdir. Başvuranlar Mali'deki silahlı çatışmalar nedeniyle oradan kaçarak İspanya'ya giriş yapmak istediklerini belirtmişlerdir.

Yunanistan, 2 Mart 2020 tarihinden itibaren sığınma başvurularının 1 ay süreyle askıya aldığını duyurmuştur. Bu AİHS Ek 4 No'lu Protokolü'nün 2'inci maddesinde güvence altına alınan serbest dolaşım

241 COE, Greek authorities should investigate allegations of pushbacks and ill-treatment of migrants, ensure an enabling environment for NGOs and improve reception conditions, 2021.

242 Daha sonra bu tanım, Sözleşme'nin diğer organları tarafından 4 No'lu Ek Protokol'ün 4. maddesine ilişkin diğer davalarda kullanılmıştır. Bkz., "O. ve diğerleri v. Lüksemburg, No. 7757/77, 3 Mart 1978 tarihli Komisyon kararı, A. ve diğerleri v. Hollanda, No.14209/88, 16 Aralık 1988 tarihli Komisyon kararı, *Andric v. İsveç*, No. 45917/99, 23 Şubat 1999, *Çonka v. Belçika*, No. 51564-99, 29 Ocak 2019, *Davydov v. Estonya*, Karar No.16387/03, 31 Mayıs 2005, *Berisha & Haljiti v. Eski Makedonya Yugoslav Cumhuriyeti*, No. 18670/03, 16 Haziran 2005 tarihli karar, *Sultani v. Fransa*, No.45223/05, 2007, *Ghulami v. Fransa*, Karar No. 45302/05, 7 Nisan 2009 ve *Dritsas v. İtalya*, Karar No. 2344/02, 1 Şubat 2011."

243 AIHM, *N.D. and N.T. v. Spain*, No. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020, para. 185 ve 187.

244 age.

özgürlüğü hakkı açısından ihlale yol açabilecek bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu karar nedeniyle Türkiye'den Yunanistan'a geçmek isteyen sığınmacılar karşılarında herhangi bir başvuru mekanizması bulamamakta ve bu nedenle de etkili başvuru haklarını kullanamamaktadır.

Greek Helsinki Monitor,²⁴⁵ Mare Liberum, No Name Kitchen, Balkan Info Van, HİAS iş birliği içerisinde 2021 yılında Yunanistan Yüksek Mahkemesi'nden ve Avrupa Komisyonu'ndan geri itme vakalarının ve göçmenlere yönelik muamelenin soruşturmasını noktasında baskı yaptığı raporunu yayınlamıştır.²⁴⁶ İlgili rapor WeMove Europe²⁴⁷ ve OXFAM International adına çalışan uluslararası hukuk firması De Brauw Blackstone Westbroek tarafından Avrupa Komisyonu'na sunulmuştur.

Tüm bu hususlar ile Yunanistan İnsan Hakları Kurumu'nun yukarıda anılan tespit ve tavsiyeleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin vize başvurusunda bulunabilecekleri herhangi bir başvuru mekanizmasının da olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak Yunan makamlarınca gerçekleştirilen eylemlerin hem Ek 4 No'lu Protokolün 4'üncü maddesi hem de Sözleşme'nin 13'üncü maddesinin ihlali kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

UNHCR ayrıca Yunan Ombudsmanının rolünün güçlendirilmesi de dâhil olmak üzere, sınırda açık süreç kuralları ve iç izleme mekanizmaları için geri itme uygulamalarına yönelik daha fazla önleyici tedbir alınması çağrısında bulunmuştur.²⁴⁸

2. Özel Hayat ve Aile Hayatına Saygı Hakkı

UNICEF Cenevre Temsilcisi Melanie Sharpe yaşanan hadiselerle ilişkin gözlemlerine yer verdiği 15 Nisan 2020 tarihli açıklamasında; *"Nisan başı itibarıyla, Yunanistan'da hızlı kayıt, aile birleşimi ve yer değiştirme dahil olmak üzere acil kalıcı çözümlere ihtiyaç duyan 5.200'den fazla refakatsiz ve ailelerinden ayrılmış çocukların olduğu; bunlar arasında 1.600'den fazla çocuğun sömürü ve şiddet de dahil olmak üzere ciddi risklere maruz kaldığını; Ege adalarındaki kabul ve kimlik tespiti merkezlerinde aşırı kalabalık ve tehlikeli koşullarla karşı karşıya kaldıklarını; AB ve üye devletlerin desteği ile yeniden yerleştirme vaatlerini artırmayı ve aile birleşmelerini hızlandırılmasının çok önemli olduğunu"* vurgulamıştır.

AİHS'in 8'inci maddesine göre *"Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir."*²⁴⁹ AB Hukuku, AB Aile Birleşimi Direktifi iltica talebinde bulunan çocuklar açısından AB Konseyi Mültecilik Nitelendirmesine ilişkin Direktifiyle benzer düzenlemelere yer vermiştir. AB Konseyi Mültecilik Nitelendirmesine ilişkin Direktifi'nin 31'inci maddesinde mümkün olan hallerde refakatsiz çocuğun misafir ülkede yetişkin akrabalarının yanına yerleştirilmesi, herhangi bir kardeşi varsa onunla birlikte kalması ve uygun olur olmaz yanında bulunmayan aile üyelerinin hassas ve güvenli bir biçimde yerlerinin saptanması ihtiyacı vurgulanmaktadır.²⁵⁰

245 OMCT, "Greece: Pushbacks of over 7000 Migrants Including Children may Amount to Torture and Must be Investigated", 18.06.2021.

246 OXFAM International, Rights groups press European Commission to Investigate Violations of EU Law in Greece Over Treatment of Migrants, 2020.

247 WeMove Europe, "Humanity First".

248 UNHCR, UNHCR Concerned by Pushback Reports, Calls for Protection of Refugees and Asylum-Seekers, 2020.

249 AİHS, m. 8.

250 AB Konseyi, Mültecilik Nitelendirmesine İlişkin Direktif, m. 31.

3. İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü ve Eşitlik İlkesi

AİHS'in "İnsan haklarına saygı yükümlülüğü" başlıklı 1'inci maddesi; "Yüksek Sözleşmeciler Tarafından kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar." hükmünü haizdir.

AİHS'in "ayrımcılık yasağı" başlıklı 14'üncü maddesi ise "Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır." şeklindedir. İlgili maddenin hükmü açık olup, devletlerden iltica hakkından tüm insanların eşit yararlandırılması noktasında gerekli adımları atması ve eşit erişimi sağlaması beklenmektedir. HRW'nin 1 Mart 2022 tarihli haberinde Yunanistan Göç Bakanı Notis Mitarachi'nin, göçün yasa dışı giriş ve kaçakçılık ağları yoluyla değil yasal yollarla yapılması gerektiğine, deniz yoluyla gelen insanların sistematik olarak geri itilmesinin yanı sıra kara yoluyla gelmeyi başaran insanlar için sığınma prosedürlerine erişimin kısıtlandığına, Mitarachi'nin Yunanistan Parlamentosu'nda Ukraynalıların "gerçek mülteciler" olduğunu açıklamakla birlikte Türkiye sınırındakilerin olmadığını ima ettiğine yer vermiştir.²⁵¹

UNHCR, Yunan topraklarına veya karasularına ulaştıktan hemen sonra gayri resmi olarak Yunan makamlarının göçmen ve sığınmacıları Türkiye'ye geri ittiklerine ilişkin artan sayıda güvenilir rapordan derin endişe duyduklarını belirtmektedir.²⁵²

UNHCR'nin Korumadan Sorumlu Yüksek Komiser Yardımcısı Gillian Triggs; "İnsan hayatına ve mülteci haklarına saygı bir tercih değil, hukuki ve ahlaki bir zorunluluktur. Ülkeler, sınırlarını uluslararası hukuka göre yönetme konusunda meşru haklara sahip olmakla birlikte insan haklarına da saygı göstermelidir. Geri itmeler kesinlikle hukuk dışıdır."²⁵³ şeklinde açıklamada bulunmuştur.

GNCHR'nin sınırda yaşanan gelişmelere ve hak ihlallerine ilişkin 05.03.2020 tarihinde yayınladığı açıklama, ırkçı ve yabancı düşmanlığı içeren saldırıların arttığına dikkat çekmektedir. Bu kapsamda 'adaldaki durum giderek kontrolden çıktığı; şiddet, ırkçı saldırılar, nefret söylemi ve yabancı düşmanlığı olaylarındaki artışın endişe verici olduğu; yerel makamlardan gelen itirazlara rağmen Hükümetin arazi talebi ve yeni kapalı kabul merkezleri inşa etme kararının bir sonucu olarak polis ve bölge sakinleri arasında şiddetli çatışmalar yaşandığı' ifade edilmektedir. GNCHR ayrıca ırkçı Şiddet Kayıt Ağı (RVRC) aracılığıyla yeni gelenlere, sığınmacılara, uluslararası kuruluşların çalışanlarına, STK'lara ve gazetecilere yönelik belirli ırkçı ve yabancı düşmanlığı saldırılara dikkat çekmektedir.²⁵⁴

GNCHR Yunan Polisine ve Yunan Adalet Mekanizmalarına 'yunan polisi tarafından aşırı güç kullanımının ve yeni gelen sığınmacılara, insan hakları savunucularına, uluslararası ve sivil toplum personeline, gazetecilere yönelik örgütlü veya örgütlenmemiş gruplardan gelen ırkçı saldırılarla

251 HRW, Greece Using Other Migrants to Expel Asylum Seekers, 2022.

252 UNHCR, UNHCR Calls on Greece to Investigate Pushbacks at Sea and Land Borders With Turkey.

253 UNHCR, UNHCR Warns Asylum Under Attack at Europe's Borders, Urges End to Pushbacks and Violence Against Refugees.

254 GNCHR, Statement: Reviewing Asylum and Immigration Policies and Safeguarding Human Rights at the EU Borders.

ilgili şikâyetleri etkin biçimde araştırılması ve herkesin güvenliğinin sağlanması' noktasında tavsiye vermektedir.²⁵⁵

Almanya İnsan Hakları Enstitüsü'nün Mart 2020 tarihinde "*İnsan Hakları ve Mülteci Hakları Açısından Güncel Durumun Değerlendirilmesi*" başlıklı Şubat 2020-Mart 2020 tarihleri arasında Türkiye-Yunanistan sınırında gerçekleşen olaylar ve yapılan gözlemler hakkında yayınladığı bildiriye, yaşanan insan hakkı ihlallerini ve AB'nin sınırdaki gerçekleşen olaylar hakkındaki tutumu değerlendirme konusu yapılmıştır. Bildiriye, kural olarak devletlerin egemenlik hakkına dayanarak sınırlarına erişimi kontrol etme ve düzenleme hakkını haiz olduğu, ancak sınır koruma tedbirlerinin her zaman amaca uygun ve orantılı olmak zorunda olduğu; özellikle insan yaşamını ya da sağlığını tehlikeye atan ya da önemli ölçüde etkileyen araçların kullanımı, temel anayasal ilkeler ile insan haklarına uygun surette sıkı denetimlere tabi olması gerektiği, tazyikli su, göz yaşartıcı gaz ve flaş bombaları yardımıyla gerçekleştirilen güç kullanımı ve hatta muhtemel cop ve plastik mermi kullanımının silahsız, aralarında çocuklu ailelerin de bulunduğu korunmaya muhtaç kişilere karşı gerçekleştirilmesinin hiçbir surette etkili sınır koruması ve göç kontrolü gibi gerekçelerle haklı ve gerekli görülmesinin mümkün olmadığı; devletin sınır girişlerini koruma yetkisinin insanların korunması yükümlülüğü ile ağır insan hakları ihlalleri yapmaktan kaçınmak yükümlülüğünü de beraberinde getirdiği ifade edilmektedir.²⁵⁶

AP de Mart 2021'de yayınlamış olduğu brifing ile son yıllarda AB ülkelerinin katı sınır kontrolüne odaklandığına ve üçüncü ülkelerle iş birliği yoluyla göç yönetiminin dışsallaştırıldığına dikkat çekerek geri itme eylemlerinin AB Sözleşmeleri'nde ortaya konulan değerleri aşındırdığını ve bu eylemlerin uluslararası ve Avrupa insan hakları hukuku ile insancıl hukuk ilkelerini ihlal edebileceğini belirtmiştir. Parlamento, üye Devletlere ve AB ajanslarına AB'nin dış sınırlarını korumak amacı ile gerçekleştirdikleri faaliyetlerde temel haklara riayet etmeleri yönünde çağrıda bulunmuştur.²⁵⁷

Ukrayna'daki savaş binlerce kişinin ölümüne yol açmış aynı zamanda ağır yıkımlara da neden olmuştur. Savaştan ötürü 4 milyondan fazla insanın Avrupa'nın başka yerlerinde güvenli bir ülke aradığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinin bu muazzam göçe tepkisi insan onurunun korunması ve uluslararası yükümlülüklerle riayet ederek sıcak ve misafirperver bir yönde olmuştur. AK İnsan Hakları Komiserliği Nisan 2022 tarihli son yayınında, birkaç yıl boyunca Yunanistan başta olmak üzere birçok AK üye ülkesinde dünyanın diğer bölgelerinden gelen mültecilere, sığınmacılara ve göçmenlere karşı özellikle onları geri itmeye maruz bırakarak işlenen yaygın insan hakları ihlalleriyle bu durumun bir tezat oluşturduğunun altını çizmektedir.²⁵⁸ Bu kapsamda Cenevre Sözleşmesi 3'üncü maddesinde Taraf Devletlerin Sözleşme hükümlerini mültecilere ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmadan uygulayacaklarını belirtmektedir.²⁵⁹

255 age.

256 Deutsches Institut Für Menschenrechte, Das Vorgehen Griechenlands und der EU an der türkisch-griechischen, s. 1-4.

257 European Parliament, Pushbacks at the EU's External Borders.

258 COE, Pushed Beyond the Limits Four Areas for Urgent Action to End Human Rights Violations at Europe's Borders, Recommendation by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, s. 5.

259 1951 Cenevre Sözleşmesi, m. 3.

Ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesinin, birçok üye devletin karşılaştığı mevcut zorluklara ortak bir yanıt veren temel ilke olması gerekmektedir. Sığınma prosedürüne erişim hakkının korunması ve üye devletlerin sınırlarına gelen herkese adil prosedürlerin uygulanması noktasında çifte standart olmaması gerekmektedir. AK İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović'in ifadesiyle *"Diğerlerinin sığınma için uygun olup olmadıklarını veya sınır dışı edilmelerini önleyecek diğer koşulların varlığını tespit etmek için durumlarının vaka bazında adil ve kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesi fırsatını sistematik olarak reddederken bazılarının tehlikeye dönüşünü engellemenin hiçbir gerekçesi yoktur. Ve bazılarının hayatları ve esenliği için haklı olarak endişe ederken, diğerlerini kasıtlı olarak hayatlarını riske atan veya onları işkence veya kötü muameleye maruz bırakan uygulamalara maruz bırakmanın hiçbir gerekçesi yoktur."*²⁶⁰

BM Göçmen Hakları Özel Raportörü'nün de ifade ettiği üzere devletler, *"sınır yönetimi önlemlerini alırken toplu sınır dışı edilme yasağına, eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkesine, geri göndermeme ilkesine, sığınma hakkı arama hakkına, yaşam hakkına, işkence yasağına, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesine ve çocuk hakları ile çocuğun yüksek yararı ilkesine saygı göstermek zorundadır. Devletler ayrıca insan hakları ihlallerinin mağdurlarının adalete erişimini sağlamakla ve uluslararası deniz hukuku kapsamındaki arama ve kurtarma yükümlülüklerine uymakla yükümlüdürler."*²⁶¹ Ayrıca Özel Raportör *'geri itmeler, hızlandırılmış geri dönüş prosedürleri, sığınma ve diğer insan hakları korumalarına sınırlı erişim, insani yardımın olmaması ve düzensiz bir şekilde gelen göçmenlerin ve ayrıca insan hakları savunucularının suçlu olarak görülmesi, uluslararası sınırları geçen insanların kırılabilirliğini artırdığını'* ifade etmektedir.²⁶²

260 COE, Pushed Beyond the Limits Four Areas for Urgent Action to End Human Rights Violations at Europe's Borders, Recommendation by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, s. 5.

261 UN Human Rights Council, Report on Means to Address the Human Rights Impact of Pushbacks of Migrants on Land and at Sea, para. 62.

262 UN Human Rights Council, Human Rights Violations at International Borders: Trends, Prevention and Accountability, para. 24.

V. DEĞERLENDİRME ve
TAVSİYELER

V. DEĞERLENDİRME ve TAVSİYELER

TİHEK; çoğu can kaybıyla sonuçlanan, artan sayıdaki şiddet olaylarından ve ciddi insan hakları ihlallerinden derin endişe duymakta hem karada hem de denizde hayat kurtarmanın “birinci öncelik” olması gerektiğini kamuoyuna bir kez daha hatırlatarak geri itme eylemlerine son verilmesi çağrısında bulunmaktadır. Geri itmelerin yol açtığı insan hakları ihlallerine yönelik bölgesel ve uluslararası birçok kamu, STK ve baro gibi kuruluşlar faaliyetlerde bulunmaktadır. Geri itme eylemlerinin sıradanlaşma ve normalleşme süreci endişe yaratmakta ve bu noktada daha fazla ihlaller yaşanmadan tüm tarafların etkin paydaşlık temelinde sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Daha fazla sorumluluktan kaçınma Avrupa’da hukukun üstünlüğünün baltalanmasına; yalnızca mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler açısından değil, dünya yurttaşlarının insan hakları korumalarını ve değerlerini kalıcı olarak kaybetmeye yol açacaktır.²⁶³

İnsan hakları hukuku; göç yönetiminin tüm aşamalarının merkezinde insan haklarının bulunmasını gerekli kılmaktadır. Bundan ötürü göç hareketi hangi biçimde ve ölçekte olursa olsun devletlerin kara sınırlarının yanı sıra karasularında veya uluslararası sularda göçmenlere yönelik muamelelerinin insan hakları hukuku standartlarına uygun olması gerekmektedir.²⁶⁴ Bu kapsamda sorumluluğu paylaşma istekliliği, insan onurunu koruma taahhüdü, insanlara adil muamele ve Avrupa’nın “insan haklarına olan bağlılığı” göz önünde bulundurulduğunda Avrupa’da geri itmelerin yaşanmamasının gereği ortadadır.

Gerek saha ziyaretlerinde edinilen gözlem ve tespitler gerek kamu kurumlarından alınan bilgiler ve gerekse de ihlalleri belgeleyen çok sayıda kuruluşun raporlarından edinilen bilgiler çerçevesinde TİHEK, aşağıdaki tavsiyelerin yerine getirilmesi noktasında kamuoyuna ve sorumlu paydaş kurum ve kuruluşlara çağrı yapmaktadır.

A. Yunanistan Devlet Makamlarına Yönelik Tavsiyeler

- Geri göndermeme ilkesinin, toplu sınır dışı etme yasağının ve/ya etkili hukuk yollarına başvurma hakkı ihlallerinin önüne geçmek adına kişiselleştirilmiş bir prosedür olmaksızın kara ve deniz sınırlarından gerçekleştirilen tüm geri itmelerin derhal durdurulması,²⁶⁵
- Hukuka aykırı olarak zorla geri itme, keyfi gözaltı, sığınma prosedürlerine uymama, aşırı güç kullanımı, şiddet ve diğer suiistimallerle ilgili tüm iddia ve soruşturmaların bağımsız, tarafsız ve ivedi biçimde yürütülmesi,²⁶⁶
- Geri itme mağdurlarının ve diğer tüm aktörlerin güvenli biçimde ihlal bildirimini yapabilmesinin ve iddialarının usulüne uygun olarak takip edilebilmesinin sağlanması,

263 COE, Pushed Beyond the Limits Four Areas for Urgent Action to End Human Rights Violations at Europe’s Borders, Recommendation by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, s. 8.

264 TİHEK, Sığınmacılara ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Geri İtme Eylemlerine İlişkin Basın Açıklaması, <https://www.tih.gov.tr/siginmacilara-ve-duzensiz-gocmenlere-yonelik-geri-itme-eylemlerine-iliskin-basin-aciklamasi/>, (E.T. 20.04.2022).

265 Amnesty International, Greece: Violence, Lies, and Pushbacks: Refugees and Migrants Still Denied Safety and Asylum at Europe’s Borders, s. 43.

266 age, s. 43.

- Kişiselleştirilmiş bir prosedür olmaksızın kişilerin geri itilmesine izin veren yasa ve politikaları benimsemekten kaçınılması,
- Kaçakçılıkla mücadele etme noktasında etkinliğin artırılması, göç için hukuki seçeneklerin genişletilmesi ve korunmaya ihtiyacı olan herkesin buna etkin erişiminin sağlanması,²⁶⁷
- Mültecilerin koruma endişelerinin giderilebilmesi için ilgili tüm devletler ile AB arasındaki uyumlu çabaların ve iş birliğinin artırılması ve sınırların insan yaşamını referans alan yöntemlerle yönetilmesi,
- İltica talebinde bulunma ve sığınma prosedürüne erişim hakkının bir ülkeye varış şekline bağlı olmadığı göz önünde bulundurularak;
 - Sığınma konusunun siyasetleştirilmesinin ve ayrıştırıcı/bölücü olmasının önüne geçilmesi,
 - Mülteci ve göçmenlerin düzensiz girişinin salt bu nedene dayalı olarak suç sayılmaktan çıkarılması,
 - Sığınma başvurusunda bulunmak isteyen kişilerin bu taleplerine izin verilmesi,
 - Sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin hakları konusunda bilgilendirilmesi ve hukuki yardım sağlanması,²⁶⁸
- Yunanistan'a kara ve deniz sınırlarından giren kişileri aşağıdakiler de dâhil olmak üzere;
 - Karada ve denizde sınır kontrol operasyonlarının insan hakları hukuku ve geri gönderme ilkesine uygun olarak yürütülmesinin sağlanması,
 - Denizde ve karada sınır kontrol operasyonlarına tabi tutulan herkesin, koruma ihtiyaçlarını artırmak için kişiselleştirilmiş prosedürlere erişiminin ve sınır dışı etme ve gözaltı kararlarına karşı etkili çözüm yollarına erişiminin sağlanması,²⁶⁹
 - İnsan hakları ve mülteci koruma standartlarına uygun olarak, sınırı düzensiz olarak geçen insanlara nasıl yaklaşılacağı konusunda sınır kontrolünden sorumlu makamlara açık ve zorunlu düzenlemeler, talimatlar, davranış kuralları ve standart prosedürler yayınlanması,
- Yunanistan'da özgürlüğünden yoksun bırakılan sığınmacı ve göçmenlerin kayıtlarının tutulması,
- Yunanistan başta olmak üzere Avrupa'da toplumsal sağduyunun artırılması amacıyla ulusal ve uluslararası kamuoyunun bilinçlendirilmesi, geri itme vakalarının şeffaf bir biçimde ulusal ve uluslararası basında yer almasının sağlanması,
- Yunanistan'da keyfî biçimde gözaltında tutulan mülteciler ve göçmenlerin serbest bırakılması,

267 UNHCR, UNHCR Concerned by Pushback Reports, Calls for Protection of Refugees and Asylum-seekers.

268 UNHCR, News Comment: UNHCR Warns of Increasing Violence and Human Rights Violations at European Borders.

269 Amnesty International, Greece: Violence, Lies, and Pushbacks: Refugees and Migrants Still Denied Safety and Asylum at Europe's Borders, s. 44.

- Mülteci, sığınmacı ve göçmenlere yönelik muamelede en iyi yanıtı sağlamak ve şeffaflığı artırmak için STK'lar, insan hakları savunucuları ve medya ile yakın ve yapıcı biçimde çalışmanın istisna değil norm olması,²⁷⁰
- Mülteci, sığınmacı ve göçmenlerle çalışan kişi ve grupların suçlu haline getirilmesine son verilmesi ve STK'lar, gazeteciler ve aktivistler için işlerini özgürce ve engellenmeden yapabilmelerini ve karşılaşılan ihlalleri bildirebilmelerini sağlayan elverişli bir ortam oluşturulması.²⁷¹

B. AB Kurumları, Frontex ve Avrupa Konseyi Üye Devletlere Yönelik Tavsiyeler

- Son 10 yılda zorla yerinden edilen yabancı sayısının “iki kattan daha fazla arttığı” ve hâlihazırda Suriye, Irak, Yemen ve Somali gibi dünyanın birçok ülkesinde uzun yıllardır iç savaş, ekonomik sorunlar, güvenlik sorunları, iklim değişiklikleri, eğitim alanındaki yetersizlikler, siyasi istikrarsızlık, baskı-zulüm tehdidi ve diğer siyasi sorunlar gibi göçe neden olan ve geri itme uygulamalarını tetikleyen faktörlerin devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda bunlara yönelik stratejik, etkili, öngörülebilir çözüm önerilerinin etkin sorumluluk paylaşımıyla ele alınması,
- İnsan hakları merkezli göç politikalarının geliştirilmesi,
- Geri itmelerin tüm üye devletlerin toplu eylemini gerektiren bir Pan-Avrupa sorunu olarak kabul edilmesi,
- Yunanistan üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan sığınmacı ve mültecilerin etkili ve anlamlı bir biçimde yeniden yerleştirilerek AB ve uluslararası hukuk kapsamında dayanışma ilkesinin desteklenmesi,²⁷²
- Sığınma prosedüründen yararlanma hakkına erişimi sağlamak, sınırlarda yaşanan hak ihlallerini önlemek ve hesap verebilirliği temin etmek adına ulusal bağımsız izleme mekanizmalarının kurulması,²⁷³
- Yunanistan'ın mevcut mekanizmalarının yeterli yetki, araç ve bağımsızlıkla donatılarak Bağımsız Sınır İzleme Mekanizması oluşturmasının sağlanması,
- AK Üye devletlerin, ihlalleri önlemek ve tespit etmek için bağımsız izlemeyi güçlendirmenin yanı sıra bu tür ihlaller meydana geldiğinde hesap verebilirlik mekanizmalarını güçlendirerek sınır kontrol faaliyetlerinin şeffaflığının artırılması,
- Karada ve denizde devam eden geri itme ve şiddetin kanıtları göz önüne alındığında Frontex'in, Yunanistan kara ve deniz sınırındaki faaliyetlerinin insan hakları sonuçlarını ve Yunanistan'daki konuşlandırmasını askıya alma veya geri çekme seçeneklerinin değerlendirilmesi,

270 COE, Pushed Beyond the Limits Four Areas for Urgent Action to End Human Rights Violations at Europe's Borders, Recommendation by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, s. 6.

271 Amnesty International, Greece: Violence, Lies, and Pushbacks: Refugees and Migrants Still Denied Safety and Asylum at Europe's Borders, s. 44.

272 UNHCR, UNHCR Warns Asylum Under Attack at Europe's Borders, Urges End to Pushbacks and Violence against Refugees.

273 UNHCR, UNHCR Warns Asylum Under Attack at Europe's Borders, Urges End to Pushbacks and Violence against Refugees.

- Avrupa iltica ve temel haklar hukukuna uygun koşulların yeniden tesis edilmesini sağlamak adına Yunanistan'a yönelik acil tedbirler alınması,
- Türk-Yunan kara ve deniz sınırlarında Yunanistan kaynaklı yaşanan insani krize acil durum desteği sağlanması,
- Her ne kadar yaşanan geri itme vakaları özellikle T.C. Sahil Güvenlik Komutanlığı ve çok sayıda STK tarafından belgelerle kayıt altına alınmaya çalışılsa da Frontex gibi kuruluşların da dahil olduğu insan hakları ihlallerinin izlenmesi, belgelenmesi ve raporlanması sürecinde geri itme rotalarının belirlenmesi ve kişisel verilerin korunmasına riayet edilmek suretiyle bu rotalarda kameralı görüntü yapan gemi ve drone gibi araçlarla sıklıkla takip ve gözlem yapılması,
- Geri itmelerin etkin ve sistematik biçimde izlenebilmesi ve raporlanabilmesi adına 'Geri İtme Vakaları İzleme ve Raporlama Sisteminin' oluşturulması,
- Geri itmelerin devam ettiğini gösteren ciddi ve tutarlı kanıtlar çerçevesinde AB Sığınma ve Temel Haklar Yasası'nın ihlalden ötürü AB Komisyonu'nun Yunanistan'a karşı ihlal davası açması,
- Yunanistan başta olmak üzere AK Üye devletlerin insan hakları yükümlülüklerinin iyi niyetle uygulanmasına yeniden odaklanması, sınırlarda bulunan mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler tarafından özellikle AİHS'de belirtilen haklardan yararlanmalarının pratik bir biçimde uygulamaya konulması,
- Geri itme vakalarına yönelik AİHM'e taşınan davalarda Yunanistan'ın Mahkeme'nin istediği bilgi ve belgeleri göndermemesinin ve iş birliği yapmamasının ayrı bir ihlal olarak değerlendirilmesi,
- AİHM tarafından geri itme vakalarına ilişkin davalara öncelik verilmesi; öncelik verilmesi halinde bu davaların ivedilikle ele alınması,
- Hem yasa koyucu hem de demokratik siyasal sistemin temel taşı olarak hareket eden parlamenterlerin, hükümetlerinden hesap sormak ve insan haklarına uygun olmayan yasaların veya politikaların kabul edilmesini engellemek de dâhil olmak üzere geri itmelere karşı durmak için harekete geçmeleri.²⁷⁴

Tüm bu hususlara ek olarak, geri itme mağduru sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin AİHM'e başvuru yapma, takip etme güclüğü ile "AİHM'e başvuru yapılırsa Avrupa bizleri kabul etmez" önyargısı göz önünde bulundurulduğunda AİHM'e başvuruların teşvik edilmesi büyük önem arz etmektedir. AİHM'in sığınmacı ve düzensiz göçmenlerin insan hakları ihlalleri iddialarını konu alan davalardaki hak temelli tutumunu geri itme eylemleri konusunda da sürdürmesi temennimizdir.

274 UNHCR, UNHCR Warns Asylum Under Attack at Europe's Borders, Urges End to Pushbacks and Violence against Refugees.

VI. KAYNAKÇA

VI. KAYNAKÇA

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi).

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu.

Aegean Boat Report, Groundbreaking decision in our first pushback case before the European Court of Human Rights, 2022.

Amnesty International, Caught in a Political Game Asylum-Seekers and Migrants on the Greece/Turkey Border Pay the Price For Europe's Failures, 2020.

Amnesty International, Europe: Pushback Practices and Their Impact on the Human Rights of Migrants and Refugees – Amnesty International Submission to the United Nations (UN) Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants, February 2021.

Amnesty International, Greece: Violence, Lies, and Pushbacks: Refugees and Migrants Still Denied Safety and Asylum at Europe's Borders, 2021.

Amnesty International, Kale Avrupası'nın İnsani Bedelinin Avrupa Sınırlarında Göçmen ve Mültecilerin Karşılaştıkları İnsan Hakları İhlalleri, 2014.

Amnesty International, Korku ve Tel Örgüler Avrupa'nın Mültecileri Dışarıda Tutma Yaklaşımı, 2015.

Arendt, Hannah, *Totalitarizmin Kaynakları-2 Emperyalizm*, (çev. Bahadır Sina Şener), İletişim Yayıncılık, 6. Baskı, İstanbul 1998.

ASILE, Marco Stefan and Roberto Cortinovis, "Setting the Right Priorities: Is the New Pact on Migration and Asylum Addressing the Issue of Pushbacks at EU External Borders?", 2020.

Atakan, Şahin, AİHS'de ve AİHM Kararları Işığında İşkence Yasağı, 2021.

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA); Avrupa Konseyi, Sığınma, Sınırlar ve Göç ile ilgili Avrupa Hukuku El Kitabı, Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi, 2014.

Aydın Valiliğinden alınan resmi veriler.

Bellingcat, Frontex at Fault: European Border Force Complicit in 'Illegal' Pushbacks, 2020.

Bianet, Seven more refugees found frozen to death in border town in Turkey's Edirne, 2022.

BM Genel Kurul, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin Ek İhtiyari Protokolü.

BM, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığı Karşı Protokol, 2000.

Brussels Playbook: Finland's NATO decision-Brits in Brussels-Sanctions for Schröder?, 2022.

Brussels Playbook: Working weekend - Renaissance man Macron -ECB still dovish, 2022.

BVMN, "Illegal Pushbacks and Border Monitoring Violence Reports", April 2022.

COE Committee of Ministers, Pushback policies and practice in Council of Europe member States, Adopted at the 1367th meeting of the Ministers' Deputies (12 February 2020). Second part-session Reply to Recommendation: Recommendation 2161 (2019), 2020.

COE, Comissioner for Human Rights.

COE, European Committee of Social Rights.

COE, Greek authorities should investigate allegations of pushbacks and ill-treatment of migrants, ensure an enabling environment for NGOs and improve reception conditions, 2021.

COE, Pushed Beyond the Limits Four Areas for Urgent Action to End Human Rights Violations at Europe's Borders, Recommendation by the Council of Europe Commissioner for Human Rights, 2022.

COE, Report to the Greek Government on the visit to Greece carried out by the CPT from 13 to 17 March 2020.

COE, The European Social Charter.

COE, Treaty list for a specific State.

CPT, 19th General Report on the CPT's activities.

CPT, 7th General Report on the CPT's activities.

CPT, Immigration detention, CPT/Inf (2017) 3.

CPT, Malta: 2004 visit.

CPT, Serbia and Montenegro: 2004 visit.

Der Spiegel, Giorgos Christides, Emmanuel Freudenthal, Steffen Lüdke ve Maximilian Popp, EU Border Agency Frontex Complicit in Greek Refugee Pushback Campaign, 2020.

Deutsches Institut Für Menschenrechte, Das Vorgehen Griechenlands und der EU an der türkisch-griechischen, 2020.

Doğru, Osman, *Yaşama Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi 5*, 2018.

DW, Frontex'te "geri itme" istifası, 29 Nisan 2022.

ECCHR, "TERM: Push-back".

ECRE, Greece: Pushbacks by Sea to Go Before ECtHR, Access to Procedures Restricted on Land, Rule of Law Concerns in Asylum System Persist, Commission Challenges Legality of the Safe Third Country Concept, 2022.

Edirne İl Göç İdaresi ile yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler.

Edirne Valiliğinden alınan resmi veriler.

Ejil Talk, Itamar Mann, A Lost Opportunity for Border Justice at the European Court of Human Rights, 3 Şubat 2022.

ENNHRI, Report on Gaps in Human Rights Accountability at Borders, 2021.

ENNHRI, Stronger human rights monitoring at Europe's borders- why NHRIs are part of the solution, 27.05.2020.

EU Charter of Fundamental Rights.

EUR-Lex - Access to European Union law, "Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624".

European Court of Human Rights.

European Ombudsman, "Report on the meeting of the European Ombudsman's inquiry team with Frontex representatives", 2021.

European Parliament 2019-2024, LIBE Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, 2021.

European Parliament resolution of 17 December 2020 on the implementation of the Return Directive (2019/2208 (INI)), 2019.

European Parliament, Pushbacks at the EU's external borders, 2021.

FRA, Fundamental rights of refugees, asylum applicants and migrants at the European borders, 2020.

Frontex, Siğınma Prosedürüne Erişim Uygulama Kılavuzu, 2021.

GCR, National Transparency Authority should publish the full investigation regarding pushbacks in accordance with the principle of transparency, 2022.

GCR, The European Court for Human Rights (ECtHR) grants interim measures for 5th group of Syrian refugees stranded on an islet in the Evros river.

GCR, The New Normality: Continuous Pushbacks of third country nationals on the Evros river.

Global Legal Action Network, Drift-backs and Torture on the Aegean, 2021.

GNCHR, Statement on the reported practices of pushbacks, 2020.

GNHCR, Statement: Reviewing asylum and immigration policies and safeguarding human rights at the EU borders, 5.3.2020.

Göç Araştırmaları Vakfı, Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi (TÜGAM), Düzensiz Göçmenlerin Sınırı Geçme Deneyimleri ve Kararlılıklarının Analizi: Pazarkule Sınır Kapısı Örneği, 2020.

Göç İdaresi Başkanlığı ile yapılan görüşmelerden edinilen bilgiler.

Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi.

Göç İdaresi Başkanlığından alınan veriler.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020 Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu, Yayın No: 61, Haziran 2020.

Hellenic Parliament, Institutions and Transparency Committee: Members of the Committee Hearing on the proposed, by the Cabinet, Candidate for the Governor of National Transparency Authority Two-Year Appointment, 6 September 2019.

HIAS, Information provided by the NGOs "Human Rights 360" and "HIAS Greece" for the Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants Human rights violations at international borders: trends, prevention and accountability, 2021.

HRW, Annex: Response from Hellenic Police Headquarters, Unofficial translation from Greek by Human Rights Watch, 2022.

HRW, Greece Using Other Migrants to Expel Asylum Seekers, 2022.

HRW, Their Faces Were Covered: Greece's Use of Migrants as Police Auxiliaries in Pushbacks, 2022.

Human Rights at Sea, First Legal Action for Damages against Frontex Before The Court of Justice of the European Union, 2021.

Human Rights Committee, Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning Communication No. 3042/2017, 2021.

InfoCuria Case-law, Action brought on 21 May 2021 – SS and ST v Frontex, (Case T-282/21).

IOM, *Göç Terimleri Sözlüğü*, (eds. Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath), İkinci Baskı.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu, Türkiye-Yunanistan Sınır Bölgesindeki Sığınmacı Geçişlerinin Yerinde İncelenmesine İlişkin Rapor, 27. Dönem 3. Yasama Yılı, 2020.

İzmir Valiliğinden alınan resmi veriler.

Kılıç, Muharrem, "Pandemi Dönemi İnsan Hakları Siyaseti: Hak ve Özgürlükler Düzeninin Kırılganlaşan Doğası", *Adalet Dergisi*, Sy. 64, 2020.

Kılıç, Muharrem, *Pandemi Döneminde Sosyal Haklar: Sosyal Hakların Sosyo-Legal Dinamiği*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.

Kozma, Julia, Svanidze, Eric, Doğru, Osman vd., *Etkili Soruşturma Eğitim Modülü, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi, 2019-2022*.

Köksal, Tuğçe Duygu, "Avrupa Birliği Sınırlarının Korunması Yolu Olarak "Geri İtmeler" ve Pandemi Sonrası İçin Değerlendirme", *Euro Politika Dergisi*, 4 (2), 2020.

OHCHR, Contribution by the Greek National Commission for Human Rights (GNCHR) to the UN Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants in Reply to the Questionnaire on Pushback Practices and Their Impact on the Human Rights of Migrants, 2021.

OHCHR, Special Procedures of the Human Rights Council.

OHCHR, Training Manual on Human Rights Monitoring, 2001.

OHCHR, UN Committee on Enforced Disappearances publishes findings on Greece and Niger, 2022.

OHCHR, United Nations Human Rights Council, Universal Periodic Review.

OHCHR, United Nations Human Rights Council.

OMCT, "Greece: Pushbacks of over 7000 migrants including children may amount to torture and must be investigated", 2021.

OXFAM International, Rights groups press European Commission to investigate violations of EU law in Greece over treatment of migrants, 2020.

Pro Asyl, "Pushed back – Systematic human rights violations against refugees in the aegean sea and the greek-turkish land border", 2013.

Sahil Güvenlik Ege Bölge Komutanlığı'ndan alınan resmi veriler.

Sahil Güvenlik Komutanlığı'ndan alınan veriler.

Statewatch, "To The Supreme Court Prosecutor Complaint on Push-back Incidents in the Region of Evros During the Months of April-June 2019".

Castles; Stephen, Miller, Mark J., Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, (çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2008.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı (eski adıyla Kalkınma Bakanlığı), Dış Göç Politikası, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2018.

Şirin, Tolga, *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-1*, 2018.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, 18 Mart 2016 Tarihli Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, 2016.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar.

The Court of Justice of the European Union.

The Greek Ombudsman Independent Authority, Alleged pushbacks to Turkey of foreign nationals who had arrived in Greece seeking international protection, 2020.

The UN Committee Against Torture, the UN Working Group on Arbitrary Detention, CPT and the Council of Europe's Commissioner for Human Rights have raised concerns over reported incidents of pushbacks.

TİHEK, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2019 Yılı Raporu, TİHEK Yayınları, 1. Baskı, 2019.

TİHEK Heyetinin İzmir-Aydın ile Edirne üst düzey koordinasyon toplantısından edindiği bilgiler.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, "Revealed: 2,000 Refugee Deaths Linked to Illegal EU Pushbacks".

UN General Assembly, Principles Relating to the Status of National Institution, Resolution A/RES/48/134, 1993.

UN Human Rights Committee, General Comment No. 36, Article 6 (Right to Life), CCPR/C/GC/35, 2019.

UN Human Rights Council, Human Rights Violations at International Borders: Trends, Prevention and Accountability, Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, Felipe González Morales, 26 April 2022.

UN Human Rights Treaty Bodies.

UN International Justice Resource Center, Universal Tribunals Treaty Bodies and Rapporteurs.

UN Treaty Body Database.

UN, Human Rights Council, Report on Means to Address the Human Rights Impact of Pushbacks of Migrants on Land and at Sea, Report of the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants, Felipe González Morales, 12 May 2021.

UNHCR Türkiye Temsilciliği, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951.

UNHCR, Global Initiative on Protection at Sea, 2014.

UNHCR, Mid-Year Trends, 2021.

UNHCR, News Comment: UNHCR warns of increasing violence and human rights violations at European borders, 2022.

UNHCR, OHCHR & ENNHRI, "Ten points to guide the establishment of an independent and effective national border monitoring mechanism in Greece", 2021.

UNHCR, Profession of cultural mediator becomes official in Greece, 2021.

UNHCR, UNHCR calls on Greece to investigate pushbacks at sea and land borders with Turkey, 2020.

UNHCR, UNHCR concerned by pushback reports, calls for protection of refugees and asylum-seekers, 2020.

UNHCR, UNHCR warns asylum under attack at Europe's borders, urges end to pushbacks and violence against refugees, 2021.

UNHCR, UNICEF and IOM, Refugee and Migrant Children in Europe Accompanied, Unaccompanied and Separated, 2020.

WeMove Europe, "Humanity First".

Kararlar

- AİHM, *A. ve diğerleri v. Hollanda*, no.14209/88, 16 Aralık 1988.
- AİHM, *Abdulaziz, Cabales Et Balkandali v. Birleşik Krallık*, No. 9214/80, 28 Mayıs 1985.
- AİHM, *Abdullah Yılmaz v. Türkiye*, No. 21899/02, 17 Haziran 2008.
- AİHM, *Aktaş v. Türkiye*, No. 24351/94, 24 Nisan 2003.
- AİHM, *Almanya v. Jalloh*, No. 54810/00, AİHM 2006-IX.
- AİHM, *Andric v. İsveç*, No. 45917/99, 23 Şubat 1999.
- AİHM, *Assenov ve Diğerleri v. Bulgaristan*, No. 24760/94, 28 Ekim 1998.
- AİHM, *Ataman v. Türkiye*, No. 46252/99, 27 Nisan 2006.
- AİHM, *Berisha & Haljiti v. Eski Makedonya Yugoslav Cumhuriyeti*, No.18670/03, 16 Haziran 2005.
- AİHM, *Buzadji v. the Republic of Moldova*, No. 23755/07, 16 Aralık 2014.
- AİHM, *Calvelli ve Ciglio v. İtalya*, No. 32967/96, 17 Ocak 2002.
- AİHM, *Çonka v. Belçika*, No. 51564-99, 29 Ocak 2019.
- AİHM, *Davydov v. Estonya*, No. 16387/03, 31 Mayıs 2005.
- AİHM, *Dritsas v. İtalya*, No. 2344/02, 1 Şubat 2011.
- AİHM, *Ergi v. Türkiye*, No. 23818/94, 28 Temmuz 1998.
- AİHM, *Ghulami v. Fransa*, No. 45302/05, 7 Nisan 2009.
- AİHM, *Gül v. Türkiye*, No. 22676/93, 14 Aralık 2000.
- AİHM, *Güleç v. Türkiye*, No. 21593/93, 27 Temmuz 1998.
- AİHM, *Hilal v. Birleşik Krallık*, No. 45276/99, AİHM 2001-II.
- AİHM, *Hirsi Jamaa ve diğerleri v. İtalya*, No. 27765/09, 29 Mayıs 2021.
- AİHM, *Hugh Jordan v. Birleşik Krallık*, No. 24746/94, 4 Mayıs 2001.
- AİHM, *Ilias and Ahmed v. Hungary*, No. 47287/15, 21 Kasım 2019.
- AİHM, *Jakovljević v. Serbia*, No. 5158/12, 13 Ekim 2020.
- AİHM, *Keenan v. Birleşik Krallık*, No. 27229/95, 3 Nisan 2001.
- AİHM, *Khlaifa ve Diğerleri v. İtalya*, No. 16483/12, 15 Aralık 2016.
- AİHM, *L.A. a.o. v. Greece and A.A. v. Greece*, No. 12237/10 12736/20, 12 Mayıs 2020.
- AİHM, *M.A. and Others v. Lithuania*, No. 59793/17, 11 Aralık 2018.
- AİHM, *M.A. v. France*, No. 9373/15, 1 Şubat 2018.
- AİHM, *M.S.S. v. Belgium and Greece*, No. 30696/09, 21 Ocak 2011.

- AİHM, *Mahmut Kaya v. Türkiye*, No. 22535/93, 28 Mart 2000.
- AİHM, *Mastromatteo v. İtalya*, No. 37703/97, 24 Ekim 2002.
- AİHM, *Medvedyev ve diğerleri v. Fransa*, No. 3394/03, 29 Mart 2010.
- AİHM, *N.D. and N.T. v. Spain*, No. 8675/15 ve 8697/15, 13 Şubat 2020.
- AİHM, *O. ve diğerleri v. Lüksemburg*, No. 7757/77, 3 Mart 1978.
- AİHM, *Oğur v. Türkiye*, No. 21594/93, 20 Mayıs 1999.
- AİHM, *R.M. Others v. France*, No. 33201/11, 12 Temmuz 2016.
- AİHM, *Rahimi v. Greece*, No. 8687/08, 20 Nisan11.
- AİHM, *Salah Sheekh v. the Netherlands*, No. 1948/04, 11 Ocak 2007.
- AİHM, *Salman v. Türkiye*, No. 21986/93, AİHM 2000-VII.
- AİHM, *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland*, No. 931/13, 27 Haziran 2017.
- AİHM, *Selmouni v. Fransa*, No. 25803/94, 28 Temmuz 1999.
- AİHM, *Slimani v. Fransa*, No. 57671/00, 27 Temmuz 2004.
- AİHM, *Soering v. the United Kingdom*, No. 14038/88, 7 Temmuz 1989.
- AİHM, *Sultani v. Fransa*, No. 45223/05, AİHM 2007 X.
- AİHM, *Tanrikulu v. Türkiye*, No. 23763/94, 8 Temmuz 1999.
- AİHM, *Thimothawes v. Belgium*, No. 39061/11, 4 Nisan 2017.
- AİHM, *Unifaun Theatre Productions Limited and Others v. Malta*, No. 37326/13, 15 Mayıs 2018.
- AİHM, *Varnava vd. v. Türkiye*, No. 16064/90, 18 Eylül 2009.
- AİHM, *Vilvarajah and Others v. the United Kingdom*, No. 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87 ve 13448/87, 30 Ekim 1991.
- AİHM, *Vilvarajah ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*, No. 13163/87, 30 Ekim 1991.
- AİHM, *Vo v. Fransa*, No. 53924/00, 8 Temmuz 2004.
- AİHM, *Xhavara ve Diğerleri v. İtalya ve Arnavutluk*, No. 39473/98, 11 Ocak 2001.
- AİHM, *Yaşa v. Türkiye*, No. 22495/93, 2 Eylül 1998.
- AYM, *Salih Akkuş Kararı*, Başvuru Numarası: 2012/1017, Karar Tarihi: 18/9/2013.

İnternet Kaynakları

AA, "European Court of Human Rights Rules Against Greece's Controversial Pushback Practices", <https://www.aa.com.tr/en/europe/european-court-of-human-rights-rules-against-greecescontroversialpushbackpractices/>, (E.T. 12.03.2022).

AA, "UN calls on Greece to End Overcrowding of Refugee Camps", 2019, <https://www.aa.com.tr/en/europe/uncallsongreecetoendovercrowdingofrefugeecamps/1599278>, (E.T. 13.06.2022).

<https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708> , (E.T. 13.06.2022).

BBC, "Yunanistan, Türkiye Sınırında Güvenlik Önlemlerini Artırıyor: Duvar, Kameralar ve Daha Çok Sınır Muhafızı", 2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54629589>, (E.T. 13.06.2022).

<https://www.bellingcat.com/news/2020/10/23/frontex-at-fault-european-border-force-complicit-in-illegal-pushbacks/> , (E.T. 14.06.2022).

Deutsch Welle, "Greek Police Fire Tear Gas at Migrants on Turkish Border", 29 Şubat 2020, <https://p.dw.com/p/3Yd0K>, (E.T. 01.05.2022).

ECCHR, Analyzing Greek Pushbacks: Over 20 Years of Concealed State Policy Without Accountability, 2021, https://www.ecchr.eu/fileadmin/Publikationen/ecchr_analysis_greek_pushback_practice.pdf, (E.T. 12.06.2022).

EDRI, Tweet on BorderTech, <https://twitter.com/edri/status/1524381825937907713>, (E.T. 10.05.2022).

Euronews, "Frontex: AB'ye ulaşmaya çalışan göçmen sayısı son 6 yılın zirvesinde", 2022, <https://tr.euronews.com/2022/04/19/frontex-ab-ye-ulasmaya-cal-san-gocmen-say-s-son-6-y-l-n-zirvesinde>, (E.T. 10.05.2022).

France24, Pushbacks 'de facto' Greek border policy: Amnesty, 2021. <https://www.france24.com/en/live-news/20210622-pushbacks-de-facto-greek-border-policy-amnesty>, (E.T. 10.05.2022)

Frontex, Annual Risk Analysis, 2015, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf, (E.T. 10.05.2022).

Greek City Times, "Floating dam to be installed in the next few days", 2020, <https://greekcitytimes.com/2020/07/03/floating-dam-to-be-installed-in-the-next-few-days>, (E.T. 01.05.2022).

Greekreporter, "Greece Accused of Pushing Back Migrants, Refugees at Sea", 2021, <https://greekreporter.com/2021/04/27/greece-accused-of-pushing-back-migrants-refugees-at-sea/>, (E.T. 10.05.2022).

<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN>, (E.T. 10.06.2022).

<https://racistcrimeswatch.wordpress.com/2021/12/23/2-318/>, (E.T. 14.06.2022).

<https://www.coe.int/en/web/conventions/fulllist?module=treatiesfullistsignature&CodePays=GRE> , (E.T. 10.06.2022).

<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23769649db9148f24dce6a27c8/001-156%20aggliko.pdf>, (E.T. 12.06.2022).

Hürriyet, "İran, göçmenleri Türkiye'ye böyle gönderiyor: Korkmayın; Türk askeri kadın, çocuk öldürmez", 2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/iran-gocmenleri-turkiyeye-boyle-gonderiyor-korkmayin-turk-askeri-kadin-cocuk-oldurmez-41937504>, (E.T. 10.05.2022).

Kılıç, Muharrem, "Mülteci krizi: Kıyıya vuran insanlık", <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-muharrem-kilic/587788.aspx>, (E.T. 12.06.2022).

Lighthouse Reports, Unmasking Europe's Shadow Armies, 2021, <https://www.lighthousereports.nl/investigation/unmasking-europes-shadow-armies/>, (E.T. 20.05.2022).

Migration Greece, Statistika, <https://migration.gov.gr/statistika/>, (E.T. 10.05.2022).

National Geographic, The World's Congested Human Migration Routes in 5 Maps, 2015, <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/150919-data-points-refugees-migrants-maps-human-migrations-syria-world>, (E.T. 10.05.2022).

NTV, "Siğınmacılar Avrupa'ya ulaşmak için hangi rotaları izliyor?", 2017, <https://www.ntv.com.tr/dunya/siginmacilar-avrupaya-ulasmak-icin-hangi-rotalari-izliyor,plTxpU-KZk6Kxw7IHffu7g>, (E.T. 10.05.2022).

NTV, "Suriye İdlib'de 33 şehit, 32 yaralı", 2020, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/son-dakika-haberi-suriye-idlibde-33-sehit-32-yarali,8bKetwRLr0qSegN7DFRruA>, (E.T. 10.05.2022).

Prakken D'oliveira, ECtHR-case brought against Greece for 'pushback' of minors, <https://www.prakkendoliveira.nl/en/news/news-2021/ecthr-case-brought-against-greece-for-push-back-of-minors>, (E.T. 10.05.2022).

Reuters, "Turkey says will not stop Syrian refugees reaching Europe after troops killed", 2020, <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-idUSKCN20M0GR>, (E.T. 10.05.2022).

Strasbourg Observers, Jr. and Others V Greece: What Does the Court (not) Say About the EU-Turkey Statement?, 2018, <https://strasbourgothers.com/2018/02/21/jr-and-others-v-greece-what-does-the-court-not-say-about-the-eu-turkey-statement/>, (E.T. 10.05.2022).

The Atlantic, "Thousands of Migrants Attempt to Cross Into Europe From Turkey", 2020, <https://www.theatlantic.com/photo/2020/03/thousands-of-migrants-attempt-to-cross-into-europe-from-turkey/607321/>, (E.T. 10.05.2022).

The Greek City Times, "NGO files suit against Greece at EU Court for 'Massive Pushback Operation", 2021, <https://greekcitytimes.com/2021/04/27/eu-court-greece-pushback-operation/>, (E.T. 10.05.2022).

The Independent, "Greek 'Pushbacks' Brought to European Court after Child Refugees 'Towed out to Sea and Abandoned in Raft", 2021, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/greekpushback-sbroughtttoeuropeancourt-after-child-refugees-placed-back-in-boat-and-abandoned-at-seab1812161.html>, (E.T. 10.05.2022).

The New York Times, "Greece's Answer to Migrants: a Floating Barrier, Is Called a "Disgrace", 2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/01/world/europe/greece-migrants-floating-barrier.html>, (E.T. 10.05.2022).

The New York Times, "The Refugee Crisis Is Humanity's Crisis", 2016, <https://www.nytimes.com/2016/05/02/opinion/the-refugee-crisis-is-humanitys-crisis.html>, (E.T. 10.05.2022).

The Wall Street Journal, "Greece Clamps Down on Aid Groups That Help Migrants", 2021, <https://www.wsj.com/articles/greece-clamps-down-on-aid-groups-that-help-migrants-11628842722>, (E.T. 10.05.2022).

TİHEK, Sığınmacılara ve Düzensiz Göçmenlere Yönelik Geri İtme Eylemlerine İlişkin Basın Açıklaması, <https://www.tihkek.gov.tr/siginmacilara-ve-duzensiz-gocmenlere-yonelik-geri-itme-eylemlerine-iliskin-basin-aciklamasi/>, (E.T. 20.04.2022).

TRT World, "Greek border Gas bombs Made Worse Through Giant Fans", 12 Mart 2020, <https://www.trtworld.com/europe/greek-border-gas-bombs-made-worse-through-giant-fans-34504>, (E.T. 01.05.2022).

TRT, Dünya "göç sağanağı" altında, 2019, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/dunya-goc-saganagi-altinda-427713.html>, (E.T. 10.05.2022).

Türkiye Gazetesi, "Yunan askerleri Meriç Nehri'ne jiletli tel çekti", Mart 2020, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/685024.aspx>, (E.T. 01.05.2022).

World Bank Country and Lending Groups, 2022, <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>, (E.T. 10.05.2022).

World Conference on Human Rights, "Vienna Declaration and Programme of Action", Vienna, 14-25 June 1993, <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/vienna.pdf>, (E.T. 12.06.2022).

VII. EKLER

VII. EKLER

I. Saha Ziyaretleri

Fotoğraf 1: TİHEK Heyetinin BM Mülteci Örgütü Türkiye Ofisi ile Görüşmesi

Fotoğraf 2: TİHEK Heyetinin Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Ofisi ile Görüşmesi

Fotoğraf 3: TİHEK Heyetinin Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi ile Görüşmesi

Fotoğraf 4: TİHEK Heyetinin AK Göç ve Mülteciler Özel Temsilcisi ile Görüşmesi

Fotoğraf 5: TİHEK Heyetinin A21 Yunanistan Direktörlüğü ile Görüşmesi

Fotoğraf 6: TİHEK Heyetinin Aydın Valisi Hüseyin AKSOY ile Görüşmesi

Fotoğraf 7: TİHEK Heyetinin Aydın Geri Gönderme Merkezi'ne Ziyareti

Fotoğraf 8: TİHEK Heyetinin Aydın Geri Gönderme Merkezi'nde Geri İtme Mağduru Siğınmacı ve Düzensiz Göçmenlerle Gerçekleştirdiği Görüşmeler

Fotoğraf 9: TİHEK Heyetinin Aydın, Kuşadası Sahil Güvenlik Karakol Komutanlığı ile Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı Tarafından Kurtarılan Siğınmacı ve Düzensiz Göçmenlerle Gerçekleştirdiği Görüşmeler

Fotoğraf 10: TİHEK Heyetinin Aydın Kuşadası'nda Türk Sahil Güvenlik Botuyla Gerçekleştirdiği İzlemler

Fotoğraf 11: TİHEK Heyetinin Sahil Güvenlik Ege Deniz Bölge Komutanlığına Ziyareti

Fotoğraf 12: TİHEK Heyetinin İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezine Ziyareti

Fotoğraf 13: TİHEK Heyetinin İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde Geri İtme Mağduru Sığınmacı ve Düzensiz Göçmenlerle Gerçekleştirdiği Görüşmeler

Fotoğraf 14: TİHEK Heyetinin İzmir Valisi Sn. Yavuz Selim KÖŞGER ile Görüşmesi

Fotoğraf 15: TİHEK Heyetinin İzmir Çeşme'de Türk Sahil Güvenlik Botuyla Gerçekleştirdiği İzlemler

Fotoğraf 16: TIHEK Heyetinin İzmir Barosu Ziyareti

Fotoğraf 17: TIHEK Heyetinin SGDD/ASAM Ziyareti

Fotoğraf 18: TİHEK Heyetinin İzmir-Aydın Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı

Fotoğraf 19: TİHEK Heyetinin Edirne Geri Gönderme Merkezine Ziyareti

Fotoğraf 20: TİHEK Heyetinin Edirne Geri Gönderme Merkezi'nde Geri İtme Mağduru Sığınmacı ve Düzensiz Göçmenlerle Gerçekleştirdiği Görüşmeler

Fotoğraf 21: TİHEK Heyetinin Edirne Valiliği Ziyareti

Fotoğraf 22: TİHEK Heyetinin Edirne Barosu Ziyareti

Fotoğraf 23: TİHEK Heyetinin Edirne Üst Düzey Koordinasyon Toplantısı

Fotoğraf 24: Gözlem Grubu Toplantısı

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Yüksel Caddesi No: 23 06650 Kızılay / ANKARA

Tel: +90 312 422 78 00

www.tihek.gov.tr

 /tihekkurumsal

 /tihek_kurumsal

 /tihekkurumsal

 /tihekkurumsal